

EKONOMICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

***Hospodársky vývoj Slovenska
v roku 2017
a výhľad do roku 2019***

Karol Morvay a kolektív

Bratislava 2018

Autorský kolektív:

Ing. Daniel Dujava, PhD.
Ing. Karol Frank, PhD.
Ing. Martin Hudcovský, PhD.
Ing. Veronika Hvozdíková, PhD.
Ing. Tomáš Jeck, PhD.
doc. Ing. Martin Lábaj, PhD.
Ing. Karol Morvay, PhD.

Autori sú pracovníkmi Ekonomického ústavu SAV, v. v. i.

Oponenti:

Ing. Eva Pongrácz, PhD.
Ing. Štefan Zajac, CSc.

Práca je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 2/0070/15.

Zodpovedná jazyková redaktorka: Mgr. Judita Páleníková

Technické spracovanie: Iveta Balážová

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i.
Bratislava 2018

ISBN 978-80-7144-287-5 (printová verzia)

ISBN 978-80-7144-288-2 (online verzia)

VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
ISBN

OBSAH

ÚVOD	5
1. CELKOVÝ POHĽAD NA HOSPODÁRSKY VÝVOJ	6
1.1. Dobiehanie úrovne najvyspelejších	6
2. HOSPODÁRSKY VÝVOJ PODĽA ODVETVÍ	19
3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA	32
4. VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A MIEZD	42
4.1. Pracujúcich neustále pribúda	42
4.2. Nízka nezamestnanosť prepisuje rekordy	52
4.3. Rast priemernej mzdy akceleroval	54
5. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY A JEJ IMPLIKÁCIE PRE SLOVENSKÚ EKONOMIKU	56
6. CENOVÝ VÝVOJ	65
7. VEREJNÉ FINANČIE	75
8. HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ A LEGISLATÍVNE OPATRENIA V ROKU 2017	87
9. VÝHLAD DO ROKU 2019	96
9.1. Starší výhľad verzus skutočný vývoj	96
9.2. Rozhodujúce determinanty budúceho vývoja	97
9.3. Očakávané vývojové tendencie	99
9.4. Pohľad na riziká budúceho vývoja: Je tu definitívna strata mzdového vankúša?	103
LITERATÚRA	107

ÚVOD

Tím z Ekonomického ústavu SAV pripravuje od roku 1993 každoročne svoj pohľad na hospodársky vývoj Slovenska. Hoci iniciátorom vydávania týchto publikácií bola spočiatku Európska hospodárska komisia OSN, postupne sa z tejto činnosti stala vnútorná potreba a tradícia nášho pracoviska. V našich pravidelných hodnoteniach hospodárskeho vývoja Slovenska sa snažíme poukázať na javy, ktoré boli charakteristické pre posledné obdobie. Ale snažíme sa posledný vývoj vidieť *zasadený* aj v dlhodobejšom kontexte. Poukazujeme na tie tendencie, ktoré pretrvávajú, ale hlavne hľadáme tie, ktoré prechádzajú zmenou.

V ekonomických debatách na Slovensku v poslednom období silno rezonovala téma nedostatku pracovných síl (čo je zásadná zmena po rokoch nedostatku pracovných príležitostí) a téma tlaku na rast miezd. Tieto a s nimi spojené témy nemohli ujsť pozornosti ani v tohtoročnej publikácii. V pozadí však bežali ďalšie, nemenej zaujímavé, aj keď možno menej exponované príbehy: návrat rastu cenovej hladiny, expanzia spotreby domácností, zmena štruktúry príjmov či ďalšia konsolidácia verejných financií.

V publikácii je venovaná pozornosť hodnoteniu ekonomickej úrovne a výkonu ekonomiky, hospodárskej politike, vývoju na trhu práce, ako aj opatreniam, ktoré zmenili ekonomické prostredie. Začíname súhrnným pohľadom na ekonomiku, následne prichádza rad detailnejších pohľadov na čiastkové problémy, aby sme sa nakoniec vrátili k syntetickému pohľadu a naznačili pravdepodobnú trajektóriu vývoja v blízkej budúcnosti.

1. CELKOVÝ POHĽAD NA HOSPODÁRSKY VÝVOJ

Zmyslom úvodnej kapitoly je poskytnúť súhrnný pohľad na hospodársky vývoj – akýsi *pohľad z výšky*. Zameriavame sa tu na základné tendencie makroekonomického vývoja. Kladieme si otázku, ktoré tendencie sú dlhšie pretrvávajúce a kde sa objavujú nové momenty. Ďalšie kapitoly sa detailnejšie venujú pohľadom na parciálne problémy.

Pozornosť tejto kapitoly smeruje hlavne na oblasť výkonu, konvergenencie a makroekonomickej stability slovenskej ekonomiky. Pri hodnotení zmien v kondícii ekonomiky si všíma aj charakteristiky súvisiace s udržateľnosťou a sociálno-ekonomickou dimenziou (tvorba príjmov, investovanie, emisná náročnosť...).

1.1. Dobiehanie úrovne najvyspelejších

Pokrok v dobiehaní úrovne najvyspelejších ekonomík (teda pokrok v tzv. reálnej konvergencii) sa celkom oprávnenne chápe ako jedno z kritérií úspešnosti hospodárskej politiky dobiehajúcich ekonomík. Údaje z posledných rokov si zaslúžia zvláštnu pozornosť. V porovnaní s minulosťou sa podstatne ťažšie konštatuje pokračovanie či nepokračovanie tzv. reálnej konvergenencie (pozri v grafoch 1.1 a 1.2).

Tempo, akým sa slovenská ekonomika blíži úrovni najvyspelejších (ktorú tu reprezentuje bývalá EÚ 15), sa spomalilo. *Normálny* obraz dobiehania najvyspelejších ekonomík by mal vyzerat' asi tak, že dobiehajúca (teda *slabšia*) ekonomika má vyššie tempo rastu HDP, ale aj vyššie tempo rastu cenovej hladiny¹ ako dobiehaná (t. j. *vyspelejšia*) ekonomika. A na tento obraz boli ekonómovia v SR zvyknutí až do roku 2013. Následne pokles cenovej hladiny v SR narušil logiku týchto vzťahov:

- Rast reálneho HDP v SR bol vyšší ako v dobiehanej skupine ekonomík. V tom by problém nebol (hoci je pravda, že v porovnaní s predkrízovým obdobím sa zmenšila diferencia medzi tempom rastu slovenskej

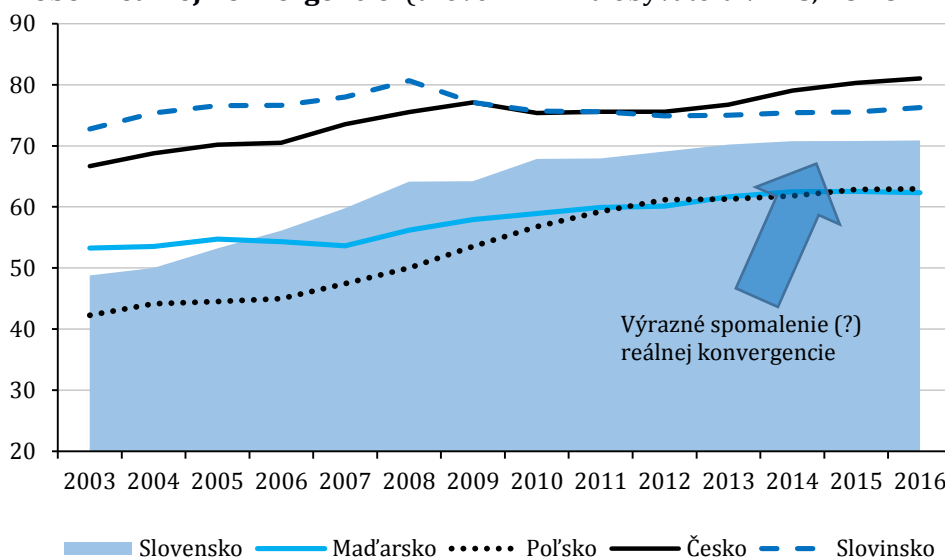
¹ Na dobiehanie sa tým využíva aj tzv. inflačný kanál. Silnejúca, dobiehajúca ekonomika prestáva byť *lacná*. Vysvetľuje to tzv. Balassa-Samuelsonov efekt.

ekonomiky a tempom rastu ekonomiky EÚ 15). Medzi tempami rastu reálneho HDP v SR a krajinami bývalej EÚ 15 sa v posledných rokoch aj tak udržiaval rozdiel (v prospech SR) asi 1,5 percentného bodu (je dobre viditeľný v grafe 1.2 ako relatívne stabilne široký koridor medzi krivkami zmeny reálneho HDP).

- Problém bol však v tom, že v SR niekoľko rokov po sebe klesala cenová hladina (2014 – 2016). Klesajúce ceny, zjednodušene vyjadrené, znižovali hodnotu HDP. Objemy reálneho HDP sa vyvíjali priaznivo, ale pri ocenení bežnými cenami už o niečo menej. A pri porovnaní výšky HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily (PPS)² alebo parity kúpnej sily treba počítať s nepresnosťami a nedokonalosťami, ktoré tento problém ešte zväčšujú.³

Graf 1.1

Priebeh reálnej konvergencie (úroveň HDP na obyvateľa v PPS, EÚ 15 = 100)

Poznámka: V čase prípravy textu ešte nebol dostupný údaj za 2017.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

² Pri vyjadrení v štandarde kúpnej sily sú zohľadnené rozdiely v cenových hladinách medzi krajinami. Používame porovnanie s EÚ 15, keďže toto je skupina tých ekonomicky vyspelejších krajín EÚ. Parametre tejto skupiny nie sú ovplyvnené menej vyspelými ekonomikami, ktoré pristupovali od roku 2004.

³ K nedokonalostiam vo výpočte parity kúpnej sily aj celkovo k tomuto problému Habrman (2018).

Akési prerušenie dobiehania špičky bol dočasný jav spôsobený poklesom cenovej hladiny a nedokonalosťou vyjadrovania parity kúpnej sily. V súčasnosti už možno konštatovať, že deflačné obdobie je nateraz prekonané a ekonomika SR sa vracia k vyššie spomínanému *normálnemu* obrazu dobiehania svojich vyspelejších partnerov – vidno to už v grafe 1.2 v údajoch za rok 2017. Je vysoko pravdepodobné, že sa to odrazí aj v údajoch o HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (tieto údaje v čase tvorby textu ešte neboli dostupné). Sú prítomné všetky predpoklady pre pokračovanie reálnej konvergenencie.

Kým navonok viac-menej pokračovala reálna konvergenca (slovenská ekonomika sa približovala výkonnosti tých najvyspelejších aj napriek dočasnému spomaleniu tohto procesu v období 2014 – 2016), vo vnútri ekonomiky pretrvávala skôr divergencia, rozdiely v ekonomickej úrovni regiónov sa skôr zväčšovali (graf 1.3). Zaostávanie regiónov za ekonomickou úrovňou toho najvyspelejšieho regiónu sa zvýraznilo.⁴ Ponúka sa hneď konštatovanie o neúčinnosti politiky súdržnosti. To je však relatívne, bez zdrojov alokovaných politikou súdržnosti by sa rozdiely zrejme ešte viac zvýraznili. Rozhodne však faktory spôsobujúce diferenciáciu výkonnosti regiónov v SR sú také výrazné, že kohézne politiky dokázali nanajvýš tlmieť rast diferencií, ale nedokázali tieto diferencie zmenšiť.

Pozoruhodnou stránkou rastu slovenskej ekonomiky je pokles miery zhodnocovania vstupov, ďalej klesla miera pridanej hodnoty. Pritom nízka miera pridanej hodnoty (počítaná ako podiel hrubej pridanej hodnoty na hrubej produkcii) je dlhodobým problémom ekonomiky SR.⁵ V poslednom období miera pridanej hodnoty v SR ešte ďalej klesla, v ostatných ekonomikách V4, naopak, stúpala. Znamená to, že napriek početným deklaráciám v najrôznejších dokumentoch týkajúcich sa hospodárskej politiky, štruktúra ekonomiky nesmerovala k takým činnostiam,

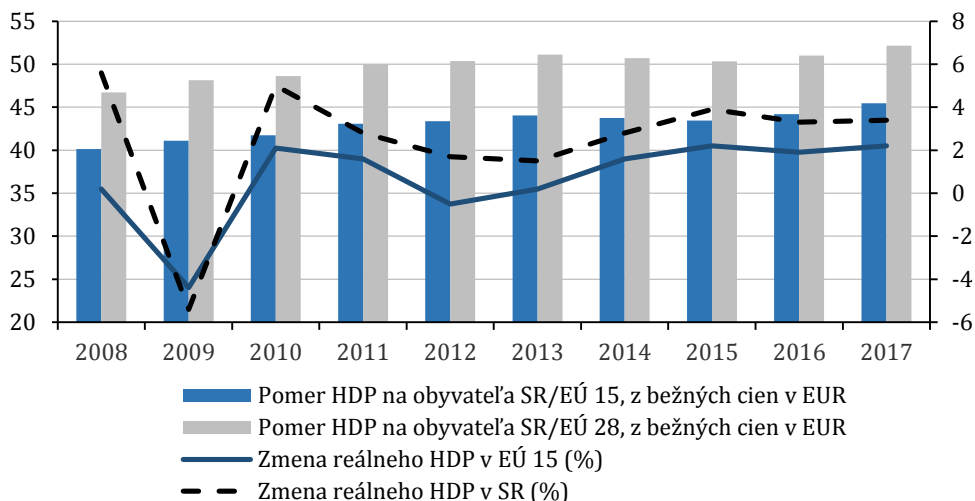
⁴ Tým, že tu prirovnávame výkonnosť regiónov k výkonnosti toho najvýkonnejšieho z nich (k regiónu hlavného mesta), sú tu regionálne diferencie veľmi zvýraznené. Pri porovnaní s celoštátnym priemerom by boli menej dramatické.

⁵ Ide o akýsi ukazovateľ technickej efektívnosti, vypovedá o tom, koľko príjmov (teda pridanej hodnoty) vzniká pri vytvorení jednotky produkcie (zjednodušene tržieb). V hodnote produkcie v SR je priveľký podiel spotrebovaných vstupov (medzispotreba) a príliš malý podiel vytvorených príjmov (pridaná hodnota). Pri vytvorení produkcie za 100 eur v ekonomike SR sa spotrebujú vstupy vo výške priemerne 62 eur a vytvorí sa príjmy (teda pridaná hodnota) vo výške 38 eur (podľa priemernej hodnoty údajov za roky 2015 – 2016).

v ktorých je vysoká miera zhodnocovania vstupov (a teda vysoká miera pridanej hodnoty).

G r a f 1.2

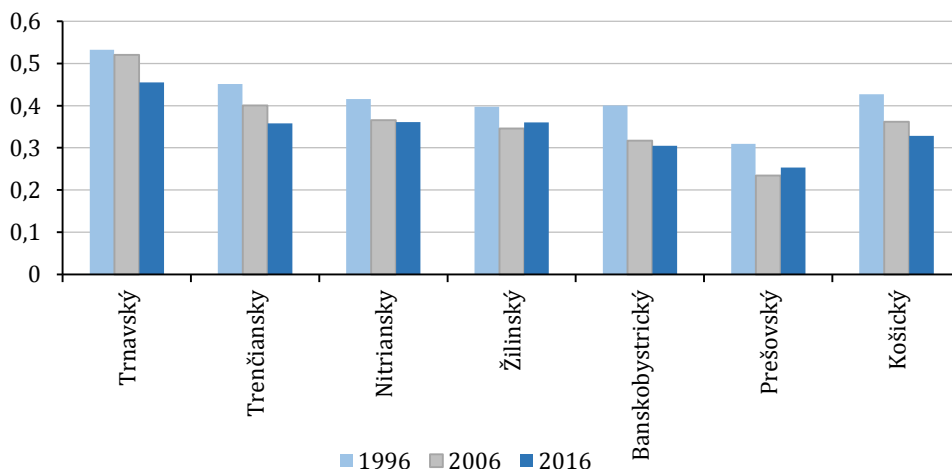
Zmeny reálneho HDP a porovnanie úrovni HDP na obyvateľa
(úroveň HDP na obyvateľa v EUR v bežných cenách, EÚ 15 = 100)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

G r a f 1.3

Regionálne rozdiely v ekonomickej úrovni (úroveň HDP na obyvateľa v eur v bežných cenách, úroveň ekonomicke najvyspelejšieho kraja = 1)

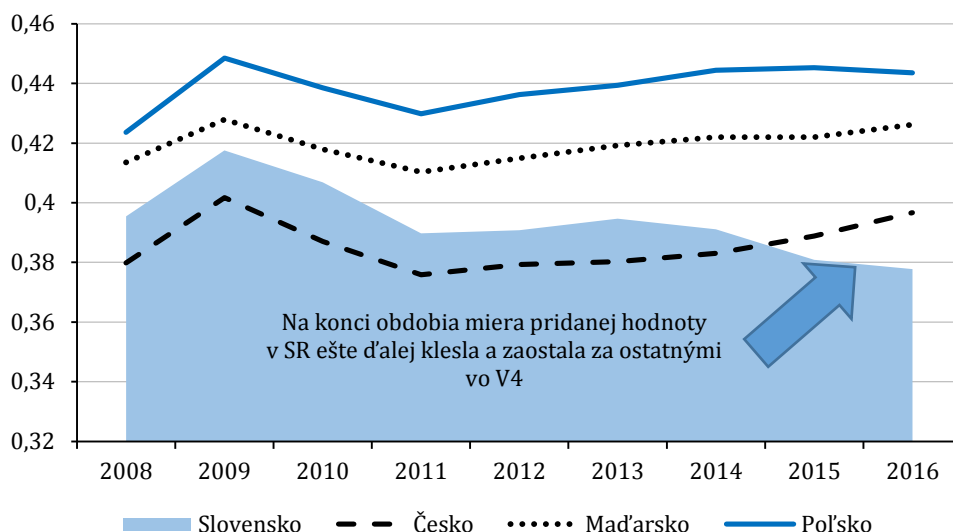
Poznámka: Ide o pomery voči úrovni Bratislavského kraja, ktorý má najvyššiu ekonomickú úroveň vo všetkých troch obdobiach.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Štatistického úradu SR.

Graf 1.4

Miera pridanej hodnoty

(podiel hrubej pridanej hodnoty na objeme hrubej produkcie)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Pri pohľade na použitie HDP rozhodne zaujme kontinuálne narastajúci význam spotreby domácností. Vývoj konečnej spotreby domácností (KSD) v posledných piatich rokoch je priam ukázkovým príkladom kontinuálnej akcelerácie (v tab. 1.1 vidno postupné zvyšovanie hodnôt všetkých troch parametrov spotreby domácností v období od 2013). V roku 2017 táto expanzia spotreby domácnosti nabrala na intenzite: zdvojnásobil sa medziročný prírastok spotreby (prírastok 2,2 mld. eur v roku 2017 je viac ako dvojnásobkom prírastku 1,0 mld. eur v roku 2016). Tento jav možno spárovať s podobným kontinuálnym rastom mzdovej kvóty v tom istom období (detaily ďalej). Ak rastie mzdová kvóta (podiel miezd na pridanej hodnote), dochádza k tzv. mzdami ťahanému rastu dopytu a bežným sprievodným javom je celkom prirodzene rast spotreby domácností, resp. rast podielu KSD na celkovom dopyte.⁶ Tabuľka 1.1, spolu s grafmi 1.5 a 1.6 ponúkajú vzájomne sa dopĺňajúci obraz o expanzii KSD živnom rastom mzdovej kvóty.

⁶ K problému vzťahu mzdovej kvóty a zmien v štruktúre dopytu pozri napr. Zeman (2018).

Tabuľka 1.1

Parametre vývoja konečnej spotreby domácností

	2013	2014	2015	2016	2017
Medziročný prírastok KSD (v mil. eur, bežné ceny)	220,6	533,6	893,6	1 019,5	2 229,6
Podiel prírastku KSD na prírastku HDP (v %, z bežných cien)	15,0	27,8	31,8	45,2	58,2
Medziročná zmena KSD (v %, zo stálych cien)	-0,8	1,4	2,2	2,7	3,6

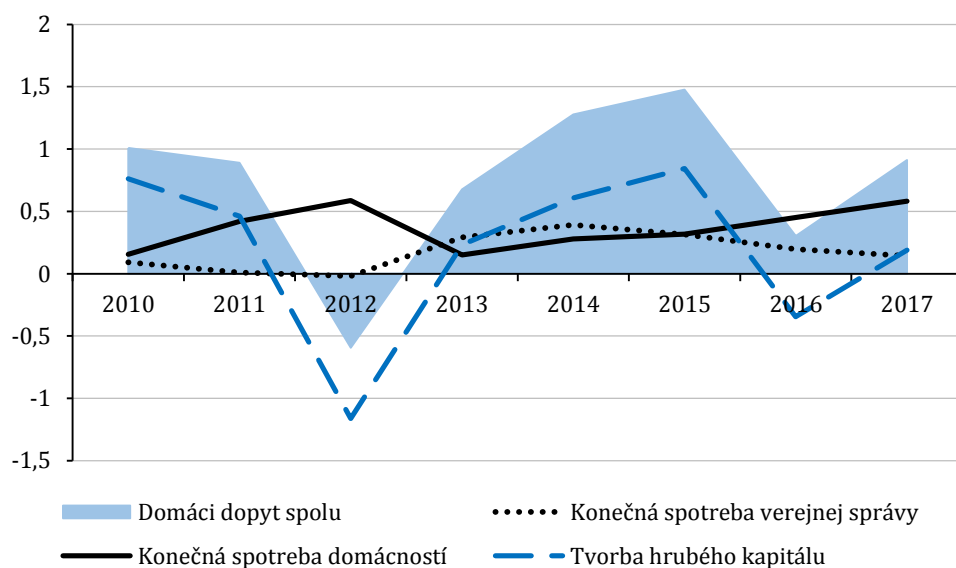
Poznámka: KSD – konečná spotreba domácností.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Graf 1.5

Podiel zložiek domáceho dopytu na prírastku HDP

(podiel hrubej pridanej hodnoty na objeme hrubej produkcie)

Poznámka: Domáci dopyt je agregovaná veličina, jej súčasťou sú ostatné uvedené parametre. Podiely zložiek dopytu na prírastku HDP sú počítané z údajov v bežných cenách.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Vyššie spomínaný rast mzdovej kvóty je pozoruhodným javom posledných rokov. V minulosti bola pre slovenskú ekonomiku príznačná nízka (a dlhodobo klesajúca) mzdová kvóta. Tá vyjadruje, v akej miere sa výstup ekonomiky (vytvorená hrubá pridaná hodnota alebo HDP) premieta do pracovných príjmov zamestnancov.

Hlavne v období rokov 2001 – 2008 bol silný rast ekonomiky sprevádzaný poklesom mzdovej kvóty. V slovenskej ekonomike sa vytvorila taká štruktúra príjmov, ktorá sa odlišuje od obvyklej funkčnej štruktúry príjmov vo vyspelejších ekonomikách. Teda s podstatne nižším podielom miezd na pridanej hodnote (a vysokým podielom prevádzkových prebytkov a zmiešaných príjmov – zjednodušene ziskov). Možno pripustiť, že vychýlenie štruktúry príjmov v neprospech odmien zamestnancov v bývalých tranzitívnych ekonomikách je zákonným sprievodným javom niektorých procesov, ktoré v týchto krajinách nevyhnutne prebiehali. Bola sprievodným javom štruktúrnych zmien (smerom ku kapitálovo náročnejším činnostiam) a jedným z faktorov konkurencieschopnosti. Potom možno predpokladať, že prekonanie tejto fázy (charakterizovanej „hladom po kapitále“ v dôsledku dlhodobej podkapitalizovanosti, rýchlou reštrukturalizáciou ekonomík a rýchlou technologickou premenou) vedie k ústupu tých faktorov, ktoré stláčajú mzdovú kvótu nadol.

Po silných výkyvoch v období recesie a európskej dlhovej krízy bol od roku 2013 zaznamenaný výrazný kontinuálny nárast mzdovej kvóty v SR – opačný vývoj ako v predchádzajúcom období (pozri aj časti venované odvetvovým špecifikám mzdovej kvóty v kapitole 2). Vo funkčnej štruktúre príjmov v SR tým došlo k takému vývoju, aký v doterajšej histórii slovenskej ekonomiky nemal obdobu. Namiesto je otázka ohľadom faktorov, ktoré takýto vývoj umožnili. Predpokladáme, že je za tým primárne ústup nezamestnanosti a vyššia vzácnosť pracovnej sily. A sekundárne môžu pôsobiť niektoré štruktúrne zmeny v ekonomickej aktivite, ale aj štruktúrne zmeny v zamestnanosti.⁷

Keďže mzdy (presnejšie odmeny zamestnancov) a zisky (presnejšie prevádzkový prebytok) sú podstatnými časťami pridanej hodnoty, potom z rastu mzdovej kvóty je jasné, že v ekonomike pribudlo viac miezd ako ziskov. V akom pomere, to znázorňuje graf 1.7. Do roku 2013 prevládali prírastky prevádzkových prebytkov (v grafe 1.7 bol pomer prírastkov

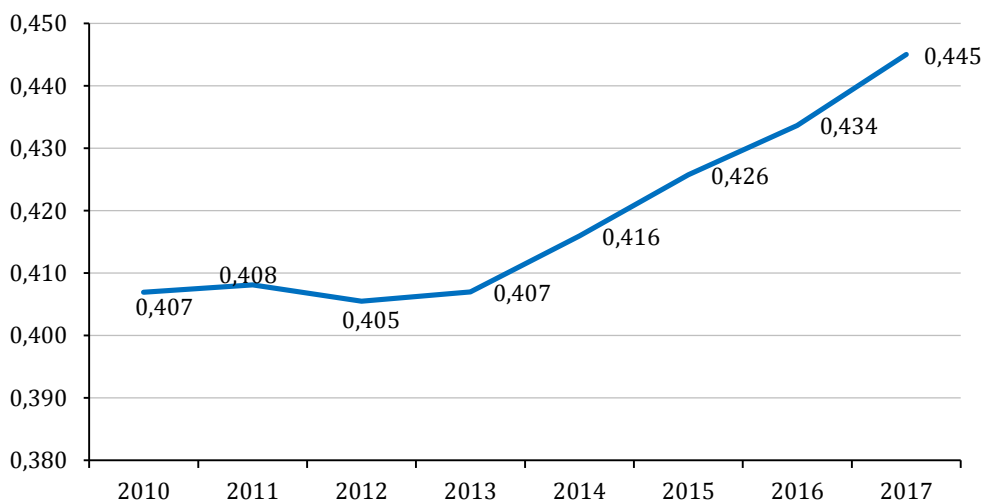
7 Napríklad zmenila sa štruktúra novovzniknutých zamestnaní. Pre skoršie obdobie (hlavne po 2010) bolo charakteristické, že sa časť zamestnancov presúvala k samozamestnávaniu (rozmach živností, často nedobrovoľných). To znižovalo mzdovú kvótu, pretože mzdy zamestnancov boli nahrádzané podnikateľským príjmom živnostníka. V posledných rokoch už táto štruktúrna zmena nepokračuje, skôr naopak. V štruktúre celkovej zamestnanosti rastie hlavne počet zamestnancov a to nahráva rastu mzdovej kvóty. Takýchto štruktúrnych posunov však možno pomenovať viac (napr. Morvay, 2016).

prevádzkových prebytkov a miezd nad úrovňou 1). Následne došlo k veľmi výraznej zmene: prírastok miezd bol podstatne silnejší, prírastok ziskov dosahoval len štvrtinu až tretinu objemu prírastku miezd. V roku 2017 potom badáme príznak zlepšenia tvorby ziskov: ich prírastok je dvojnásobný v porovnaní s predchádzajúcim rokom. To je jeden z nových momentov: prírastky ziskov a miezd sú menej diferencované, tvorba ziskov sa zlepšila.

Po prudkých výkyvoch v rokoch 2015 a 2016 sa zrejme zastabilizoval vývoj fixných investícií (tvorby hrubého fixného kapitálu). Tvorba hrubého fixného kapitálu je vo všeobecnosti veličina volatilná, rozkolísaná. Jej výkyvy v rokoch 2015 a 2016 však boli neprirodzené. V roku 2015 objem investícií mimoriadne silno vzrástol, bol zvýšený poslednou možnosťou dočerpať zdroje z eurofondov (z už ukončeného rozpočtového obdobia). Tým bol objem investícií v roku 2015 jednorazovo výrazne navýšený. Objemy v roku 2016 potom boli relatívne nižšie a medziročne bol teda takmer nevyhnutne zaznamenaný pokles. Tento *umelý* výkyv (nahor v roku 2015, s poklesom späť v roku 2016) bol ukončený návratom k prirodzenejšiemu, politicky menej ovplyvnenému rastu investícií v roku 2017.

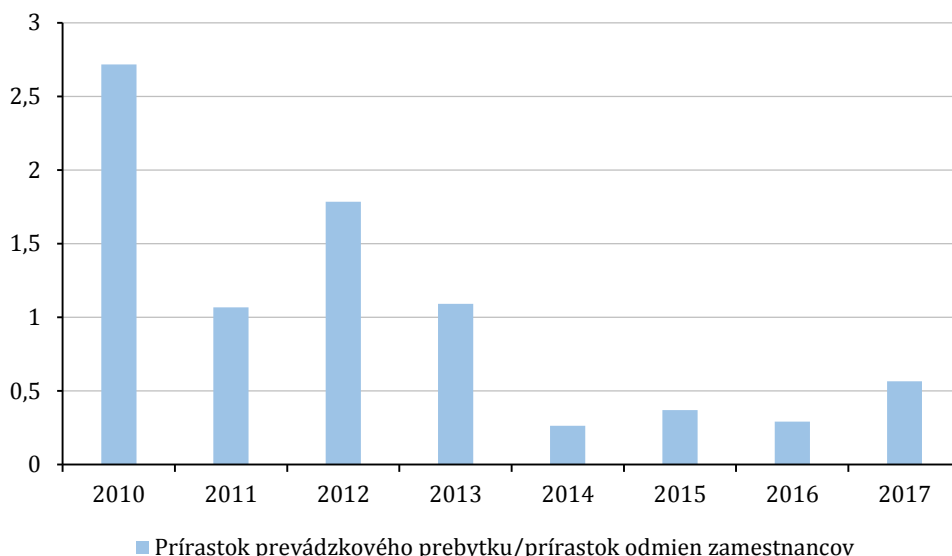
Graf 1.6

Mzdová kvóta – podiel odmien zamestnancov na hrubej pridanej hodnote

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Graf 1.7

Pomer medziročných prírastkov prevádzkového prebytku a odmien zamestnancov

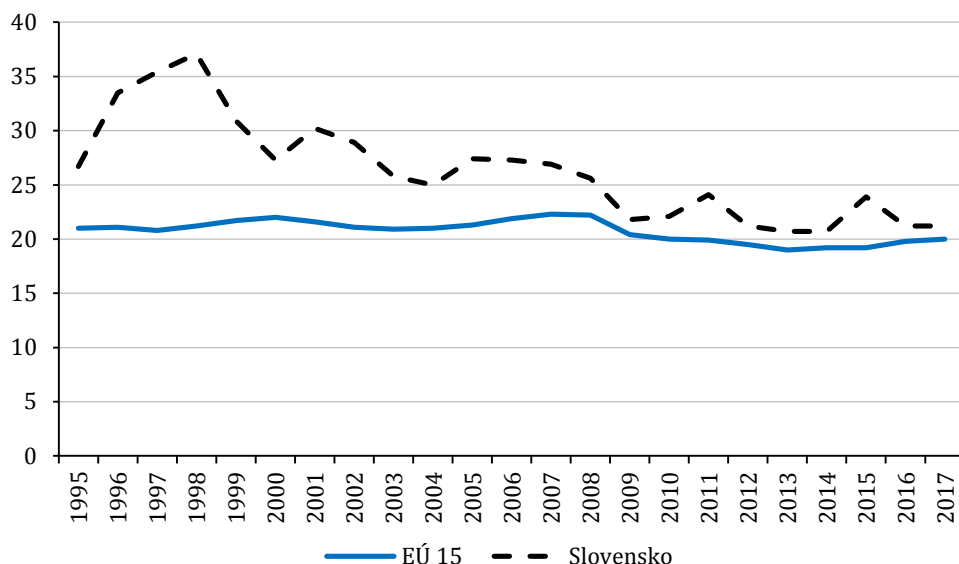
Poznámka: Pri hodnote 1 by bol prírastok oboch veličín rovnaký. Nad hodnotou 1 prevažuje prírastok ziskov (prevádzkového prebytku), pod hodnotou 1 prevažuje prírastok odmien zamestnancov.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Miera investovania (podiel tvorby hrubého fixného kapitálu na HDP v bežných cenách, graf 1.8) sa v SR stále drží nad úrovňou EÚ 15. Tento ukazovateľ vyjadruje, akú časť svojho dôchodku dáva spoločnosť na investičnú činnosť. Vyššia miera investovania v menej výkonnej ekonomike je nevyhnutná pre proces dobíjania tých výkonnejších. Miera investovania v ekonomike SR je dlhodobo vyššia ako v priemere EÚ 15, dokonca je vyššia v každom jednotlivom roku. Pritom sa však rozdiel medzi mierou investovania v SR a EÚ 15 v čase postupne znižuje (čo zrejme súvisí s postupným vyrovnávaním úrovni kapitálovej vybavenosti). Pre potreby dobíjania úrovne vyspelejších ekonomík je žiadatel'né, aby bola miera investovania v SR vyššia ako v dobíjanej skupine. Tým sa zvyšuje objem kapitálu pripadajúci na jednotku práce, čo je jeden z predpokladov reálnej konvergenie.

Graf 1.8

Vývoj miery investovania (podiel tvorby hrubého fixného kapitálu na HDP v %)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

Tabuľka 1.2

Dynamika investovania (tvorby hrubého fixného kapitálu)

	2013	2014	2015	2016	2017
Medziročný prírastok/úbytok THFK (v mil. eur, bežné ceny)	-71,5	397,8	3 118,0	-1 693,8	821,8
Podiel prírastku THFK na prírastku HDP (v %, z bežných cien)	-4,9	20,7	111,0	-75,0	21,5
Medziročná zmena THFK (v %, zo stálych cien)	-0,9	3,0	19,8	-8,3	3,2

Poznámka: THFK – tvorba hrubého fixného kapitálu.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

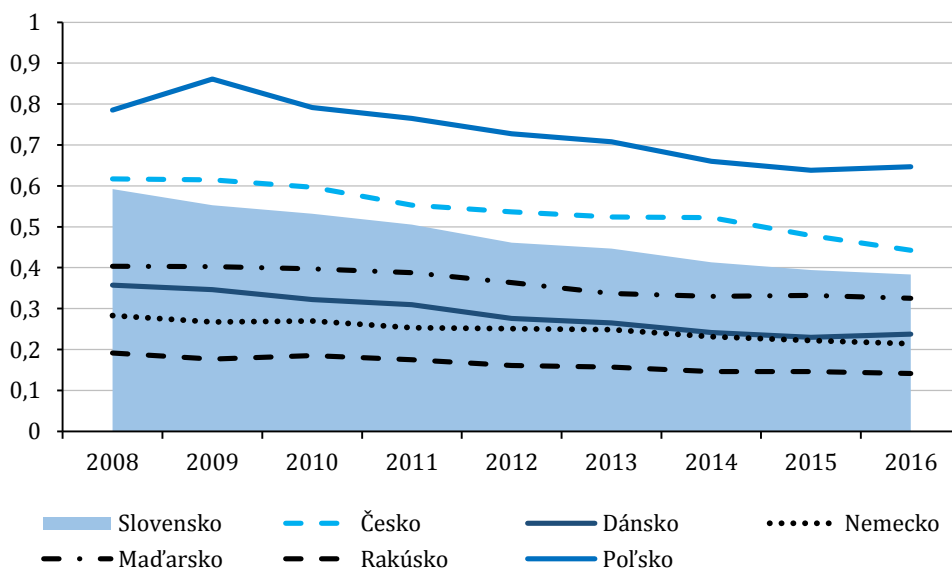
Jedným z prejavov udržateľnosti a perspektívnosti ekonomického vývoja je pokles ekologickej náročnosti ekonomických aktivít. Ekologickú náročnosť tu znázorňujeme pomocou jednoduchého podielového ukazovateľa: vybrané druhy emisií dávame do pomeru k objemu vytvoreného HDP (presnejšie teda ide o emisnú náročnosť tvorby HDP). Zistíme tak, koľko ton emisií sa uvoľní do prostredia pri vyprodukovaní tis. eur HDP. Nie je to dosť sofistikovaná metóda na komplexné posúdenie stavu

environmentálnej zaťažnosti či udržateľnosti. Každopádne však stačí na približné posúdenie. Volíme emisie oxidu uhličitého kvôli dostupnosti týchto údajov a ich aktuálnosti (menšie omeškanie pri vykazovaní ako v prípade ďalších emisií) a aj kvôli tomu, že vývoj emisií CO₂ relatívne dobre odzrkadľuje aj vývoj celkových emisií. Možno konštatovať pokračovanie priaznivej tendencie: množstvo emisií pripadajúcich na jednotku vytvoreného HDP na Slovensku trvalo klesá. Takto vyjadrená emisná náročnosť je však v SR ešte stále takmer trojnásobná pri porovnaní napr. s Rakúskom (graf 1.9) alebo dvojnásobná pri porovnaní s ďalšími vyspelými ekonomikami.

Skonštatovali sme už, že bol prítomný relatívne stabilný rast ekonomiky, ťahaný expanziou spotreby domácností, spojený s lepšou tvorbou ziskov, ale aj s ďalej rastúcou mzdovou kvótou, so stabilizáciou tvorby investícií, klesajúcou emisnou náročnosťou, ale takisto spojený aj s nemeniacimi sa regionálnymi diferenciami a aj s trvalo nízkou a v posledných rokoch ešte nižšou mierou pridanej hodnoty. Zostáva tu ešte rast ekonomiky konfrontovať so stavom makroekonomickej rovnováhy (stability).

Graf 1.9

Emisie oxidu uhličitého prepočítané na jednotku vytvoreného HDP
(tony emisií na tis. eur HDP)

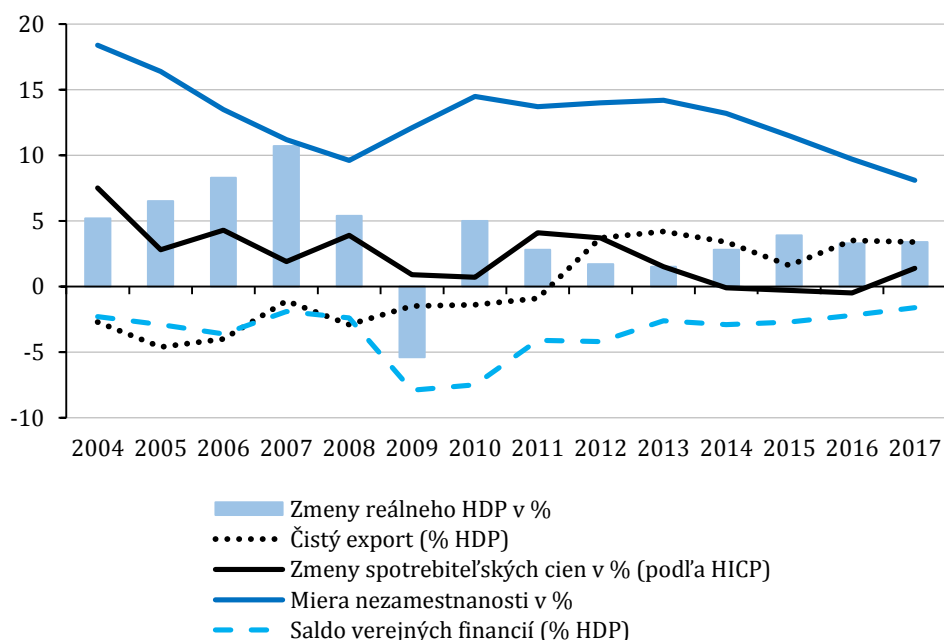

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu (air emissions accounts).

Pre posúdenie makroekonomickej rovnováhy tu vyberáme iba niekoľko základných parametrov (graf 1.10) s tým, že podstatne podrobnejšie hodnotenia všetkých uvedených prejavov rovnováhy sú v ďalších kapitolách. Oba deficity, ktoré v minulosti komplikovali hospodársky vývoj Slovenska, ustúpili: deficit verejných financií sa v posledných rokoch postupne zmierňoval (pritom cieľ vyrovnaného rozpočtu stále pred vládami uniká), deficit v zahraničnom obchode (tu meraný čistým exportom) sa zmenil na prebytky.

Graf 1.10

Vývoj hlavných parametrov makroekonomickej rovnováhy v slovenskej ekonomike

Poznámka: Miera nezamestnanosti podľa výberového zisťovania pracovných síl.

Prameň: Eurostat, Ministerstvo financií SR a vlastné výpočty podľa týchto údajov.

Už niekoľko rokov po sebe sa zlepšujú parametre trhu práce, v roku 2017 klesla miera nezamestnanosti na doterajšie minimum 8,1 % (podľa výberového zisťovania pracovných síl). Rast zamestnanosti bol v posledných štyroch rokoch taký výrazný, že masová nezamestnanosť sa pretransformovala na nedostatok pracovnej sily. Medzi rokmi 2013 a 2017 pribudlo

približne 201 tis. pracujúcich. To je pre relatívne malý trh práce SR taká významná kvantitatívna zmena, že (ne)dostupnosť vhodnej pracovnej sily mohla byť v niektorých odvetviach už bariérou rýchlejšieho rastu.

Možno konštatovať uchovávanie vcelku priaznivej situácie v oblasti makroekonomickej rovnováhy. Ústup deficitu verejných financií, mierny prebytok v zahraničnoobchodnej výmene, ďalší pokles miery nezamestnanosti až na doterajšie historické minimum a mierna inflácia takto *na-hrubo* dávajú priaznivý obraz o makroekonomickej rovnováhe. Je to jeden z prejavov udržateľnosti ekonomického rastu.

Ak sa na záver vrátíme k otázke z úvodu tejto kapitoly (ktoré tendencie sú dlhšie pretrvávajúce a kde sa objavujú nové momenty?), možno urobiť nasledovné zhrnutie.

Pretrvala tendencia relatívne stabilného ekonomického rastu (s dynamikou nad 3 %), pri akceptovateľnej úrovni makroekonomickej rovnováhy (bez nestability vo verejných financiách či v zahraničnoobchodných reláciách). Pretrvali aj pozitívne tendencie vo vývoji na trhu práce.

Zmenou je koniec deflácie (aspoň nateraz), zastavenie otrasov v investíciách či zlepšenie tvorby ziskov (prevádzkového prebytku). Celkový obraz tak vyzeral skôr priaznivo. K niektorým rizikám či problémovým momentom sa vrátíme pri úvahe o výhlade na konci tejto publikácie.

T a b u l k a 1.3

Zhrnutie pretrvávajúcich tendencií a nových momentov vo vývoji hospodárstva SR

<i>Tendencie, ktoré pretrvali</i>	<i>Nové momenty</i>
Rast reálneho HDP okolo 3 %	Objavenie sa inflácie po deflačnom období
Expanzia spotreby domácností (dlhšie trvajúci jav, ktorý sa však zvýraznil)	Stabilizovanie vývoja fixných investícií po ich prudkých výkyvoch
Rast zamestnanosti a pokles miery nezamestnanosti (až v takej miere, že sa nedostatok pracovných síl stal limitujúcim faktorom rozvoja)	Priaznivejší vývoj ziskov (prevádzkového prebytku)
Udržiavanie makrostability (akceptovateľná úroveň rovnováhy: deficitu vo verejných financiách, vo vonkajšej bilancii)	
Stúpanie mzdovej kvóty	

2. HOSPODÁRSKY VÝVOJ PODĽA ODVETVÍ

Makroekonomický vývoj odráža fungovanie jednotlivých odvetví a vzájomné väzby medzi nimi. V tejto časti preto zameriame pozornosť na zmeny v pridanej hodnote a zamestnanosti na úrovni jednotlivých odvetví. Preskúmame ich príspevky k celkovému rastu pridanej hodnoty a zamestnanosti.

Okrem toho venujeme v tohtoročnej publikácii osobitnú pozornosť zmenám v mzdovej kvóte na Slovensku a vývoju produktivity v stavebníctve. Na zmenu vo vývoji mzdovej kvóty na makroúrovni, ku ktorému došlo po roku 2012, sme upozornili už dávnejšie, a venujeme sa mu aj v predchádzajúcej kapitole. V tejto kapitole sa detailnejšie pozrieme na to, ktoré odvetvia sú hlavnými ťahúňmi zmien v jej vývoji.

Stavebníctvo patrí v každej ekonomike medzi dôležité odvetvia, ktoré sú výrazne previazané s domácou ekonomikou, a to jednak dopytom po medziproduktoch či po službách, ako aj poskytovaním dodávok pre ostatné podnikateľské subjekty, domácnosti a verejnú správu. Viaceré štúdie upozorňujú na to, že rast produktivity v stavebníctve v mnohých vyspelých ekonomikách výrazne zaostáva za rastom produktivity v spracovateľskom priemysle a zvyšku ekonomiky, čím spomaľuje celkový rast produktivity. V osobitnej podkapitole preskúmame jeho vývoj na Slovensku.

Odvetvový pohľad na pridanú hodnotu a zamestnanosť

Pridaná hodnota na Slovensku v roku 2017 narástla o 3,1 %, čím si udržala tempo rastu z predchádzajúceho roku. K miernemu spomaleniu rastu došlo v porovnaní s revidovanými údajmi o pridanej hodnote. Podľa nich bol totiž rast pridanej hodnoty na Slovensku v roku 2016 3,5 %, a nie 3,1 % z pôvodných údajov z marca 2017.

Skôr ako zhodnotíme vývoj slovenskej ekonomiky v roku 2017, považujeme za dôležité upozorniť na to, že revízie údajov na odvetvovej úrovni často významne zmenia obraz o tom, aký bol ich skutočný vývoj. A to nielen na detailne dezagregovanej úrovni, ale aj pri pomerne agregovanom

pohľade na 10 odvetví. Kým na národnej úrovni došlo po revízii k úprave pridanej hodnoty len o 0,4 p. b. smerom nahor, pri niektorých odvetviach sa štatistiky výrazne zmenili. Podľa revidovaných údajov rast poľnohospodárstva v roku 2016 nebol 12,1 %, ale iba 5,5 %. Pridaná hodnota v obchode, doprave a ubytovaní namiesto rastu v roku 2016 dokonca poklesla (-5,7 %). Ostatné rozdiely je možné vidieť pri porovnaní prvých dvoch stĺpcov v tabuľke 2.1. Hoci by si tieto odchýlky zaslúžili viac pozornosti a osobitné preskúmanie, na tomto mieste ich uvádzame len pre upozornenie, že aj z predbežných údajov za rok 2017 treba byť pri robení záverov z ekonomických analýz opatrný.

T a b u ľ k a 2.1

Tempá rastu pridanej hodnoty jednotlivých odvetví, 2016 – 2017

	2016*	2016 Revidované	2017
Spolu	3,1	3,5	3,1
Poľnohospodárstvo	12,1	5,5	-1,3
Priemysel	6,6	8,8	3,2
Spracovateľský priemysel	7,8	10,9	3,4
Stavebníctvo	-0,2	-1,3	0,7
Obchod, doprava a ubytovanie	1,6	-5,7	5,0
Informačné a komunikačné technológie	3,8	3,7	3,9
Finančné a poisťovacie činnosti	-4,3	-3,8	7,7
Činnosti v oblasti nehnuteľností	2,5	5,2	3,5
Odborné služby	1,1	13,6	3,6
Verejné služby	2,5	10,5	1,7
Ostatné služby	0,9	-12,5	0,2

* Údaje z marca 2017.

Poznámka: Poľnohospodárstvo: poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov. Priemysel: zahŕňa spracovateľský priemysel a energie. Obchod, doprava a ubytovanie: veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov; doprava, skladovanie, ubytovacie a stravovacie služby. Odborné služby: odborné, vedecké, technické činnosti; administratívne služby. Verejné služby: verejná správa, obrana, povinné sociálne zabezpečenie; vzdelávanie; zdravotníctvo, sociálna pomoc. Ostatné služby: umenie, zábava a rekreácia; ostatné činnosti.

Prameň: Eurostat (2018b); vlastné výpočty.

Jednou z najvýraznejších zmien v odvetvovom vývoji, v porovnaní s rokom 2016, bol fakt, že spracovateľský priemysel nebol tak výrazne

dominantným zdrojom ekonomického rastu. Hoci rástol rýchlejšie ako priemerný rast pridanej hodnoty v celom hospodárstve (3,4 % voči 3,1 % v celom NH), jeho rast bol 3-krát pomalší ako v predchádzajúcom roku. V roku 2017 došlo k oživeniu rastu v stavebníctve, s miernym rastom pridanej hodnoty (0,7 %). Podobne, pridaná hodnota finančných a poisťovacích činností opäť výrazne rástla, a jej pokles v roku 2016 bol skôr výnimkou ako náznakom nejakého trendu. V rámci služieb rástli relatívne pomaly verejné služby a ostatné služby. Ako však naznačuje porovnanie revidovaných údajov za rok 2016 s pôvodnými údajmi, práve pri týchto odvetviach môže dôjsť pri revízii údajov k výrazným posunom.

T a b u ľ k a 2.2

**Príspevky jednotlivých odvetví k rastu pridanej hodnoty (v p. b.)
a ako podiel na celkovom raste (v %)**

	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	Príspevok v percentuálnych bodoch			Podiel na celkovom raste		
Spolu	3,5	3,5	3,1	100,0	100,0	100,0
Pol'nohospodárstvo	-0,6	0,2	0,0	-17,1	5,9	-1,5
Priemysel	2,0	2,3	0,9	58,1	66,1	27,6
Spracovateľský priemysel	2,5	2,4	0,8	70,2	67,9	24,6
Stavebníctvo	0,2	-0,1	0,1	6,3	-3,0	1,8
Obchod, doprava a ubytovanie	0,4	-1,2	1,0	12,4	-35,5	32,3
Informačné a komunikačné technológie	0,2	0,2	0,2	4,5	4,4	5,2
Finančné a poisťovacie činnosti	0,2	-0,2	0,3	5,7	-4,4	8,9
Činnosti v oblasti nehnuteľností	0,1	0,3	0,2	2,5	9,3	7,3
Odborné služby	0,6	1,1	0,3	17,3	31,3	10,3
Verejné služby	0,1	1,4	0,2	2,3	39,7	8,0
Ostatné služby	0,3	-0,5	0,0	8,1	-13,9	0,2

Prameň: Eurostat (2018b); vlastné výpočty.

V pol'nohospodárstve pridaná hodnota v roku 2017 oproti roku 2016 poklesla o 1,3 %. Takýto vývoj naznačila už aj revízia údajov pre rok 2016 smerom nadol. Za posledných päť rokov je to už druhý rok s poklesom pridanej hodnoty v pol'nohospodárstve, ktorému sa výrazne darilo v rokoch 2013 a 2014. Vysoký rast pridanej hodnoty pol'nohospodárstva

v uvedených rokoch nebol udržateľný, a bol skôr výsledkom priaznivého vývoja cyklických faktorov.

Spomalenie rastu spracovateľského priemyslu viedlo k tomu, že kým v roku 2016 boli dve tretiny celkového rastu pridanej hodnoty výsledkom rastu v spracovateľskom priemysle, v roku 2017 to bola jedna štvrtina. Zvyšok predstavoval rast pridanej hodnoty v službách. Z nich najmä v obchode, doprave a ubytovaní (príspevok 1 p. b. k celkovému rastu). Zvyšné služby prispeli k rastu pridanej hodnoty približne jednou tretinou, z nich najvýraznejšie odborné služby a finančné a poisťovacie služby.

T a b u ľ k a 2.3

Odvetvové zmeny v zamestnanosti, počet osôb

	Ročná miera rastu v %			Absolútna zmena 2017 – 2016	Podiel na celkovej zamestnanosti
	2015	2016	2017	2017	2017
Spolu	2,0	2,4	2,2	51 210	100
Poľnohospodárstvo	1,3	-1,1	-2,3	-1 670	3,0
Priemysel	2,0	3,3	3,9	21 630	24,3
z toho: Spracovateľský priemysel	2,4	3,7	4,3	21 680	22,4
Stavebníctvo	-0,6	1,8	1,8	2 940	7,1
Obchod, doprava a ubyt.	0,8	0,7	1,8	11 110	26,3
IKT	2,8	5,4	5,4	3 480	2,9
Fin. a poisťovacie činnosti	4,0	1,4	0,0	-20	2,0
Činnosti v oblasti nehnuteľností	1,0	12,1	6,4	1 620	1,1
Odborné služby	8,6	5,4	1,5	3 600	10,3
Verejné služby	1,3	1,2	0,9	4 260	20,0
Ostatné služby	1,5	7,4	6,4	4 290	3,0

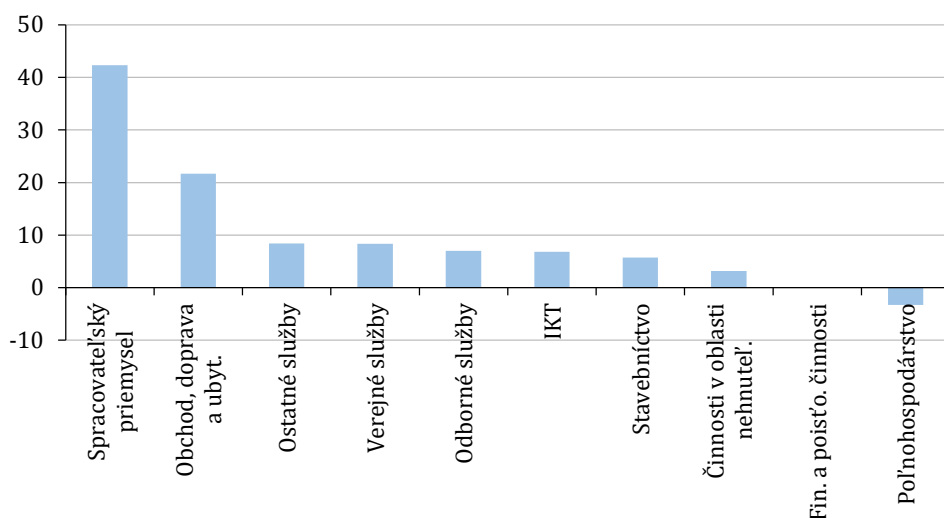
Prameň: Eurostat (2018a); vlastné výpočty.

Celkový rast zamestnanosti bol v roku 2017 o niečo nižší ako v roku 2016. Poľnohospodárstvo zaznamenalo aj v roku 2017 pokles zamestnanosti, a to o 1670 pracovných miest. V spracovateľskom priemysle sa naopak, rast zamestnanosti v porovnaní s rokom 2016 ešte zvýšil, a to na 4,3 %, pričom v tomto odvetví bolo vytvorených viac ako 21 tisíc nových pracovných miest. Napriek spomaleniu rastu pridanej hodnoty

spracovateľského priemyslu tak môžeme vidieť, že toto odvetvie je v dobrej kondícii, a zrýchlenie rastu zamestnanosti napovedá, že jeho pozitívny vývoj sa očakáva aj v najbližšom období. Výrazný rast zamestnanosti zaznamenal obchod, doprava a ubytovanie. V roku 2017 tak v tomto odvetví pracovalo na Slovensku viac ako 26 % pracovníkov.

Graf 2.1

Podiely na celkovej zmene zamestnanosti v roku 2017, v %

Prameň: Eurostat (2018a); vlastné výpočty.

Viac ako 40 % nových pracovných miest vzniklo v roku 2017 v spracovateľskom priemysle. Ako už bolo uvedené vyššie, zamestnanosť výrazne rástla v obchode, doprave a ubytovaní. Príspevok tohto odvetvia k celkovému rastu zamestnanosti bol viac ako 20 %. Spracovateľský priemysel spolu s obchodom, dopravou a ubytovaním patria v súčasnosti medzi odvetvia s najvyšším nahláseným počtom voľných pracovných miest, a preto v nich môžeme očakávať výrazný rast zamestnanosti aj v roku 2018 (bližšie pozri podkapitolu 4.1). Napriek tomu, že odvetvie IKT je relatívne menšie odvetvie slovenského hospodárstva, v roku 2017 vytvorilo takmer 3,5 tisíc dodatočných pracovných miest a prispelo k rastu zamestnanosti podobne ako viaceré veľké odvetvia.

Ktoré odvetvia prispeli k zmene mzdovej kvóty?

V prvej kapitole je analyzovaný vývoj mzdovej kvóty na Slovensku na makroúrovni. Závěry analýzy potvrdzujú zmenu trendu v jej vývoji od roku 2013, na ktorú sme upozornili už aj v Hospodárskom vývoji Slovenska za rok 2016 (Morvay a kol., 2017). V tejto podkapitole sa preto pozrieme bližšie na to, ktoré odvetvia prispeli najvýraznejšie k zmene tohto trendu.

T a b u ľ k a 2.4

Mzdová kvóta na Slovensku podľa odvetví, roky 2012 a 2017

	2012	2017	Zmena v p. b.	Vážený príspevok k celkovej zmene
<i>Spolu</i>	<i>40,5</i>	<i>44,5</i>	<i>3,9</i>	<i>100,0</i>
Priemysel	40,4	46,0	5,5	32,2
z toho: Spracovateľský priemysel	44,5	49,1	4,6	23,1
Obchod, doprava a ubytovanie	46,0	49,7	3,6	19,1
Verejné služby	69,2	72,1	3,0	15,4
IKT	35,9	47,0	11,1	10,2
Stavebníctvo	22,9	25,3	2,4	2,6
Ostatné služby	21,9	27,8	5,9	2,4
Finančné a poisťovacie činnosti	33,7	36,4	2,7	2,0
Činnosti v oblasti nehnuteľností	7,1	7,3	0,2	0,1
Poľnohospodárstvo	24,7	23,5	-1,2	-0,6
Odborné služby	47,0	43,5	-3,5	-6,5

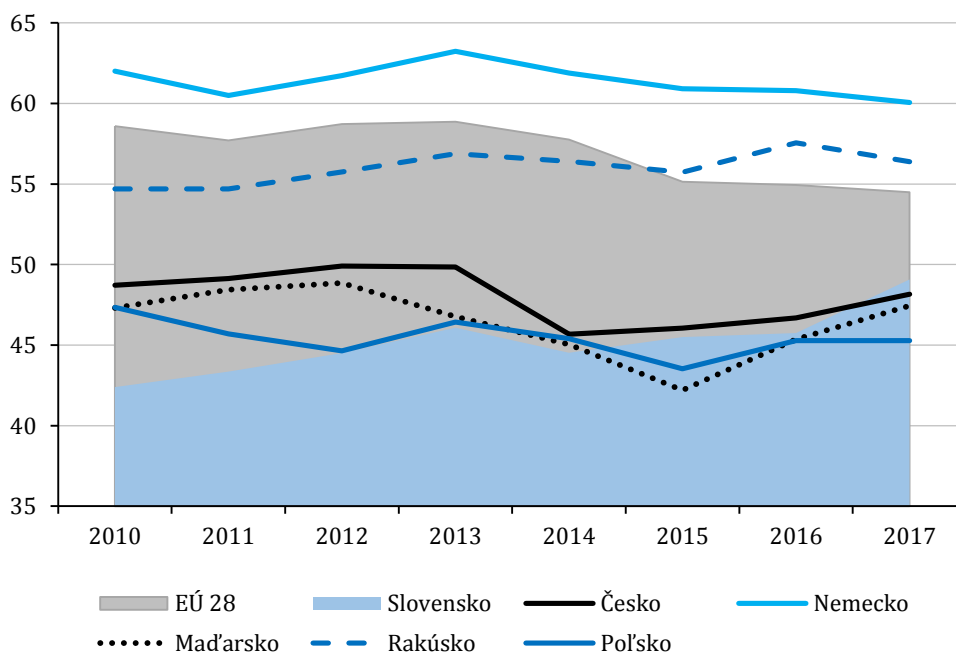
Prameň: Eurostat (2018b); vlastné výpočty.

Kým v roku 2012 bola mzdová kvóta na Slovensku len 40,5 %, tak do roku 2017 narástla na 44,5 %, takmer o 4 p. b. V porovnaní s vyspelými krajinami je stále na pomerne nízkej úrovni. Pozitívna je zmena trendu od roku 2013, pretože dovtedy takmer nepretržite klesala. V rámci odvetví došlo k najvýraznejšej zmene mzdovej kvóty v odvetví IKT. V roku 2012 bola v tomto odvetví aj na slovenské pomery tesne pod priemerom (35,9 %). V roku 2017 bola mzdová kvóta v odvetví IKT až 47 %, výrazne nad priemerom, pričom došlo k zmene o viac ako 11 p. b., čo podstatnou mierou prispelo k celkovej zmene mzdovej kvóty na Slovensku. Na celkovej

zmene mzdovej kvóty sa najvýraznejšie podieľal priemysel. V ňom narástla o 5,5 p. b., a celkovo tak priemysel prispel k zmene mzdovej kvóty asi jednou tretinou. V rámci neho rástla mzdová kvóta aj v samotnom spracovateľskom priemysle, aj keď nie tak rýchlo. Nárast mzdovej kvóty o 4,6 p. b. bol však s výnimkou ostatných služieb vyšší ako vo zvyšných odvetviach služieb. K poklesu mzdovej kvóty došlo len v odvetví poľnohospodárstva a v odborných službách.

Graf 2.2

Vývoj mzdovej kvóty v spracovateľskom priemysle na Slovensku v medzinárodnom porovnaní, roky 2010 – 2017

Prameň: Eurostat (2018b); vlastné výpočty.

Na grafe 2.2 je zobrazený vývoj mzdovej kvóty na Slovensku v spracovateľskom priemysle, v porovnaní s vývojom v EÚ 28 a vo vybraných krajinách. Môžeme z neho vyčítať viacero zaujímavých faktov. Rast mzdovej kvóty v spracovateľskom priemysle v tomto období vôbec nebol samozrejmosťou. V EÚ 28 ako celku došlo k jeho poklesu. Medzera v mzdovej kvóte sa v porovnaní priemerom EÚ 28 výrazne zmenšila. Kým v roku 2010 predstavovala 16 p. b., tak v roku 2017 to bolo len 5,4 p. b.

Slovensko však naďalej výrazne zaostáva za mzdovou kvótou v najvyspelejších európskych krajinách, napr. v Nemecku (60 %) či v Rakúsku (56,4 %). Kým na úrovni celého národného hospodárstva Slovenska začala mzdová kvóta rásť od roku 2013, v spracovateľskom priemysle došlo k jeho rastu výrazne skôr a rástla už v roku 2011. V porovnaní s ostatnými krajinami V4 došlo taktiež k pomerne veľkými zmenám. Kým v roku 2010 bola mzdová kvóta spracovateľského priemyslu na Slovensku suverénne najnižšia (42,4 % voči 47,3 – 48,7 % v ostatných krajinách V4), v roku 2017 dosahovala najvyššiu hodnotu.

Rastu mzdovej kvóty v spracovateľskom priemysle, ako aj v iných odvetviach národného hospodárstva, prispela najmä zmenená situácia na pracovnom trhu. Po dlhom období výrazného previsu ponuky práce nad dopytom po práci sa vo viacerých odvetviach ozývajú hlasy zamestnávateľov o nedostatku pracovných síl vo vybraných profesiách. K vyššej mzdovej kvóte tak okrem vysokej zamestnanosti prispel aj relatívne vyšší rast miezd. V najbližšom období neočakávame výraznú zmenu tohto trendu. Prispôbiť sa novej situácii na trhu práce investíciami do kapitálu potrvá firmám určitý čas. Na zvýšený dopyt po produkcii v krátkom období môžu reagovať flexibilnejšie zvyšovaním zamestnanosti či počtom odpracovaných hodín. Získanie nových pracovníkov však bude naďalej vytvárať tlak na rast miezd. V dlhšom období môže dôjsť k nahrádzaniu dopytu po práci kapitálom, a to najmä v súvislosti s čoraz silnejším dôrazom na zavádzanie konceptu Priemysel 4.0. Jeho efekty na mzdovú kvótu sú však rôznorodé. Relatívne nižší dopyt po práci ju bude znižovať, vytváranie dobre platených pracovných miest ju bude zvyšovať. Predpovedať vývoj mzdovej kvóty v strednom a dlhšom období si preto netrúfame, a bude závisieť od zvolených politík, ale najmä od postoja firiem k zavádzaniu nových technológií do výroby.

Rast produktivity v stavebníctve

Stavebníctvo určite patrí medzi kľúčové odvetvia v Európskej únii (Gloser et al., 2017), ako aj na Slovensku. Predstavuje výrazný zdroj zamestnanosti a priestor pre činnosť malých a stredných podnikov. Okrem

toho vytvára významný dopyt po medziproduktoch a zároveň poskytuje služby pre ostatné odvetvia a konečných spotrebiteľov. Na Slovensku pracuje v stavebníctve približne 7 % všetkých pracovníkov. Podobný podiel má väčšina krajín EÚ 28.

Pomalý rast produktivity stavebníctva v posledných dekádach je najmä vo vyspelých krajinách čoraz viac vnímaný ako problém. V tejto časti preto preskúmame, ako sa vyvíja jeho produktivita v porovnaní so spracovateľským priemyslom a celým národným hospodárstvom na Slovensku. Zdá sa, že slovenské stavebníctvo zatiaľ netrpí problémami, ktoré postihli vyspelé západné ekonomiky. Ak sa im však chceme vyhnúť v strednodobom horizonte, mali by sme zvážiť použitie takých nástrojov hospodárskej politiky, ktoré sú už dnes navrhované na zvýšenie rastu produktivity v iných krajinách.

Po období hospodárskej krízy v rokoch 2008 – 2009 trpeli viaceré odvetvia nízkym rastom produktivity. Jedným z dôvodov bola vysoká neistota perspektív ďalšieho vývoja. Stavebníctvo je pritom odvetvím, ktoré je takouto neistotou postihnuté celé dekády. Ide o odvetvie s vysokou volatilitou. Firmy na ňu reagujú okrem iného tým, že cyklické výkyvy vyrovnávajú najmä zmeneným dopytom po práci. Fázy recesie sú tak pre ne menej nákladné. Firmám, ktoré výrazne investujú do kapitálu, totiž hrozí, že im vo fáze recesie výrazne narastú fixné náklady a tým sa dostanú do problémov. Nižšie investície do kapitálu a nových technológií však znamenajú nižší rast produktivity, ktorý následne brzdí celkový rast produktivity na národnej úrovni.

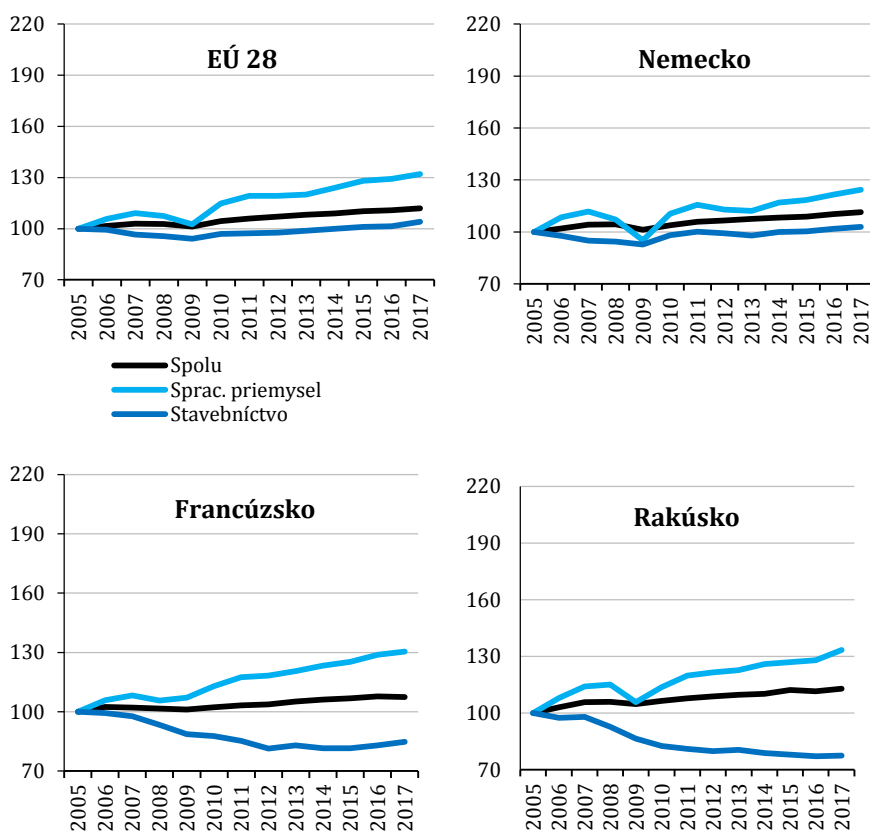
Rast hodinovej produktivity práce v stavebníctve v EÚ 28 výrazne zostáva nielen za rastom produktivity práce v spracovateľskom priemysle, ale aj za priemerným rastom produktivity práce celej ekonomiky. V EÚ 28 tak medzi rokmi 2005 až 2017 narástla produktivita práce v spracovateľskom priemysle 8-krát rýchlejšie a v priemere za celú ekonomiku 3-krát rýchlejšie ako v stavebníctve.

Podobné rozdiely v raste produktivity práce môžeme pozorovať v Nemecku. Vo Francúzsku či Rakúsku dokonca hodinová produktivita práce v stavebníctve v posledných dekádach klesá. Podobne sú na tom aj iné vyspelé ekonomiky (napr. Taliansko), vrátane krajín mimo Európskej

únie, ako Japonsko či USA. V USA dokonca od 60. rokov poklesla o polovicu (Economist, 2017).

Graf 2.3

Index rastu hodinovej produktivity práce v EÚ 28 a vybraných vyspelých európskych krajinách, 2005 = 100, stále ceny r. 2005

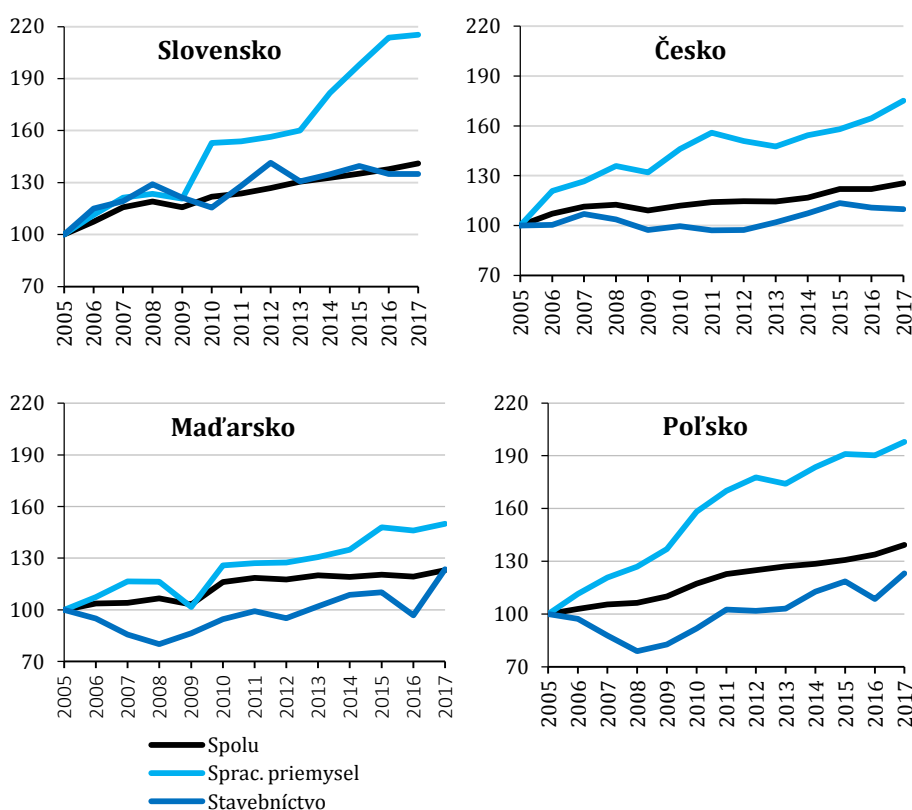
Prameň: Eurostat (2018a, 2018b); vlastné výpočty.

Analýza vývoja v krajinách V4 nám odhalí viaceré zaujímavé skutočnosti. Tým, že ide o dobiehajúce ekonomiky, je priemerný rast produktivity ich ekonomík, stavebníctva a najmä spracovateľského priemyslu výrazne vyšší ako priemer EÚ 28. Stavebníctvo má v týchto krajinách popri vyššom priemernom tempe rastu produktivity aj silnejšie výkyvy v produktivite. Hospodárska kríza, s výnimkou Česka, viedla k výraznému poklesu produktivity stavebníctva v týchto krajinách, čo museli dobiehať

v nasledujúcich 2 – 3 rokoch. Týka sa to najmä Maďarska a Poľska. Aj v týchto krajinách rástla produktivita práce v stavebníctve výrazne pomalšie ako v spracovateľskom priemysle. V Česku, Poľsku a Maďarsku (s výnimkou roku 2017 pre Maďarsko) rástla produktivita práce v stavebníctve pomalšie ako v priemere za celú ekonomiku. V týchto krajinách pozorujeme podobný vývoj ako vo väčšine vyspelých ekonomík.

Graf 2.4

**Index rastu hodinovej produktivity práce v krajinách V4,
2005 = 100, stále ceny r. 2005**

Prameň: Eurostat (2018a, 2018b); vlastné výpočty.

Slovensko je v tomto smere výnimkou. Rast produktivity práce v stavebníctve má síce vyššie výkyvy ako celá ekonomika, v priemere sa však vyvíja podobnou mierou rastu. Výrazne zaostáva za rastom produktivity práce v spracovateľskom priemysle, ale to je dané aj tým, že v ňom

patríme v Európe medzi špičku. V roku 2017 rástla produktivita práce v stavebníctve o niečo pomalšie ako v priemere za celú ekonomiku. Môže ísť opäť len o súčasť jeho cyklického vývoja. Vývoj v iných krajinách však naznačuje, že bez lepších politík nasmerovaných na rast produktivity práce v tomto odvetví zaostáva jeho rast za priemerom a trpí výraznými cyklickými výkyvmi.

Zmierniť cyklické výkyvy v stavebníctve by mohlo vyrovnanie vládnych výdavkov na stavebné projekty a zlepšenie ich strednodobého plánovania (napríklad prostredníctvom *Rozvojových programov priorít verejných prác* na príslušné trojročné obdobia). V USA a Európe predstavuje totiž verejný sektor 20 – 30 % všetkých stavebných výdavkov a na rozdiel od fragmentovaných zákazníkov zo súkromného sektora môže prispieť k jeho vyššej stabilite. Okrem toho môže prispieť k rozvoju tohto odvetvia lepšou harmonizáciou štandardov medzi krajinami EÚ a podporou zavádzania nových technológií.

* * * *

Oproti roku 2016 nebol rast pridanej hodnoty spracovateľského priemyslu v roku 2017 taký dominantný. Pridaná hodnota v spracovateľskom priemysle však naďalej rástla nadpriemernou mierou rastu, a dokonca došlo k zvýšeniu rastu zamestnanosti v tomto odvetví. To svedčí o pretrvávajúcom pozitívnom vývoji v spracovateľskom priemysle a nadväzujúcich službách. Spracovateľský priemysel spolu s obchodom, dopravou a ubytovaním podstatnou mierou prispeli k rastu zamestnanosti v roku 2017. Počet nahlásených voľných pracovných miest v týchto odvetviach naznačuje, že aj v roku 2018 by mohli výrazne prispieť k celkovému rastu zamestnanosti na Slovensku.

K zmene vo vývoji mzdovej kvóty od roku 2013 výrazne prispel jej nárast v odvetví informačných a komunikačných technológií, ostatných službách a v priemysle. V spracovateľskom priemysle sa mzdová kvóta výrazne priblížila priemeru EÚ 28 a v roku 2017 prevyšovala mzdovú kvótu v ostatných krajinách V4. Za týmto vývojom je najmä vysoká zamestnanosť v posledných rokoch sprevádzaná relatívnym nedostatkom pracovníkov v určitých profesiách a tlakom na rast miezd.

Rast produktivity práce v stavebníctve výrazne zaostáva za rastom produktivity práce v spracovateľskom priemysle. V porovnaní s priemerným rastom produktivity práce je Slovensko zatiaľ skôr výnimkou, keď jej rast v stavebníctve v priemere kopíruje rast v celej ekonomike. Vo vyspelých ekonomikách, ale aj ostatných krajinách V4, rast produktivity práce zaostáva za zvyškom ekonomiky. Vládne politiky na Slovensku by mali v ďalších rokoch viac prispievať k stabilizácii cyklického vývoja v tomto odvetví, ako aj k rastu jeho produktivity v strednodobom horizonte.

3. VÝVOJ KVALITATÍVNYCH FAKTOROV EKONOMICKÉHO ROZVOJA

Postupné vyčerpávanie cenových a nákladových faktorov konkurenčnej schopnosti Slovenska, ako aj dlhodobý vývoj na trhu práce vyvolaný demografickými trendmi upriamuje pozornosť na hodnotenie kvalitatívnych faktorov ekonomického rozvoja. Efektívny domáci výskum a vývoj (VaV), inovačná schopnosť ekonomiky a využívanie informačných a komunikačných technológií (IKT) sú predpokladom vyššieho zhodnocovania národnej práce, udržateľného ekonomického rastu a tvorby nových pracovných miest.

VaV a inovačný vývoj na Slovensku

V tabuľke 3.1 uvádzame vývoj vybraných indikátorov vstupov (výdavky na VaV a zamestnanci VaV) a výsledkov (patentové prihlášky) slovenského systému VaV za obdobie 2011 – 2016.⁸ Vývoj hlavného indikátora inovačného rozvoja a VaV – intenzity hrubých výdavkov na VaV – zaznamenal v roku 2016 pokles (v porovnaní s rokom 2015) na úroveň 0,79 % HDP. Intenzita hrubých výdavkov na VaV sa tak dostala na päťročné minimum a po štyroch rokoch mierneho rastu poklesla a divergovala od strednodobej cieľovej hodnoty 1,2 % HDP.⁹ Pripísať to môžeme vplyvu zdrojov fondov EÚ, ktoré zohrávajú v oblasti verejných kapitálových výdavkov VaV kľúčovú úlohu. Rok 2015 bol na Slovensku posledným rokom programového obdobia 2007 – 2013/+2, čo bolo spojené s prudkým dočerpávaním a kulmináciou zdrojov EÚ (Operačné programy Výskum a vývoj a Konkurencieschopnosť a hospodársky rast). Následná implementácia OP Výskum a inovácie v prvých rokoch programového obdobia 2014 – 2020 nemá požadovanú dynamiku, čo sa prejavilo aj poklesom výdavkov na VaV v roku 2016. V štruktúre výdavkov na VaV z hľadiska určenia pre sektor (tab. 3.1) nastalo niekoľko zaujímavých

⁸ Niektoré ukazovatele uvádzané v tejto kapitole sú publikované s dvojročným oneskorením.

⁹ Cieľom Stratégie Európa 2020 pre Slovenskú republiku je do roku 2020 dosiahnuť intenzitu výdavkov na VaV vo výške 1,2 % HDP, v rámci ktorých ich majú dve tretiny tvoriť podnikové výdavky a jednu tretinu verejné výdavky.

zmien. Okrem poklesu podielu verejného sektora (vládny sektor a vysoké školy) vzrástol podiel podnikového sektora na 0,4 % HDP, čo je najvyššia hodnota po roku 2002. Podnikový sektor mal tak v roku 2016 najvyšší podiel na *zdrojovaní* národného VaV. Toto relatívne vyjadrenie bolo dané na jednej strane rastom výdavkov podnikov na VaV a na druhej strane prudkým poklesom zahraničných zdrojov, v ktorých dominujú fondy EÚ. Zdrojom rastu podnikových výdavkov boli vlastné podnikové zdroje (štátna podpora a zahraničné zdroje pre podniky v roku 2016 dokonca poklesli). Malý vplyv na rast podnikových výdavkov na VaV by sme mohli pripísať novému nástroju podpory – odpočet výdavkov (nákladov) na výskum a vývoj od základu dane, tzv. superodpočet. Za zdaňovacie obdobie 2016 uplatnilo odpočet výdavkov na výskum a vývoj celkovo 110 subjektov (MŠVVŠ SR, 2017a), celková výška odpočítaných nákladov bola 13,3 mil. eur.

T a b u ľ k a 3.1

Vybrané indikátory výskumu a vývoja v rokoch 2011 – 2016

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Financovanie VaV:						
Hrubé výdavky na VaV (% HDP)	0,67	0,81	0,83	0,89	1,18	0,79
určené pre sektor (% HDP):						
vládny sektor	0,18	0,20	0,17	0,25	0,33	0,17
podniky	0,25	0,34	0,38	0,33	0,33	0,40
vysoké školy	0,23	0,28	0,27	0,31	0,52	0,22
financované zo zdrojov (% z celkových):						
vládne zdroje	49,7	41,6	40,2	41,4	31,9	41,0
podnikateľské zdroje	33,9	37,7	38,9	32,2	25,1	46,2
ostatné národné zdroje	2,2	2,1	2,9	2,7	3,6	2,1
zahraničné zdroje	14,2	18,6	18,0	23,7	39,4	10,7
Zamestnanci VaV¹	28 596	28 880	27 823	28 825	28 752	29 671 ³
Výsledky VaV:						
Domáce patentové prihlášky ²	223	168	184	211	228	218
Počet domácich patentových prihlášok ² na 1 000 zamestnancov VaV	7,8	5,8	6,6	7,3	7,9	7,3
Počet EPO prihlášok	85	52	51	80	61	83
Počet EPO prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV	3	1,8	1,8	2,8	2,1	2,8

¹ Vo fyzických osobách k 31. 12.

² Domáce patentové prihlášky podané na Úrad priemyselného vlastníctva SR.

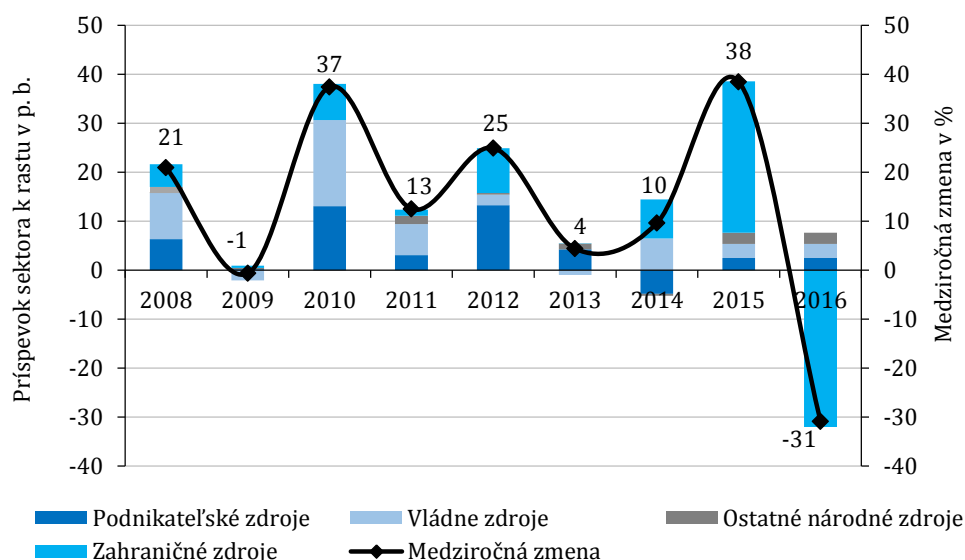
³ Údaj je podľa starej metodiky.

Prameň: ÚPV SR (2017); ŠÚ SR (2017); EPO (2018).

Výraznú zmenu v štruktúre výdavkov na VaV dokumentujeme v grafe 3.1, ktorý znázorňuje príspevky k rastu výdavkov na VaV. Výdavky v roku 2016 poklesli medziročne o 31 % (pravá os), pričom dominantný podiel na zmene mali zahraničné zdroje (ľavá os). Vplyv (prírastok) ostatných zdrojov financovania sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom prakticky nezmenil.

Graf 3.1

Medziročná zmena hrubých výdavkov na VaV (%) a príspevok sektorov k rastu (p. b.) 2008 – 2016

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Eurostatu (2017); ŠÚ SR (2017).

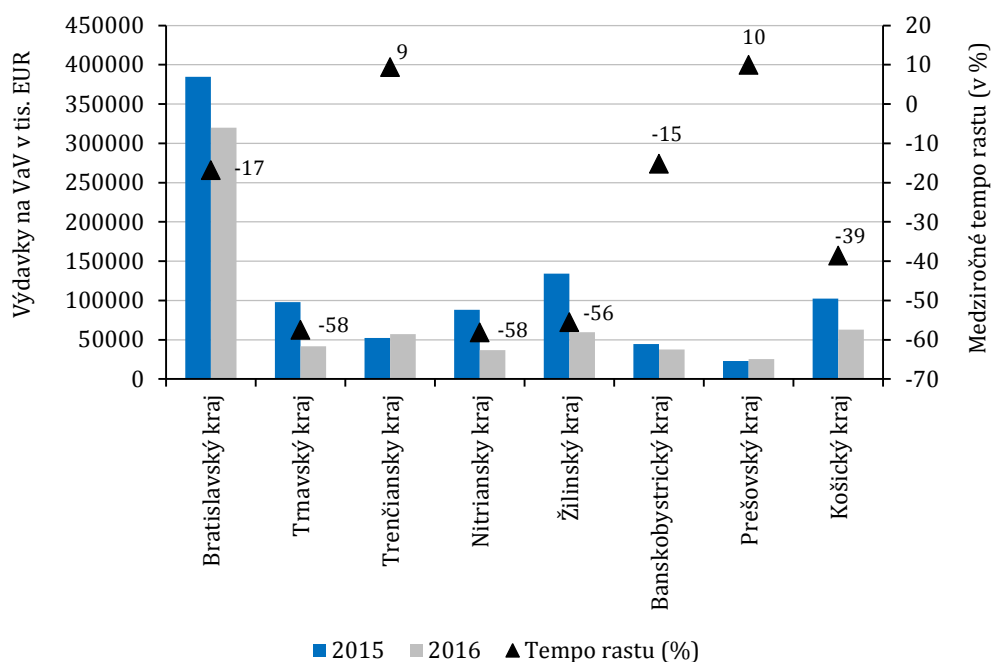
Z hľadiska predpokladov inovačnej výkonnosti je dlhodobým limitujúcim faktorom slabá komercializácia výsledkov VaV. Patentová aktivita meraná počtom domácich patentových prihlášok v roku 2016 v porovnaní s rokom 2015 klesla na úroveň 228 domácich patentových prihlášok, čo sa odrazilo aj v poklese patentovej produktivity, ktorá sa dostala na hodnotu 7,3 domácich patentových prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV. V počte EPO prihlášok na 1 000 zamestnancov VaV v roku 2016 sme zaznamenali nárast na úroveň 2,8, a to aj napriek miernemu nárastu zamestnancov VaV.

Pokles vo výdavkoch na VaV sa odzrkadlil v regionálnom rozdelení v rôznej miere. Hoci v Trenčianskom kraji a Prešovskom kraji bolo pozitívne

medziročné tempo rastu, oba kraje sa stabilne pohybujú na veľmi nízkej úrovni výdavkov na VaV. Prepad vyšší než národný priemer (-31 %) zaznamenali Trnavský kraj, Nitriansky kraj, Žilinský kraj, Košický kraj. Ukazuje sa, pri pohľade na posledné dva roky, že výpadok finančných zdrojov fondov EÚ prehĺbuje regionálne rozdiely vo VaV na Slovensku.

Graf 3.2

Regionálne rozdelenie hrubých výdavkov na VaV v rokoch 2015 a 2016 (%)

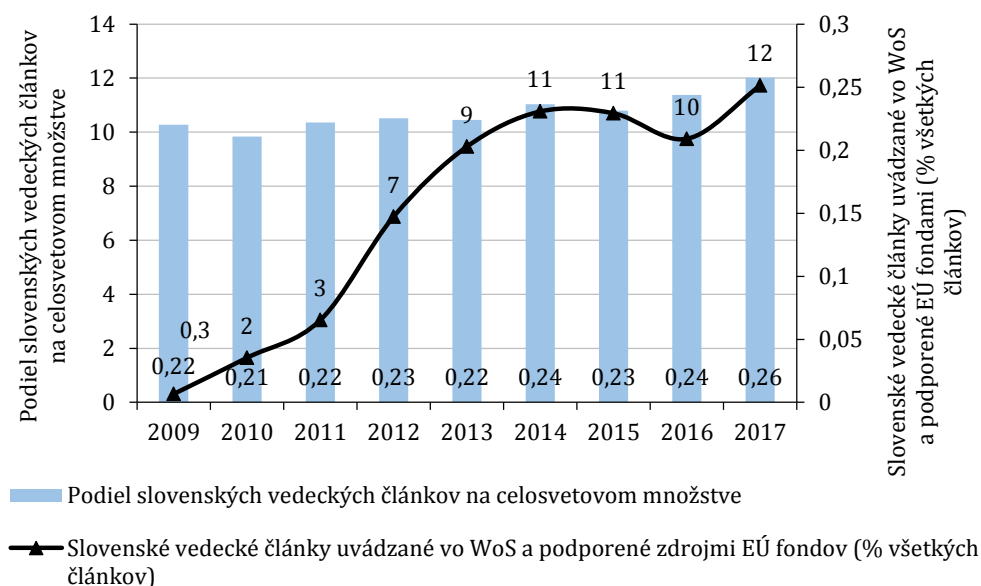
Prameň: ŠÚ SR (2017); ŠÚ SR (2016).

Často využívaným kvantitatívnym indikátorom výkonnosti VaV je počet vedeckých publikácií. V grafe 3.3 uvádzame podiel vedeckých článkov podporených projektmi financovanými zo zdrojov EÚ (projekty Operačných programov Výskum a vývoj alebo Vzdelávanie). Na základe agregácie výsledkov všeobecnej citačnej databázy Web of Science (WoS) sme kvantifikovali relatívne množstvo slovenských vedeckých článkov v roku 2017 na úrovni 0,28 % z celkového celosvetového počtu (pravá os grafu 3.3). Mierne rastúci trend za obdobie 2009 až 2017 je pozitívnym signálom.

Ľavá os grafu 3.3 znázorňuje, koľko % slovenských vedeckých článkov vo WoS bolo podporených zo zdrojov EÚ. Dá sa predpokladať, že efekt podpory rokov 2007 až 2013/+2 bude aj po roku 2017 a podiel článkov bude teda rásť.

Graf 3.3

Slovenské vedecké články 2009 – 2017 (% všetkých článkov)*

Metodologická poznámka: vedecké články uvádzané vo Web of Science Core Collection, v ktorých aspoň jeden spoluautor má slovenskú afiliáciu.

Prameň: Vlastné spracovanie podľa WoS.

V roku 2017 sa prijalo rámci vednej a technickej politiky a podpory VaV niekoľko hospodárskopolitických opatrení, ktoré by mali ovplyvniť fungovanie národného vedecko-výskumného systému (tak verejného ako i podnikového sektora, a to najmä v oblasti financovania). Podnikového sektora sa týkajú dve opatrenia: odpočet výdavkov (nákladov) na výskum a vývoj od základu dane sa zvýšil na 100 % a bola prijatá novela patentového zákona. Prijatím nového zákona o verejnej výskumnej inštitúcii sa má v roku 2018 transformovať Slovenská akadémia vied. Zákon zavádza nový typ právnej formy (na rozhraní medzi verejnoprávnou inštitúciou a neziskovou organizáciou). Dokument *Implementačný plán Stratégie*

výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky stanovuje priority pre výskumnú a inovačnú politiku na najbližšie obdobie (je súčasťou ex ante kondicionalít pre OP Výskumu a inovácie). Podstatou dokumentu je určenie vybraných odvetví slovenskej ekonomiky, ktoré by mali byť prednostne podporené. V tomto zmysle definuje tieto domény špecializácie: Automobily pre 21. storočie, Priemysel pre 21. storočie, Digitálne Slovensko a kreatívny priemysel, Zdravie obyvateľstva a zdravotnícke technológie, Zdravé potraviny a životné prostredie (MŠVVŠ, 2017b).

Ak by sme chceli zhodnotiť celkovú inovačnú úroveň na Slovensku na základe jedného indexu, môžeme využiť Sumárny inovačný index,¹⁰ (SII) ktorý syntetizuje 27 ukazovateľov. Slovenská ekonomika sa za rok 2016 pri súhrnnom pohľade radí na 21. miesto v EÚ medzi miernych inovátorov, pričom v porovnaní s predchádzajúcim rokom sa zlepšila o jedno miesto. V porovnaní s priemerom EÚ 28 má slovenská ekonomika relatívnu konkurenčnú výhodu už v oblasti ľudských zdrojov, v rámci ktorých vykazuje nadpriemernú úroveň už len v počte nových absolventov doktorandského štúdia na 1 000 obyvateľov (2,25 % z populácie 25 až 34-ročných; 9. miesto v EÚ 28). V ostatných faktoroch inovačného rozvoja Slovensko dosahuje nadpriemernú úroveň už len v zamestnanosti v rýchlo rastúcich podnikoch v inovačných sektoroch (7,37 % zamestnanosti; 3. miesto v EÚ 28). Ďalšími jednými z mála pozitívnych aspektov inovačného vývoja na Slovensku meraným Sumárnym inovačným indexom sú exporty produkcie s vysokou a stredne vysokou technologickou náročnosťou (66,5 % celého exportu; 3. miesto v EÚ 28) a predaj produktov nových pre trh alebo pre firmu (19 % z podnikových tržieb; 2. miesto v EÚ 28). Na druhej strane existuje veľké množstvo faktorov indikovaných Súhrnným inovačným indexom, ktoré sú bariérou inovačného napredovania a ktoré sa prakticky od vstupu do EÚ nemenia. Spomenieme len tie najväčšie: celoživotné vzdelávanie (27% úrovne EÚ 28), investície rizikového kapitálu (13 % úrovne EÚ 28), PCT patentové prihlášky (12 % úrovne EÚ 28). Je istým paradoxom pre Slovensko (ale i pre ostatné ekonomiky strednej alebo východnej Európy), že dosahuje dobré výsledky v tých

¹⁰ EC (2016): European Innovation Scoreboard 2016.
 <<http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/17822>>.

ukazovateľoch SII, ktoré hodnotia dopady inovácií a to aj napriek podpriemerným hodnotám inovačných *vstupných faktorov*. Vysvetlením je fakt, že priaznivé hodnoty niektorých indikátorov SII sú výsledkom prílevu priamych zahraničných investícií, ktoré SII nehodnotí.

Digitalizácia slovenskej ekonomiky a spoločnosti

Súčasťou globálnych technologických zmien aktuálne popularizovaných ako štvrtá priemyselná revolúcia je i digitalizácia ekonomiky. Prienik informačných a komunikačných technológií a pripravenosť štátov na digitalizáciu ekonomík v sektore podnikov, domácností a vo verejnej správe môžeme dokumentovať na základe štatistík *Digital Agenda Scoreboard* (tab. 3.2). Slovenská podniková sféra, ako aj domácnosti v mnohých indikátoroch vykazujú v porovnaní s priemerom EÚ nadpriemerné hodnoty alebo majú vzostupný trend.

T a b u ľ k a 3.2

Vybrané ukazovatele prieniku IKT do slovenskej ekonomiky

	2015	2016	2017	EÚ v 2017	Poradie SK v EÚ	SK/EÚ (%)
% domácností s prístupom na internet (zo všetkých domácností)	79	81	81	87	19.	93
% občanov, ktorí nikdy nepoužili internet	16	15	14	13	15.	108
Používanie mobilných telefónov na internet (% občanov)	30	36	42	53	23.	79
Miera penetrácie mobilným širokopásmovým internetom (počet predplatných na 100 obyvateľov)	68	79	84	90	18.	93
Miera penetrácie pevným širokopásmovým internetom (počet predplatných na 100 obyvateľov)	24	25	26	34	25.	76
% podnikov s rýchlym pevným širokopásmovým internetom	21	22	29	38	24.	76
% užívateľov internetu používajúcich on-line bankovníctvo	48	56	63	61	15.	103
Podniky predávajúce online – MSP (% podnikov)	12	11	15	17	19.	88
Obrat z eObchodovania – MSP (% podnikov)	11	11	12	10	7.	120
Objednávanie tovarov alebo služieb online (% občanov)	61	68	70	68	9.	103
MSP, ktoré majú webovú stránku so sofistikovanou funkcionalitou (% podnikov)	73	72	72	58	8.	124
Zamestnanci, ktorí používajú pri práci počítač (% z celkovej zamestnanosti)	39	41	42	51	20.	82
% MSP podnikov, ktoré zamestnávajú IKT špecialistov	17	18	17	18	20.	94
% podnikov, ktoré hlásia ťažkosti pri obsadzovaní pracovných miest IKT špecialistov	46	51	51	48	15.	106

Prameň: EC (2018b).

Nadpriemerné výsledky dosahujú malé a stredné podniky na Slovensku najmä v obrate z eObchodovania (120 % priemeru EÚ). Podobne je to aj v prípade MSP, ktoré majú webovú stránku so sofistikovanou funkcionalitou (124 % priemeru EÚ). Jedným z nevyhnutných predpokladov digitalizácie ekonomiky je konektivita. V miere penetrácie (fixným alebo mobilným) internetom nie je postavenie slovenskej ekonomiky v rámci EÚ dobré, pozitívom je aspoň pozitívny medziročný vývoj penetrácie mobilným internetom.

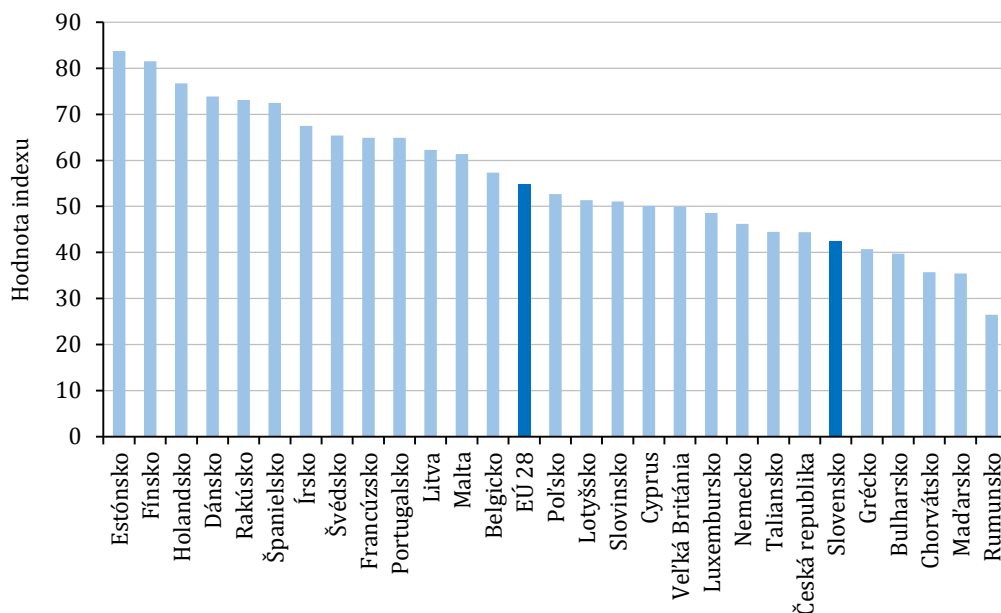
Možnosti využívania IKT v spoločnosti majú obrovský potenciál. Implementácia IKT vo verejnom sektore je prioritou nadnárodných a národných politík, pretože vytvára množstvo pozitívnych efektov v celom verejnom sektore, ako aj vo vzťahu štátu a sektora podnikov a domácností. V prípade Slovenska je elektronizácia služieb verejnej správy (eGovernment) stále najslabším článkom digitalizácie.

Na Slovensku je digitalizácia už niekoľko rokov normatívnou súčasťou (a prioritou najmä v proklamatívnej rovine) hospodárskej politiky.¹¹ Európska komisia na hodnotenie jej úrovne využíva Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI). Index hodnotí päť dimenzií: internetové pripojenie, ľudský kapitál, používanie internetu, integráciu digitálnych technológií a digitálne verejné služby.

V grafe 3.4 sme zobrazili index digitalizácie verejných služieb v krajinách EÚ. Podľa tohto hodnotenia za rok 2017 sa Slovensko považuje za krajinu so stále podpriemerne rozvinutou digitalizáciou, hoci v porovnaní s rokom 2016 sa zlepšilo o 4 miesta. Scoreboard digitálnej agendy Európskej komisie poskytuje viacero detailnejších indikátorov eGovernmentu, ktoré umožňujú hodnotiť vývoj slovenskej digitalizácie verejnej správy. V porovnaní s predchádzajúcim rokom sa mierne zlepšili všetky prvky eGovernmentu, na základe ktorých sa tvorí index (graf 3.5).

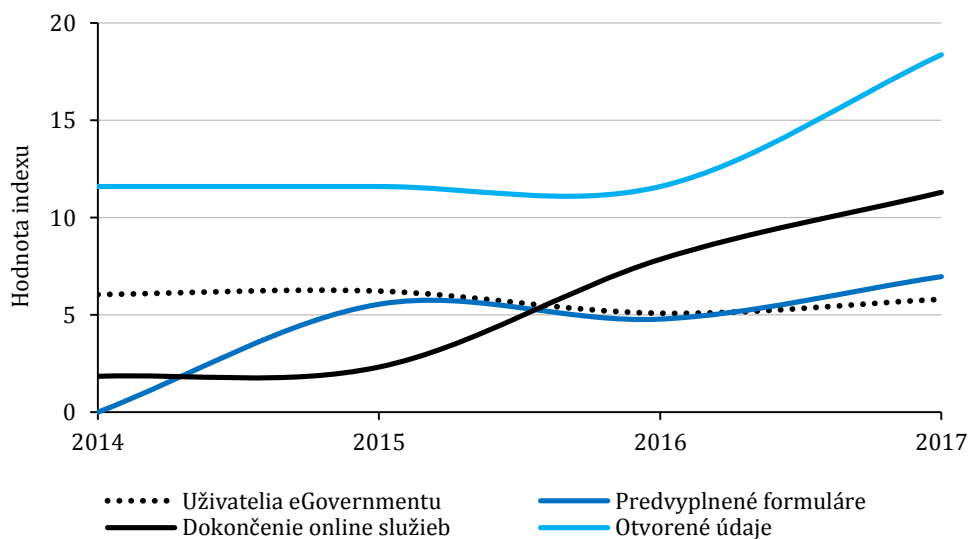
¹¹ V rokoch 2007 až 2013 bol eGovernmentu venovaný samostatný Operačný program Informatizácia spoločnosti, v období 2014 až 2020 pokračuje digitalizácia verejného sektora najmä v rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra.

Graf 3.4
Index digitalizácie verejných služieb

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EC (2018b).

Graf 3.5
Zložky indexu digitalizácie verejných služieb na Slovensku 2014 – 2017

Prameň: Vlastné spracovanie podľa EC (2018b).

* * * *

Pri pohľade na financovanie VaV v perspektíve dvoch posledných rokov vidíme pomerne zaujímavú situáciu po roku 2015, ktorý bol v mnohých ohľadoch rekordný (absolútnou i relatívnou výškou výdavkov na VaV, ako aj priblížením sa k dlhodobému cieľu/záväzku v oblasti podpory), nastal pomerne veľký pokles VaV. Tento vývoj možno jednoznačne pripísať implementácii zdrojov EÚ. V rámci odvážnej prognózy môžeme povedať, že vývoj vo financovaní v rokoch 2016 až 2020(+2?) bude kopírovať vývoj rokov 2007 až 2015. Môžeme očakávať kulmináciu zdrojov financovania ku koncu programového obdobia. V ostatných oblastiach inovačného vývoja sme za rok 2016 nezaznamenali žiadnu výraznejšiu zmenu. Pozitívne aspekty dopadov inovácií (export alebo predaj inovovaných produktov), ako aj postupné narastanie podielu podnikových výdavkov na VaV môžeme pripísať vplyvu zahraničím kontrolovaných podnikov na Slovensku. Podobný obraz – progres podnikového sektora a zaostávanie fungovania verejného sektora – získame i pri pohľade na digitalizáciu ekonomiky. Pokrok v oblasti digitalizácie služieb verejnej správy, napriek istému medziročnému zlepšeniu, zďaleka nedosahuje také výsledky, ktoré by výškou investovaných prostriedkov mal mať.

4. VÝVOJ ZAMESTNANOSTI A MIEZD

Priaznivý vývoj parametrov trhu práce, ktorý sme mohli sledovať v posledných rokoch, pretrval i v roku 2017. Pokračujúci rast zamestnanosti (1,5 %) bol sprevádzaný znížením počtu nezamestnaných (o 15,8 %), poklesom miery nezamestnanosti na historické minimum (8,1 %), zvýšením počtu voľných pracovných miest (odvetvia priemyselnej výroby vykázali o tretinu voľných miest viac než v 2016) či ďalším zrýchlením rastu priemernej mzdy (tempo rastu 4,6 % zaručilo rast i reálnej mzdy).

Výsledkom tohto priaznivého vývoja bol nielen naďalej klesajúci tlak na verejné financie v oblasti objemu vyplatených dávok v nezamestnanosti či vyššie daňové príjmy, zo širšieho makropohľadu vyššia zamestnanosť spolu s rastúcimi mzdami umožnili konečnej spotrebe domácnosti zotrvať v pozícii hnacieho motora hospodárskeho rastu.

4.1. Pracujúcich neustále pribúda

Kým ešte pred piatimi rokmi pri hodnotení dvadsaťročnice slovenskej samostatnosti sme museli konštatovať, že v dôsledku dvoch výkyvov vo vývoji zamestnanosti v histórii samostatnej SR (po roku 1998 a 2008) sa miera zamestnanosti pohybovala na úplne identickej úrovni ako v počiatkoch slovenskej samostatnosti (tesne pod hranicou 60 %),¹² pozitívny vývoj posledných rokov pripísal k celkovej miere zamestnanosti viac ako 6 p. b. Hodnota miery zamestnanosti 66,2 % (15 – 64-ročných; priem. hodnota za 2017) je dokonca o približne 4 p. b. vyššia než dovtedy najvyššia zaznamenaná miera zamestnanosti v SR (2008). Najväčšie prírastky v miere zamestnanosti pritom priniesli práve posledné tri roky.

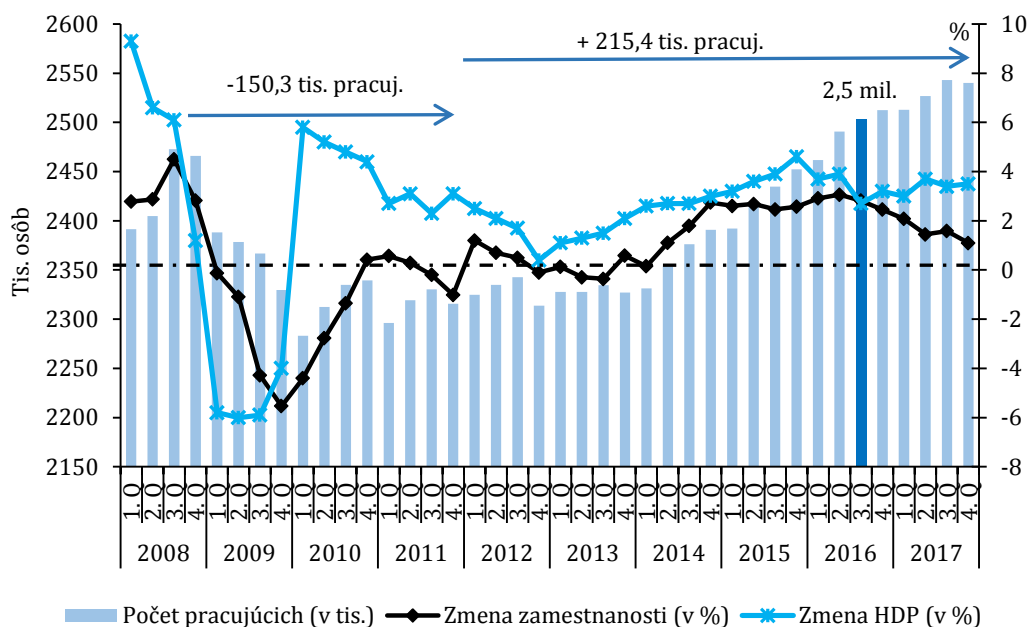
Zamestnanosť na Slovensku (počítaná z počtu pracujúcich podľa výberového zisťovania pracovných síl – VZPS) rastie šiesty rok v rade. Tempo tohto rastu sa však v roku 2017 spomalilo: stále síce hovoríme o posledných troch najúspešnejších rokoch od krízy, kým ale v rokoch 2015 a 2016 pribúdalo osôb na trhu práce 2,6 % a 2,8 % tempom, tentokrát vzrástla

¹² V roku 2013, druhom roku *opatrného* pokrízového zotavovania sa zamestnanosti, vzrástla miera zamestnanosti 15 až 64-ročných na 59,9 %, čo bola hodnota rovnaká ako v roku 1994.

zamestnanosť v rozsahu 1,5 %. Medziročne to predstavuje prírastok 38,6 tisíc pracujúcich osôb. V každom z dvoch rokov predtým ale pribudlo na slovenský trh práce po viac ako 60 tisíc pracujúcich. Každopádne môžeme konštatovať, že práve posledné tri roky (2015 – 2017) v najväčšom rozsahu prispeli k tomu, že za šesť rokov nepretržitého rastu zamestnanosti pribudlo na trh práce spolu 215,4 tisíc pracujúcich osôb (pozri graf 4.1), vďaka čomu celoročná hodnota zamestnanosti v SR historicky po prvýkrát prekročila hranicu 2,5 milióna pracujúcich (2,53 mil.). (V skutočnosti bola táto hranica pokorená už v treťom štvrtroku 2016 (graf 4.1), avšak priemerná ročná hodnota sa na túto úroveň vtedy ešte nevyšplhala).

Graf 4.1

Štvrtročný vývoj zamestnanosti a HDP (počet pracujúcich v tis. osôb; zmena zamestnanosti a zmena HDP v %)

Poznámka: Štvrtročné údaje HDP v stálych cenách vypočítaných reťazením objemov k referenčnému roku 2010. Zamestnanosť počítaná z počtu pracujúcich osôb podľa VZPS.

Prameň: Podľa údajov Štatistického úradu SR (Datacube).

Aj keď sa v celkovom počte ľudí pracujúcich na Slovensku v roku 2017 prepisovali historické maximá z predchádzajúceho roka (rok 2016

bol vtedy prvým, v ktorom zamestnanosť presiahla úroveň z predkrízového roku 2008), nenechajme sa mýliť, z hľadiska dynamiky prírastku počtu pracujúcich (teda dynamiky rastu celkovej zamestnanosti podľa VZPS) nejde o najúspešnejšie obdobie, a to ani keď berieme do úvahy úspešnejšie predošlé dva roky. Prvenstvo si (aspoň) v tempe rastu zamestnanosti stále udržali roky bezprostredne predchádzajúce poslednej kríze (tempo rastu zamestnanosti v roku 2006 dosahovalo 3,8 %, v roku 2008 3,2 %). A teda aj keď s obdivom hodnotíme vyššie spomínaný šesťročný prírastok pracujúcich v rozsahu viac ako 215 tisíc osôb, nesmieme ho brať ako čosi bezprecedentné, slovenský trh práce už bol schopný absorbovať podobný prílev pracujúcich, a to dokonca v priebehu len troch rokov (počas troch predkrízových rokov, 2006 – 2008, sa zamestnanosť zvýšila o 217,6 tis. osôb).

Dynamika vývoja zamestnanosti sa len vrátila k vzorcom z predkrízového obdobia. V čom je ale táto situácia nová, je, že k tomu dochádza pri rekordne vysokých počtoch pracujúcich a počas stále prebiehajúceho nezvratného procesu starnutia pracovnej sily až úbytku potenciálnych pracujúcich v niektorých produktívnych vekových kohortách. Tu už skutočne nastáva situácia, že aj pri akomkoľvek tlaku na rast ekonomickej aktivity nie je trh práce schopný ponúknuť dostatok dostupnej pracovnej sily pre určité profesie či odvetvia.

Niekoľko zaujímavých momentov odhalí práve pohľad na ekonomicky aktívne obyvateľstvo. V minulom ročníku tejto publikácie sme preukazovali, že rastúci dopyt po práci spolu so zlepšujúcimi sa podmienkami vyvolali v ostatných troch rokoch tlak na rast ekonomickej aktivity – zmeny v počte ekonomicky aktívnych v jednotlivých vekových skupinách sme očisťovali o demografický faktor. Priemerná ročná hodnota pre rok 2017 však naznačuje, že počet ekonomicky aktívnych osôb začal stagnovať: po piatich rokoch rastu počet ekonomicky aktívnych slabo poklesol. Tomu zodpovedá i mierny pokles miery ekonomickej aktivity (zo 60,1 % na 59,9 %), ako i fakt, že počet neaktívnych starších ako 15 rokov o niečo stúpil (v predchádzajúcich dvoch rokoch počet neaktívnych významne klesol, aj napriek dlhodobému trendu zotrvania vo vzdelávaní). Už najbližšie roky môžu ukázať, či čerpanie dodatočnej pracovnej sily z radov

neaktívnych narazilo na svoje limity; viac by mohla odhaliť i dekompozícia podľa veku s osobitným zameraním sa na najmladšie produktívne ročníky (teda či sa pod mierny nárast neaktívnych podpísal vyšší záujem o zotrvanie vo vzdelávaní).

Ak hrubo očistíme pohľad o hlavné vekové kategórie ekonomicky neaktívnych (teda študentov a dôchodcov) a pozrieme sa na vývoj počtosti populácie štandardne produktívneho veku (v našom hrubom očistení 25 – 64-ročných), zistíme, že i v tejto samotnej výsostne produktívnej populácii klesá početnosť tretí rok v rade. (V minulosti sme sledovali, po roku 2010 badateľný, pokles produktívnej populácie definovanej ŠÚ SR vekom 15 – 64 rokov, úbytok detskej populácie preto negatívny výsledok ešte prehĺbil). I to napovedá, že i bez ohľadu na rastúci počet mladých ľudí zotrvávajúcich vo vysokoškolskom vzdelaní či bez ohľadu na nádeje plynúce z postupného zvyšovania dôchodkového veku, pracovná sila sa stáva vzácnejšou.

Napätie na trhu práce indikuje aj iný, pomerový ukazovateľ: podiel pracujúcich z ekonomicky aktívneho obyvateľstva v priebehu roka 2017 vystúpil až na rekordných 92,3 %. Pre porovnanie, v prvom štvrtroku 2012 (teda približne na začiatku obdobia takmer nepretržitej obnovy zamestnanosti) to bolo 85,9 %. Tento podiel významne rastie do roku 2015, v roku 2016 prekonal hranicu 90 % a i ďalej v priebehu roka 2017 podiel pracujúcich na ekonomicky aktívnej populácii kontinuálne rástol (a rast pokračoval i ďalej, keď sa za prvý kvartál 2018 vyšplhal na 92,9 %). V štruktúre samotnej aktívnej populácie teda pracujúci vysoko dominujú nad tými, ktorí si prácu aktívne hľadajú.

Dnes je ešte priskoro hodnotiť, či postupné spomaľovanie tempa rastu zamestnanosti, ktoré bolo možné sledovať v priebehu roka 2017, a opätovné roztváranie nožníc medzi rastom HDP a rastom zamestnanosti (oba trendy možno vidieť i v grafe 4.1) predznamenávajú ochladenie trhu práce. V tejto súvislosti treba brať do úvahy oneskorenie vývoja zamestnanosti za vývojom outputu a v tom zmysle spomalenie rastu HDP na prelome 2015/2016, ale tiež vyššiu porovnávaciu základňu roka 2016, keď reálne strednodobé potreby trhu práce nadhodnotilo dočerpávanie štrukturálnych fondov a vytváranie miest s tým súvisiacich. Vývoj

v odvetviach priemyslu v prvých mesiacoch 2018 skôr naznačuje opätovné zrýchlenie dynamiky rastu zamestnanosti.

Iným indikátorom neuspokojeného dopytu po pracovnej sile je nárast voľných pracovných miest. Tých medziročne na Slovensku pribudlo síce len 5,3 %; z celkového počtu hlásených 21 123 voľných miest však takmer štvrtina bola v priemysle, teda v odvetví zamestnávajúcim viac ako 27 % pracujúcich v SR. Práve odvetvia priemyselnej výroby nahlásili až o 33 % voľných miest viac než rok predtým. I druhé (z pohľadu objemu zamestnanosti štruktúrovanej podľa ekonomických činností) najväčšie odvetvie, obchod, nahlásilo až o štvrtinu voľných pracovných miest viac. Ubytovacie a stravovacie služby podobne tiež potrebovali obsadiť zhruba o tretinu voľných miest viac než v roku 2016. Naopak, v administratívnych službách, nehnuteľnostiach či finančných a poisťovacích činnostiach voľných miest ubudlo, zhruba o polovicu. Tu sa už jasne vyselektovali odvetvia, kde bol dopyt po pracovnej sile najdravejší.

Nedostatok pracovných síl nedokumentujú len viaceré vyhlásenia zamestnávateľov či zavádzanie rozličných zamestnaneckých finančných a nefinančných bonusov za pritiahnutie nových kolegov k svojmu zamestnávateľovi. Odrazom boja o zamestnancov môžu byť aj migračné štatistiky.

Nemalá časť našich pracujúcich nachádza uplatnenie v zahraničí, i v roku 2017 dochádzalo za prácou do zahraničia (kategória tzv. krátkodobo pracujúcich v zahraničí; teda dochádzajúci za prácou alebo pracujúci za hranicami kratšie ako rok) 150 tisíc osôb, najviac z nich dochádzalo za prácou do susedných krajín, Rakúska a Česka, viac ako tretina (60 tisíc) krátkodobých pracovných migrantov pochádza z východného Slovenska. Najväčší počet týchto pracovných migrantov je v zahraničí zamestnaných v odvetviach stavebníctva, zdravotníctva a sociálnej pomoci a v odvetviach priemyslu. Zaujímavé je v tomto prípade medziročné porovnanie: s výnimkou Bratislavského, Trnavského a Nitrianskeho kraja, vo všetkých ostatných krajoch SR pracujúcich dochádzajúcich krátkodobo za prácou do zahraničia ubudlo, spolu o viac ako 10 tisíc. Pritom najviac ich prestalo dochádzať za prácou z tých krajov, kde bola miera nezamestnanosti v minulosti najvyššia. A naopak, nárast dochádzania

za prácou bol zaznamenaný v krajochoch, v ktorých nie je až taký problém uplatniť sa na domácom trhu. Z toho možno usudzovať, že väčší podiel na krátkodobej pracovnej migrácii za prácou získava motivácia nájdenia lukratívnejšej práce a o niečo menej častým dôvodom v porovnaní s minulosťou sú nepriaznivé podmienky v domácom regióne.

Za prácou na Slovensko prichádzajú susedia z EÚ, ale i občania tretích krajín

V posledných troch rokoch citeľnejšie stúpala i imigrácia do SR (7 tis. a viac osôb ročne), najvyššie kladné migračné saldo malo v roku 2017 Slovensko s Veľkou Britániou a severným Írskom, Ukrajinou a s Českom (v predošlých dvoch rokoch boli na druhej a tretej priečke Rumunsko a Maďarsko; údaje ŠÚ SR podľa hlásenia pobytov).

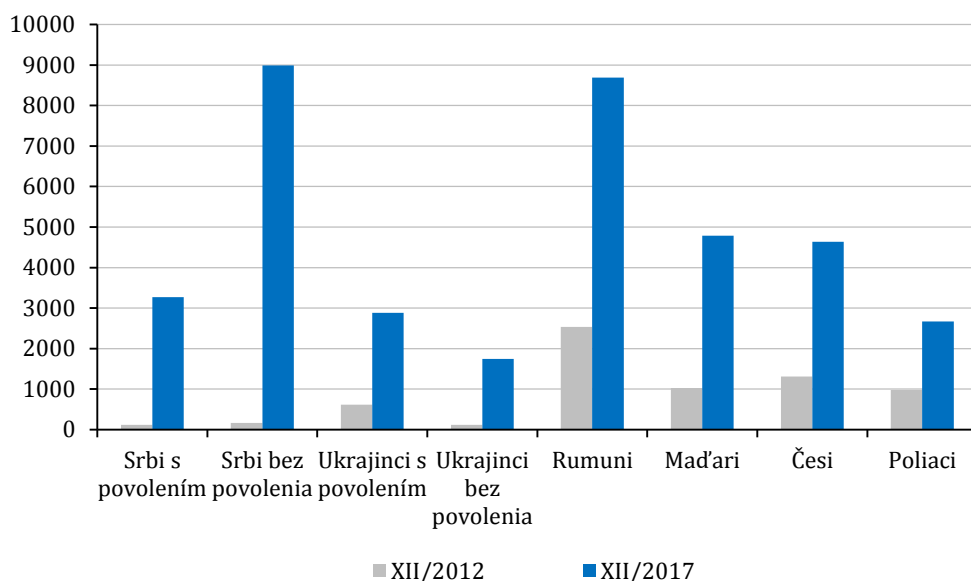
Údaje o pracovnej migrácii eviduje Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny; podľa Ústredia prichádza na Slovensko za prácou okrem občanov krajín EÚ najviac Srbov a Ukrajincov (ku koncu roka 2017 takmer 3300 Srbov a necelé tri tisícky Ukrajincov s pracovným povolením z celkového počtu zhruba 9 tisíc občanov z krajín mimo EÚ pracujúcich u nás na povolenie) a o niečo menej Vietnamcov a Kórejcov. Ďalších takmer 13 tisíc cudzincov z tretích krajín pracuje na Slovensku na informačnú kartu (z toho väčšina, deväť tisíc, Srbov a necelé dve tisícky Ukrajincov). Najviac cudzincov pracujúcich na Slovensku na informačnú kartu bolo registrovaných v stavebníctve. Čo sa týka občanov EÚ, k decembru 2017 na Slovensku pracovalo s veľkým nárastom najviac Rumunov (8 700), nasledovali občania susedných štátov (necelých päť tisíc Maďarov a Čechov, o niečo menej Poliakov). Zo vzdialenejších krajín to boli najmä Bulhari, Taliani a Chorváti.

Tu je potrebné osobitne zdôrazniť, že počet pracujúcich cudzincov z krajín mimo EÚ sa u nás od konca roka 2012 takmer strojnásobil (pre porovnanie, v decembri 2012 tu s povolením pracovalo 3 300 občanov z tretích krajín, z toho napríklad Srbov bolo len 115, dnes u nás na povolenie pracuje len Srbov takmer 3 300) a počet občanov EÚ pracujúcich u nás narástol takmer 4-násobne (o viac ako 20 tisíc, na 27,7 tisíc pracujúcich cudzincov z krajín EÚ). Počet cudzincov z tretích krajín pracujúcich

v SR bez povolenia (na kartu) vzrástol dokonca takmer 14-násobne. Kým teda na konci roka 2012 u nás pracovalo spolu 11,5 tisíc cudzincov, ku koncu roka 2017 to bolo bezmála 50 tisíc (detailnejšie najčastejšie zastúpení cudzinci podľa štátnej príslušnosti pracujúci v SR v grafe 4.2).

G r a f 4.2

Najčastejšie zastúpení cudzinci zamestnaní v SR (december 2012 a 2017)

Poznámka: Srbi a Ukrajinci ako najväčšie skupiny zamestnaných cudzincov s pôvodom mimo krajín EÚ aj v členení na zamestnancov s pracovným povolením a bez pracovného povolenia (bez pracovného povolenia, teda zamestnaní na informačnú kartu vo firmách etablovaných v EÚ).

Prameň: Podľa mesačných štatistík ÚPSVAR-u.

Prílev zahraničnej pracovnej sily je v posledných rokoch skutočne citel'ný, i to reflektuje hlásený nedostatok zamestnancov v niektorých odvetviach. Rozsah tohto problému ilustruje i nedávna anketa, ktorú v apríli 2018 uskutočnila Podnikateľská aliancia Slovenska v spolupráci s INEKO (PAS, 2018). Až polovica zo 115 zamestnávateľov, ktorí sa anketu zúčastnili, sa vyjadrila, že pociťuje dokonca výrazný nedostatok pracovných síl, ďalších 35 % zamestnávateľov skôr pociťuje než nepociťuje nedostatok pracovných síl. S nedostatkom zamestnancov podnikatelia bojujú hlavne zvyšovaním efektívnosti (68 % firiem), ale polovica respondentov sa už uchýlila k hľadaniu pracovnej sily v zahraničí (väčšia

časť z nich priamo, len zhruba tretina prostredníctvom agentúr). Až 38 % zamestnávateľov sa v ankete vyjadrilo, že už museli odmietnuť zákazky pre nedostatok pracovníkov, asi pätina sa pokúsila zamestnať aj osoby zo znevýhodnených skupín, dlhodobo nezamestnaných, Rómov, rodičov na rodičovskej dovolenke a pod. Zaujímavý je i pohľad na motívy zamestnávania cudzincov, v skutočnosti nejde výlučne o (bezpochyby už vážny) nedostatok domácej pracovnej sily. U takmer 40 % oslovených zamestnávateľov skutočne bola hlavná motivácia to, že domáci trh už neponúkal dostatok pracovníkov, ale 30 % tak urobilo z dôvodu, že domáci disponibilní pracovníci mali mzdové nároky nezodpovedajúce ich schopnostiam, ďalšia časť zamestnávateľov uviedla, že Slováci nemali požadovanú kvalifikáciu alebo že nemali dostatočnú pracovnú morálku. A skutočne, viac ako polovica podnikateľov je presvedčená, že cudzinci sú flexibilnejší, 40 % si myslí aj, že sú ochotní pracovať viac ako Slováci. Takmer 60 % zamestnávateľov je teda so zamestnanými cudzincami spokojných, čo im ale komplikuje ich zamestnávanie, náročný a drahý je administratívny proces spojený so získavaním povolenia na prácu a pobyt od cudzineckej polície. To nám dokresľuje obraz prezentovaný v grafe 4.2, ktorý indikuje, že väčšia časť zamestnancov z tretích krajín tu pracuje bez (potreby) pracovného povolenia.

Práve v súvislosti s nedostatkom pracovných síl prisľúbilo Ústredie práce, že do konca júna 2018 zverejní aj zoznam nedostatkových profesií (už teraz môžeme povedať, že ide najmä o operátorov a montérov strojov a zariadení – v tejto profesii už dnes pracuje približne 5 tisíc cudzincov z tretích krajín a 9 tisíc cudzincov – občanov EÚ). Druhou najobsadzovanejšou profesiou sú v prípade občanov tretích krajín špecialisti, u cudzincov z krajín EÚ sú to pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, v tesnom závese sú remeselníci. Ide teda o kvalifikované, aj nekvalifikované pozície. U 150 nedostatkových profesií, ktoré v júni zverejní Ústredie práce pre jednotlivé kraje, by mal byť i zrýchlený proces získavania príslušných povolení (o 20 dní).

Aj napriek niekoľkonásobným nárastom cudzincov pracujúcich u nás, stále viacej Slovákov za prácou odchádza, než cudzincov prichádza. V posledných dvoch rokoch ale stúpol i počet Slovákov vracajúcich sa

domov. Zaujímavú analýzu tohto javu vypracoval Inštitút finančnej politiky (Rizman – Sacherová, 2018). Autori podľa údajov zdravotného poisťenia sledovali počet návratov a príchodov na Slovensko. Aj tieto údaje jasne potvrdili nárast počtu prichádzajúcich cudzincov: v roku 2017 k nám prišlo medziročne o 60 % viac občanov EÚ a čo sa týka cudzincov z tretích krajín, tých prišlo o 50 % viac než v roku 2016). Kým v roku 2016 každý tretí prichádzajúci na Slovensko bol cudzinec, v roku 2017 to už bol takmer každý druhý. Medzinárodné porovnanie potvrdzuje, že i tak sme ešte stále z pohľadu prisťahovalectva uzavretou krajinou, podiel cudzincov žijúcich v SR je stále štyrikrát nižší, než je priemer OECD. Údaje o príchodoch v členení podľa krajiny pôvodu ale odhalili aj to, že kým medzi rokmi 2010 a 2015 prišlo naspäť na Slovensko každoročne zhruba 28 tisíc Slovákov, v roku 2016 to už bolo viac ako 32 tisíc, v roku 2017 sa ich vrátilo viac ako 30 tisíc. Kým cudzinci prichádzali hlavne za prácou a smerovali najviac do regiónov, kde je práce dostatok (dve tretiny z nich ostali v Bratislavskom, Nitrianskom alebo Trnavskom kraji), Slovákov domov ťahajú aj iné dôvody a majú namierené aj do menej rozvinutých regiónov. Slováci sa vracajú do okresov, kde predtým žili a väčšina z nich sa tam usadí minimálne na 5 až 10 rokov. To, že ich návrat je trvalejší, je i odrazom faktu, že medzi motívmi návratu nie sú len lepšie podmienky na trhu práce, ale i väzby na rodný kraj, spätosť so slovenskou spoločnosťou či vhodnejšie pracovné tempo umožňujúce lepší súlad pracovného a rodinného života. Prekvapivejším je ale iné zistenie: regresná analýza IFP nenašla štatisticky významné rozdiely v platoch prichádzajúcich cudzincov a Slovákov. To kontrastuje so všeobecným presvedčením, ale napríklad aj s výsledkami spomínanej anketu PAS.

Potrebu lákať zahraničných pracovníkov do regiónov západného Slovenska viacerí vysvetľujú aj nízkou mobilitou domácej pracovnej sily. Mnohí Slováci, ktorí sa napokon rozhodnú vystáť sa za prácou, volia lepšie platené pozície za hranicami. Výrazný nedostatok pracovných síl pociťuje najmä Trnava, ale napríklad v regióne Nitry a v okolí zvýšil nápatie na trhu práce i nábor zamestnancov do novej automobilky Jaguar

Land Rover. Slovensko však zrejme ešte nejakú dobu ostane čistým vývozcom pracovnej sily.

Štruktúrne charakteristiky zamestnanosti a pracovnej sily

Odzrazom priaznivého vývoja je i fakt, že na trhu práce pribúdalo tak zamestnancov, ako i podnikateľov – fyzických osôb, pričom počet zamestnancov rástol rýchlejšie, ich počet stúpol medziročne o 1,8 %. Menej jednoznačný bol nárast počtu živnostníkov, tých pribudlo v roku 2017 minimálne, čo sa aj odrazilo na pomalšom prírastku podnikateľov (živnostníci tvoria ich podstatnú časť). Výnimkou bolo odvetvie informácie a komunikácia, kde sa počet živnostníkov zvýšil najvýraznejšie. Vzrástol aj počet podnikateľských subjektov, a to až o 4,1 % (štátnych podnikov ubudlo, takže tento nárast bol ťahaný súkromnými obchodnými spoločnosťami, ale aj pribúdajúcimi organizačnými zložkami zahraničných subjektov, ktorých počet stúpol medziročne takmer o 30 %).

Najviac zamestnancov pracuje vo veľkých podnikoch s 1000 a viac zamestnancami, títo zamestnanci dosahujú v priemere aj najvyššiu mzdu. Najväčšiu kladnú zmenu v zamestnanosti (medziročne v %) ale zaznamenali stredné podniky s 250 – 499 zamestnancami (8,5 %) a malé podniky do 19 zamestnancov (4,3 %). To je rozhodne pozitívny signál z hľadiska tvorby zamestnanosti. Pozitívne je i to, že mzda rástla vo všetkých veľkostných typoch podnikov, teda aj v malých firmách, a to aj v reálnom vyjadrení.

Pracovná sila je nielen čoraz vzácnejšia, ale i naďalej starne a zvyšuje svoju kvalifikáciu. Nejde o nové javy, k zmene vekovej aj vzdelanostnej štruktúry pracovnej sily dochádza už niekoľko rokov. Aj v roku 2017 najintenzívnejšie stúpol počet pracujúcich vo veku 55 – 59 rokov, naopak, mladých pracujúcich vo veku 25 – 34 rokov ubudlo najviac, medziročne o 2,5 %. Z hľadiska dosiahnutého vzdelania máme tri najpočetnejšie skupiny pracujúcich: osoby s úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou, osoby so stredným odborným vzdelaním bez maturity, s tesným rozdielom ako tretí nasledujú vysokoškooláci – kým v prvých dvoch zmienených skupinách početnosť medzi pracujúcimi klesla (u oboch približne

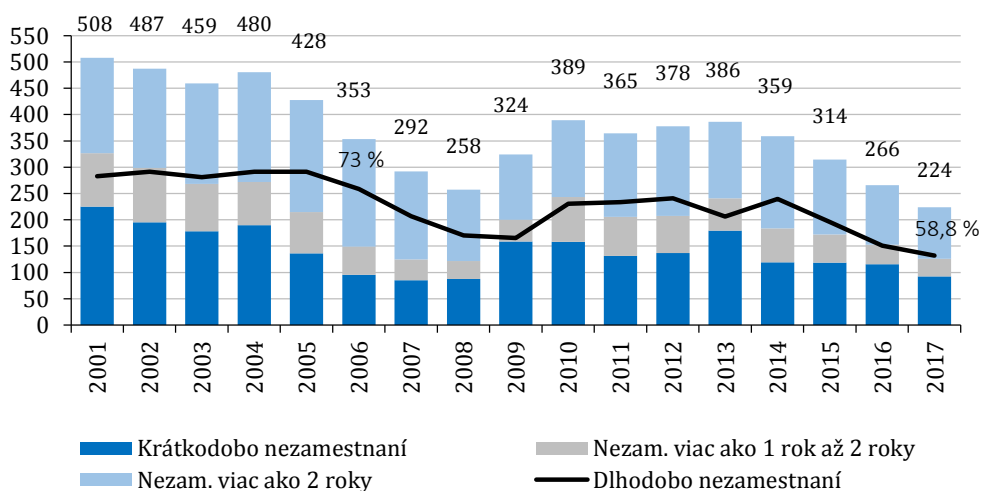
o 2 %), pracujúcich s vysokoškolským vzdelaním bolo až o 6,6 % viac než rok predtým.

4.2. Nízka nezamestnanosť prepisuje rekordy

Počet nezamestnaných kontinuálne klesá od posledného štvrťroka 2013, od toho momentu po koniec roka 2017 (teda za posledné plné štyri roky) sa skupina nezamestnaných zmenšila až o 45 %. Tempo poklesu počtu nezamestnaných sa zrýchlilo už v druhej polovici roku 2016, i v priebehu roka 2017 sa pokles nezamestnanosti udržal v podobnej dynamike (v každom štvrťroku viac ako 15 %-ný pokles počtu nezamestnaných osôb). Výsledkom bol v roku 2017 priemerný počet nezamestnaných na úrovni 224 tisíc osôb, čo predstavuje nielen medziročný pokles o 42 tisíc osôb, ale po prvýkrát klesol počet nezamestnaných pod dovtedy historicky najnižšiu zaznamenanú úroveň nezamestnanosti v roku 2008 (v roku 2017 tak bolo na Slovensku o 33,5 tisíc nezamestnaných menej než v doposiaľ najúspešnejšom roku; pozri aj graf 4.3).

Graf 4.3

Nezamestnané osoby podľa trvania nezamestnanosti (porovnanie vývoja krátkodobej a dlhodobej nezamestnanosti)

Poznámka: Údaje nad stĺpcami označujú celkový počet nezamestnaných, v percentuálnom vyjadrení je označený najvyšší podiel dlhodobej nezamestnanosti na celkovej nezamestnanosti (rok 2006) a jej súčasný podiel na celkovej nezamestnanosti (2017).

Prameň: Spracované podľa údajov ŠÚ SR (Slovstat a ŠÚ SR 2018a).

Na rozdiel od roka 2016, keď k poklesu počtu nezamestnaných pripeli takmer výlučne kategórie dlhodobo nezamestnaných, v roku 2017 vo väčšom rozsahu klesala krátkodobá nezamestnanosť (ŠÚ SR odhadol výberovým zisťovaním pokles počtu dlhodobo nezamestnaných o 19 tisíc, ale krátkodobu nezamestnaných ubudlo 23 tisíc). Tým stúpol i podiel dlhodobej nezamestnanosti na celkovej, čo už je štandardný jav v obdobiach priaznivého vývoja na trhu práce (na rozdiel od roka 2016, ktorý signalizoval väčšiu mieru čerpania pracovníkov z radov dlhodobo nezamestnaných). Príspevok jednotlivých kategórií nezamestnaných podľa trvania nezamestnanosti k poklesu celkovej nezamestnanosti v posledných rokoch ilustruje graf 4.3.

Historické minimá atakuje i miera nezamestnanosti, tá v roku 2017 klesla medziročne o 1,6 p. b. na 8,1 % (výberové zisťovanie), čo je o 1,5 p. b. nižšia hodnota než doteraz historicky najnižšia miera nezamestnanosti zaznamenaná v roku 2008. Najvyššia miera nezamestnanosti je už tradične v najmladších vekových kategóriách, (výlučne) u ľudí do 35 rokov sa pohybuje nad priemernou mierou nezamestnanosti (platí, že čím mladšia veková skupina do 35 rokov, tým vyššia miera nezamestnanosti).

Rekordy láme i nezamestnanosť evidovaná na úradoch práce; miera evidovanej nezamestnanosti klesala v každom mesiaci roka 2017 a v decembri dosiahla historických 5,94 % (pre porovnanie, rok predtým skončila na úrovni 8,76 %). Počet disponibilných uchádzačov o zamestnanie sa znížil o 76 tisíc osôb, a to na približne 162 tisíc osôb (december), čo predstavuje medziročný pokles až o 32 %, (nejde pritom o nejaký zásadný vplyv zmeny zaradovania, aj počet všetkých uchádzačov klesol o takmer 30 %). Pozitívnu správou je, že ešte rýchlejšie klesal počet uchádzačov do 25 rokov (o 35 %) aj dlhodobo nezamestnaných (až o 37 %). Zmeny v dlhodobej nezamestnanosti sa odrazili aj v skrátení priemernej dĺžky evidencie na úradoch práce: ku koncu 2017 už viac ako polovica všetkých uchádzačov o zamestnanie (56 %) bola v evidencii na úradoch práce menej ako rok. Najvyššia miera evidovanej nezamestnanosti bola v okrese Rimavská Sobota (18,5 %), nasledovali Rožňava, Kežmarok a Revúca, kde sa pohybovala okolo úrovne 15 – 16 %. Naopak, extrémne nízku mieru nezamestnanosti hlásili úrady práce v Trnave,

Galante, Hlohovci, Piešťanoch a Trenčíne, v týchto okresoch dosahovala hodnoty 2 – 2,5 %, čo zodpovedá lokalitám hlásiacim najväčší nedostatok pracovných síl.

Pozitívny vývoj sa odrazil aj v objeme vyplatených dávok v nezamestnanosti, priemerná výška dávky síce stúpala z 367 eur v roku 2016 na 392 eur, keďže ale počet jej poberateľov klesol medziročne o zhruba 4 tisíc osôb, celkový objem peňazí vyplatených na dávkach sa znížil o 3,8 milióna eur (na 167,7 milióna eur).

4.3. Rast priemernej mzdy akceleroval

Nielen priaznivý vývoj ekonomiky, ale aj napätie medzi dopytom po práci a ponukou práce či administratívne opatrenia tlačili na rast nominálnej mzdy. V priemere za rok 2017 vzrástla nominálna mesačná mzda v ekonomike z 912 eur na 954 eur, čo predstavuje nárast priemernej nominálnej mzdy o 4,6 %. Po roku 2008 ide o najvyššie tempo mzdového rastu, v predkrízovom období sme však boli svedkami aj dvojnásobných hodnôt. Dynamika rastu nominálnej mzdy bola postačujúca na to, aby si aj reálna mzda udržala stúpajúci trend: v reálnom vyjadrení priemerná mzda rástla 3,3 % tempom.

Nad'alej jediným krajom, kde mzda presahuje celoslovenský priemer, ostáva Bratislavský kraj (1200 eur), nasledujú ho Trenčiansky a Trnavský kraj (950 eur a 900 eur). V Trenčianskom kraji rástla mzda dokonca 8,2 % tempom. Naopak, v Prešovskom kraji, kde je priemerná mzda najnižšia (734 eur), medziročne stúpala, spolu s Bratislavským krajom, najmenej. Priemerná mzda v zaostávajúcich regiónoch nekonverguje k priemeru dostatočne rýchlo. Aj z dlhodobého pohľadu sa regionálne rozdiely z pohľadu zamestnanosti a miezd skôr zväčšujú.

* * * *

Miera zamestnanosti 20 až 64-ročných vzrástla v SR v roku 2017 na 71,1 %, čím sa Slovensko výrazne priblížilo k svojmu národnému cieľu stratégie Európa 2020 (72 %; cieľ pre celú EÚ bol stanovený na 75 %). Miera nezamestnanosti i nad'alej v prvých mesiacoch ďalšieho roka klesá,

v máji 2018 až 19 okresov vykazalo mieru evidovanej nezamestnanosti pod hranicou troch percent. Nedostatok pracovnej sily nie je jediným aktuálnym trendom, pracovná sila starne, zvyšuje svoju kvalifikáciu a v najproduktívnejšom veku jej ubúda. Popri nedostatku disponibilných pracovníkov, ktorý sa v posledných rokoch zintenzívnil natoľko, že dokonca tlmí výrobu v niektorých podnikoch, ostávajú rizikom do budúcnosti aj pretrvávajúce regionálne rozdiely.

5. MENOVÁ POLITIKA EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY A JEJ IMPLIKÁCIE PRE SLOVENSKÚ EKONOMIKU

Monetárna politika Európskej centrálnej banky (ECB) pokračovala v roku 2017 v trende, ktorý ECB nastolila v predchádzajúcich rokoch. Základné úrokové miery, ktoré mali začiatkom roka hodnoty 0,00 % pre hlavné refinančné operácie, 0,25 % pre jednoduchové refinančné obchody a -0,40 % pre jednoduchové stabilizačné obchody, ostali počas nasledujúcich dvanástich mesiacov nezmenené. Na rozdiel od amerického Federálneho rezervného systému (FED), ktorý začal základné úrokové miery zvyšovať už koncom roku 2015, ECB stále vykonáva monetárnu politiku najmä zmenami čistého objemu aktív (najmä štátnych dlhopisov), ktoré nakupuje v programe kvantitatívneho uvoľňovania.¹³ Práve pohľad na tento neštandardný nástroj monetárnej politiky, ktorý ECB využíva od marca 2015, napovedá, že politika centrálnej eurozóny sa začína sprísňovať.

V priebehu roku 2016 Európska centrálna banka nakupovala mesačne aktíva v objeme 80 miliárd eur, avšak počnúc aprílom 2017 tento objem znížila na 60 miliárd. ECB vtedy avizovala, že šesťdesiatmiliardové nákupy budú pokračovať minimálne do konca roka 2017, avšak nedefinovala dátum ukončenia rozširovania svojej bilancie. Namiesto toho ukončenie nákupov podmienila stabilným inflačným vývojom konzistentným s inflačným cieľom, ktorý ECB definuje ako infláciu blízku, ale pod úrovňou dvoch percent.

V októbri 2017 ECB oznámila ďalšie zníženie objemov nákupov. Od januára 2018 centrálna banka eurozóny nakupuje mesačne aktíva už len v hodnote 30 miliárd. ECB sa takisto zaviazala, že tieto nákupy budú

¹³ Ide najmä o program PSPP – *Public Sector Purchase Programme* fungujúci od marca 2015, v ktorom ECB prostredníctvom národných centrálnych bánk nakupuje nominálne a indexované vládne dlhopisy a dlhopisy emitované inými verejnými inštitúciami. Okrem toho ECB v súčasnosti implementuje ďalšie tri programy: ABSPP – *Asset-Backed Securities Purchase Programme* fungujúci od novembra 2014 s cieľom podporiť úverovú aktivitu; CSPP – *Corporate Sector Purchase Programme*, ktorý ECB spustila v júni 2016 so zámerom podporiť transmisný mechanizmus medzi nákupom aktív a podporou podmienok financovania v reálnej ekonomike a CBPP3 – *Covered Bond Purchase Programme 3* s podobnými zámerom, v ktorom dochádza k nákupu zabezpečených cenných papierov. Programy CBPP1 a CBPP2 a SMP (*Securities Markets Programme*) sú v súčasnosti už ukončené. K aprílu 2018 bolo 82 % aktív nakúpených v programoch kvantitatívneho uvoľňovania nakúpených v programe PSPP (zdroj údajov: ECB).

pokračovať minimálne do septembra 2018, avšak ich ukončenie opäť podmienila stabilným návratom inflácie na úroveň inflačného cieľa.

Októbrové vyhlásenie Európskej centrálnej banky obsahovalo ďalšiu dôležitú informáciu o vývoji monetárnej politiky. Centrálna banka sa zaviazala, že po ukončení *čistých* nákupov bude počas predĺženej doby (*extended period of time*) pokračovať v reinvestovaní výnosov z aktív, ktoré drží vo svojom portfóliu. To signalizuje, že eurozóna bude počas najbližších rokov stále fungovať s centrálnou bankou s extrémne nafúknutou súvahou. A tak nielen v zvyšovaní úrokových mier, ale aj redukcii monetárnej bázy sa bude ECB oneskorovať za americkou centrálnou bankou. FED totiž začal s exitom z programu kvantitatívneho uvoľňovania už v októbri 2017, kedy došlo k implementácii júnových plánov obmedziť reinvestície tak, aby došlo k zníženiu súvahy spočiatku o 6 miliárd dolárov mesačne s plánom zvýšiť toto tempo až na 30 miliárd.

Fakt, že centrálné banky eurozóny a Spojených štátov nie sú v rovnakej fáze vykonávania monetárnej politiky, má implikácie pre vývoj kurzu eura voči doláru. Začiatkom roku 2017 dosahovala európska mena svoje pokrízové minimum, keď sa jedno euro obchodovalo za menej než 1,10 dolára. Postupné sprísňovanie monetárnej politiky však viedlo k posilneniu eura na úroveň približne 1,20 dolára. Existuje potenciál, že oslabenie eura umožní Európe rásť o niečo rýchlejšie skrz exportný kanál, avšak zabrániť tomu môže eskalácia obchodných vzťahov medzi dvoma najväčšími ekonomikami sveta iniciovaná zavedením importných ciel na oceľ a hliník Spojenými štátmi.

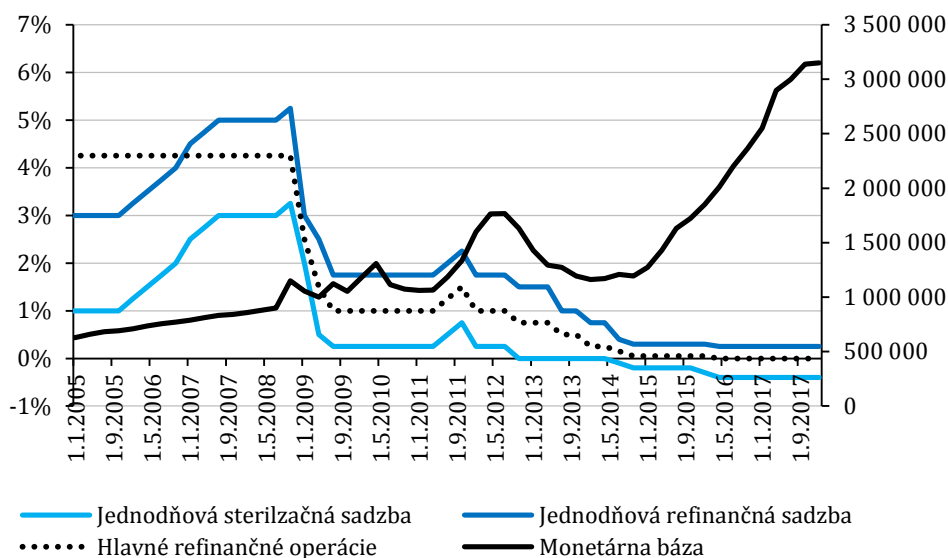
Mierne sprísňovanie monetárnej politiky v eurozóne je výsledkom súboru faktorov. Kľúčovým faktom je zlepšovanie makroekonomických ukazovateľov v ekonomikách používajúcich euro. Podľa databázy Európskej komisie AMECO v roku 2018 ekonomika eurozóny po desiatich rokoch vykazuje objem hrubého domáceho produktu nad úrovňou potenciálneho outputu. Ekonomická aktivita by mala prevýšiť dlhodobu udržateľnú úroveň o 0,3 % (v roku 2009, kedy v eurozóne prepukla dlhová kríza, HDP v eurozóne klesol pod produkčné možnosti ekonomiky o 3,5 %, v rokoch 2016 a 2017 sa recesná medzera postupne znížila na 1,8 % resp. 0,4 %). Fungovanie hospodárstva nad potenciálom majú spoločné všetky krajiny používajúce euro s výnimkou Grécka, Dánska a Francúzska. Nevyužívanie ekonomického potenciálu v Dánsku a Francúzsku je však

na pomerne nízkej úrovni, HDP dosahuje hodnoty iba 0,5 %, resp. 0,2 % pod potenciálnym produktom. Pretrvávajúcim problémom je grécka ekonomika, pre ktorú AMECO odhaduje medzeru produktu s hodnotou -5,0 %.

Špecifikom zotavovania sa z nedávnej krízy je, že oživovanie ekonomickej aktivity dlho nebolo spojené s nárastom inflácie. Aj tá však v priebehu roka 2017 stúpala a dosiahla 1,5 %, čo je približne o 1 p. b. viac než v predchádzajúcich rokoch. Dotazníkové prieskumy, ktoré vykonáva Európska centrálna banka, naznačujú, že trhy pokladajú tento nárast za trvalý. Inflačné očakávania v jedno-, dvoj- a päťročnom horizonte koncom roka 2017 dosiahli 1,6 %, 1,7 % a 1,9 %. Fakt, že z dlhodobého (päťročného) hľadiska ekonomickí aktéri očakávajú infláciu práve na úrovni 1,9 %, indikuje, že na trhoch existuje dôvera v schopnosť ECB dosiahnuť deklarovaný inflačný cieľ.

Graf 5.1

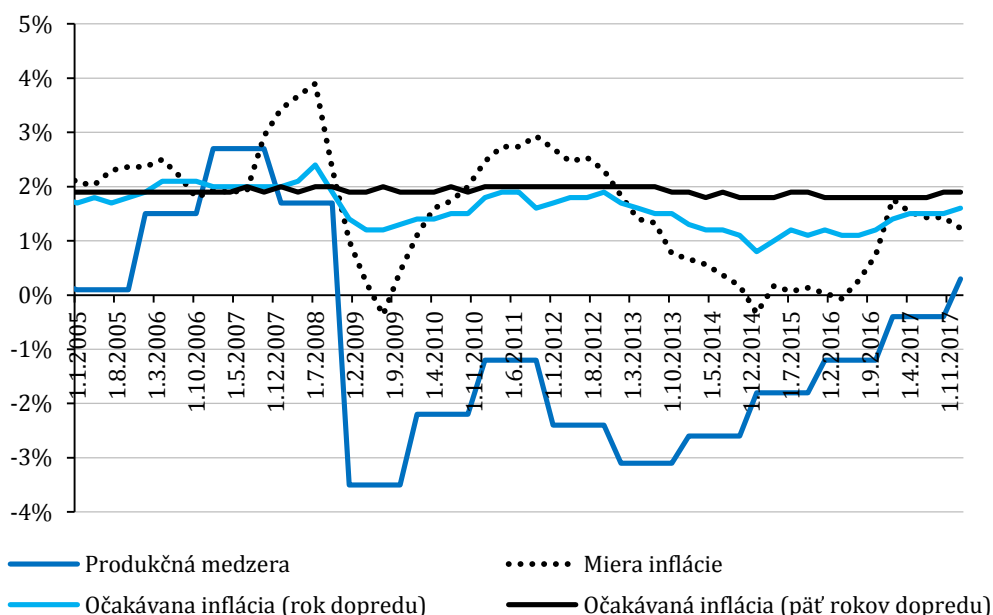
**Základné úrokové sadzby Európskej centrálnej banky (ľavá os)
a monetárna báza eurozóny (pravá os)**

Prameň: ECB.

Graf 5.2

Produkčná medzera eurozóny (súčasnú zloženie, ročná frekvencia), skutočná a očakávaná inflácia

Prameň: ECB, Eurostat, AMECO.

Okrem týchto dôvodov k rozhodnutiu znížiť čisté nákupy prispel fakt, že ECB sa snaží implementovať zmeny v objeme nákupov iba postupne. Jedným z dôležitých faktorov je, že skúsenosti s využívaním kvantitatívneho uvoľňovania sú pomerne obmedzené, a preto nie je možné reakcie trhov na úpravu monetárnej politiky spoľahlivo predpovedať. Postupné prispôbovania sa monetárnej politiky takto umožňuje centrálnej banke *učiť sa*, t. j. získavať informácie o potenciálnych reakciách trhu a následne lepšie formulovať neštandardnú monetárnu politiku do budúcnosti (Praet, 2018).

Jednou z obáv, ktoré ECB formulovala, je, že aj napriek doposiaľ iba pomalému rastu inflácie je možné, že zotavovanie v istom momente vyvolá prudký tlak na rast cien. V takomto prípade by musela centrálna banka reagovať prudkou reštrikciou, čo by mohlo znamenať nielen potrebu znížiť čisté objemy nákupu, ale aj začiatok odpredaja aktív v súvahe centrálnej banky. Takýto prudký krok by sa mohol negatívne

prejaviť na trhovej stabilite a obavy z neho by už vopred zvyšovali finančnú neistotu.

Mersch (2018) takisto uvádza, že dôvodom pre zníženie objemu čistých nákupov je fakt, že keďže každý mesiac je časť dlhopisov v portfóliu ECB splatná, k čistým nákupom sa každý mesiac pridávajú reinvestície ECB, v ktorých centrálna banka za sumy vyplatené zo splatných dlhopisov nakupuje na sekundárnom trhu ďalšie cenné papiere, aby sa jej portfólio nezmenšovalo. Čím väčšia je súvaha centrálnej banky, tým väčší je *celkový* objem obchodov na finančnom trhu, a to aj napriek tomu, že objem *čistých* obchodov je konštantný. Centrálna banka je preto čím ďalej, tým významnejším aktérom na finančných trhoch. Okrem toho, tým, že ECB v programe kvantitatívneho uvoľňovania prebrala do svojej súvahy veľké množstvo aktív, objem cenných papierov voľne obchodovaných na trhu poklesol. Z tohto dôvodu dnes stačí na vykonávanie monetárnej politiky aj menší objem čistých nákupov.

Považujeme tiež za užitočné popísať dôvody, ktoré vedú ECB k tomu, že aj napriek znižovaniu rozsahu kvantitatívneho uvoľňovania centrálna banka ponecháva úrokové miery na nezmenenej úrovni.

Je potrebné zdôrazniť, že nízke úrokové miery sú najmä výsledkom súboru globálnych trendov, ktoré tlačia na ich pokles, a ktoré boli popísané ešte pred vypuknutím finančnej krízy (Bernanke, 2005). Medzi tie najdôležitejšie boli v predkrízovom období radené najmä veľký objem úspor na ázijských trhoch, snaha realokovať časť investícií z trhov v Ázii na likvidnejšie západné trhy a starnutie obyvateľstva. K poklesu výnosov z bezrizikových aktív prispelo aj výrazné zníženie objemu bezpečných aktív, ktoré bolo výsledkom hypotekárnej krízy v Spojených štátoch a dlhovej krízy v eurozóne. Tento mechanizmus uvádza napr. Rogoff (2015), pričom štúdia Barclays Gilt Study 2011¹⁴ odhaduje, že s vypuknutím finančnej krízy objem bezpečných aktív vo svetovej ekonomike poklesol o 9 biliónov dolárov. Poslednú dekádu sa ako najdôležitejší faktor uvádza pokles tempa rastu produktivity spôsobený tzv. dozretím IT odvetví (Bughin a kol., 2018). Všetky tieto faktory prispievajú k tomu, že

14 Dostupné na internete:

<<http://topforeignstocks.com/2012/05/06/download-barclays-equity-gilt-study-2011/>>.

prirodzená reálna úroková miera¹⁵ má nižšie hodnoty. Z tohto dôvodu sú centrálné banky všade vo svete nútené cieľiť nižšie hodnoty krátkodobých úrokových mier. To má negatívne konzekvencie pre budúcu monetárnu politiku, keďže priestor pre znižovanie úrokových bude aj po normalizácii monetárnej politiky (t. j. zdvihnutí úrokových mier z hodnôt blízkyh nule) menší než v minulosti. To vedie mnohých ekonómov k záveru, že je želateľné zvýšiť hodnoty inflačného cieľa zo štandardných 2 %, ktoré deklarujú napr. centrálné banky v Spojených štátoch, Kanade, Japonsku a Švédsku (viaceré iné centrálné banky celiia interval so strednou hodnotou 2 %, príkladom je napr. Česká republika). Odporúčanie zvýšiť inflačný cieľ sa objavilo už napr. v Blanchard a kol. (2010), táto téma sa v poslednej dobe otvára v Spojených štátoch, kým napr. Bank of Canada prehodnocuje inflačný cieľ každých päť rokov. V eurozóne zmena inflačného cieľa nie je témou diskusie.

Uved'me ešte, že udržiavanie úrokových mier na hodnotách blízkyh nule je v súčasnosti aj výsledkom záväzkov, ktoré ECB vykonala v minulosti vo forme tzv. *forward guidance*. Tento neštandardný nástroj monetárnej politiky predstavuje zaviazanie sa centrálnej banky k tomu, že úrokové miery bude v budúcnosti držať na nízkej úrovni dlhšie, než by si vyžadoval inflačný vývoj a jeho zámerom je zvýšiť inflačné očakávania a znížiť dlhodobé úrokové miery (o efektívnosti *forward guidance* pozri napr. Cœuré, 2013). ECB pri formulovaní monetárnej politiky v minulosti viackrát deklarovala, že úrokové miery bude držať na nízkej úrovni počas predĺženej doby (*extended period of time*), a preto je pochopiteľné, že aj napriek zvyšovaniu inflačných tlakov v eurozóne ECB neavizuje zámer zvyšovať sadzby.

Monetárna politika ECB pôsobí na hospodárstvo Slovenskej republiky najmä cez tri kanály: 1. tým, že stabilizuje agregátny dopyt v celej eurozóne, vytvára pre slovenskú ekonomiku stabilný zahraničný dopyt, ktorý je kľúčovou podmienkou ekonomickej stability v prípade malej otvorenej ekonomiky; 2. nižšie krátkodobé úrokové miery v eurozóne než

¹⁵ Prirodzená úroková miera je hodnota úrokovej miery, ktorá dáva do rovnováhy investície a úspory. Je determinovaná množstvom a potenciálnou výnosnosťou investičných príležitostí a ochotou domácností šoriť.

v Spojených štátoch sú zdrojom tlaku na slabšie euro, čo zvyšuje konkurencieschopnosť tak slovenských vývozcov, ako aj ostatných na export orientovaných podnikov v eurozóne, pre ktoré sú slovenskí výrobcovia subdodávateľmi; 3. nízke úrokové miery vytvárajú pozitívne podmienky pre financovanie tak firiem, domácností, ako aj štátu.

Vplyv lacnejšieho financovania na rast dopytu po úveroch je zrejmý z *Dotazníka o vývoji ponuky a dopytu na trhu úverov*, ktorý každý polrok realizuje Národná banka Slovenska. Ku koncu roka 2017 banky reportovali nárast dopytu tak zo strany podnikov (čistý percentuálny podiel bankového trhu, ktorý uvádza túto odpoveď je 23,5 %¹⁶), ako aj domácností. Domácnosti zvyšujú dopyt po úveroch na bývanie (uvádza 36,5 % bankového trhu) aj spotrebných a iných úveroch (uvádza 42,7 % trhu). Rast dopytu mal podľa očakávaní bánk pretrvať aj v prvej polovici roku 2018.

Kým v prípade podnikov sú hlavné dôvody rastu dopytu po úverovaní prevádzkového charakteru (banky reportujú ako hlavné faktory potrebu financovať zásoby a prevádzkový kapitál a refinancovanie dlhu), čo sa týka domácností, kľúčovým faktorom je práve všeobecná úroveň úrokových mier. Ako hlavný determinant rastu dopytu po úveroch ju uvádza približne 40 % bankového trhu.

Dotazník naznačuje, že nízke úrokové miery vedú k tomu, že úvery žiadajú čoraz rizikovejší klienti, a preto v prípade domácností došlo k výraznému sprísneniu úverových podmienok. Banky uvádzajú, že príčinou je práve bonita klientov a menšia ochota bánk akceptovať riziko. Výsledkom je pokles hodnoty úverov vzhľadom na hodnotu zabezpečenia a rast marží pri rizikových, ale aj priemerných úveroch. Naproti tomu, podmienky pre poskytovanie úverov podnikom sa v priebehu roku 2017 výrazne nezmenili.

Pokiaľ ide o výzvy monetárnej politiky do najbližšej budúcnosti, okrem nevyhnutného, aj keď zatiaľ neplánovaného exitu z programu kvantitatívneho uvoľňovania (správa Deutsche Bank z 2017 označila práve riziko neovládanej normalizácie súvahy veľkých centrálnych bánk ako

¹⁶ Ide o rozdiel počtu odpovedí potvrdzujúci nárast dopytu a počtu odpovedí udávajúcí pokles dopytu. Odpovede bánk sú vážené, pričom ako váhy slúži objem úverov.

najväčšiu hrozbu finančnej stability; Reid a kol., 2017) bude pre vývoj ekonomiky eurozóny kľúčové, ako bude napredovať v ďalšej integrácii. To na jednej strane znamená ďalšie prehlbovanie prepájania finančných trhov, ktoré sú stále do veľkej miery fragmentované. To sa prejavuje napr. v relatívne malom počte bánk pôsobiacich na celoeurópskej úrovni či malom množstve cezhraničných fúzií a akvizícií v bankovom sektore; a nielenže nízkom, ale aj klesajúcom objeme cezhraničného poskytovania úverov. Správa ECB (ECB, 2017) uvádza, že integrácia v tejto oblasti sa v predchádzajúcom období zastavila, čo naznačuje tak pohľad na rozdiely v úrokových mierach medzi krajinami, ako aj objem cezhraničnej aktivity na finančných trhoch. V rámci prehlbovania integrácie ECB podporuje návrh Európskej komisie zriadiť mechanizmus spoločnej ochrany vkladov na európskej úrovni a ďalšiu harmonizáciu regulačného rámca v oblasti sekuritizácie a pravidiel platobnej neschopnosti. Tieto opatrenia by pomohli dobudovať bankovú úniu a posunuli by iniciatívu budovania únie kapitálových trhov.

Druhý aspekt pokračujúcej integrácie je budovanie fiškálnej únie. Fuest a Peichl (2012) udávajú päť potenciálnych pilierov fiškálnej únie, pričom fiškálna únia môže a nemusí obsahovať všetky z nich: (1) spoločné pravidlá, koordinácia politík a dohľad; (2) mechanizmus pre riešenie dlhových kríz; (3) mechanizmus zabezpečujúci spoločnú garanciu dlhu; (4) fiškálne transfery medzi krajinami a (5) väčší rozpočet EÚ a zavedenie európskej dane.

Európska únia už v súčasnosti obsahuje viacero prvkov, ktoré zodpovedajú hore uvedeným pilierom. Pakt stability a rastu a jeho reforma zodpovedá prvému pilieru. Európsky nástroj finančnej stability (EFSF) a Európsky mechanizmus pre stabilitu (ESM) možno zaradiť do druhého piliera. Okrem toho, spoločná garancia za dlhopisy vydávané EFSF-ESM štátmi eurozóny predstavuje tretí pilier. Pokiaľ ide o štvrtý pilier, možnosť fiškálnych transferov je v eurozóne a EÚ zatiaľ veľmi obmedzená. Medzi potenciálne riešenia možno zaradiť zavedenie poistenia v nezamestnanosti na úrovni menovej únie, ktoré by malo za cieľ zabezpečovať výlučne stabilizačnú funkciu v monetárnej únii na princípe automatického stabilizátora (Bénassy-Quéré – Ragot, 2015). Inou možnosťou je zavedenie tzv.

fondy *na zlé časy*, ktorý by zhromažďoval príspevky od členských štátov a poskytoval im prostriedky v prípade veľkého negatívneho šoku (Enderlein a kol., 2012). Najvyššiu formu fiškálnej únie by predstavovalo výrazne zväčšenie rozpočtu na úrovni Európskej únie a zavedenie jednotnej dane. V bezprostrednej budúcnosti možno čakať, že prehĺbovanie integrácie vo fiškálnej oblasti bude založené na posilňovaní prvých troch pilierov.

* * * *

Vývoj monetárnej politiky v eurozóne v roku 2017 možno sumarizovať ako snahu o postupný prechod k štandardnej monetárnej politike kombinovanú s dobudovávaním inštitúcií nevyhnutných pre fungovanie spoločnej meny. Normalizácia politiky ECB sa prejavuje postupným poklesom nákupov cenných papierov v programe kvantitatívneho uvoľňovania, a to aj napriek tomu, že inflácia nedosahuje vysoké hodnoty. Príčinou je potreba upravovať politiku centrálnej banky postupne, ako aj vysoký absolútny objem obchodov z dôvodu zväčšenej monetárnej bázy. Vzhľadom na pretrvávajúce tlaky na pokles prirodzených úrokových mier (najmä z dôvodu poklesu tempa rastu produktivity) nie je možné v blízkej budúcnosti očakávať zvýšenie úrokových mier na predkrízové hodnoty. Budovanie inštitúcií sa prejavuje najmä snahou vo väčšej miere integrovať finančné trhy a postupne zabezpečiť fungovanie jednotlivých pilierov fiškálnej únie.

6. CENOVÝ VÝVOJ

Rok 2017 bol v oblasti cenového vývoja zlomový. Po období trojročnej miernej deflácie sa trend vývoja cien zvrátil späť ku kladným hodnotám. Nadviazali tak na pokračujúcu rastovú tendenciu z druhej polovice roku 2016, pričom na konci roku 2017 už dosahovali ciele hodnoty ECB blízko 2 %. Celkový ročný priemer však ešte skončil mierne pod týmto cieľom, a to na úrovni 1,3 %.

Nárast po troch rokoch

Po bezprecedentnom období troch rokov poklesu cenovej hladiny sa v roku 2017 opäť dostala do celoročne pozitívnych hodnôt. Dynamika vývoja jednotlivých kategórií cenového vývoja však bola rozdielna.

Medzi hlavné faktory, ktoré rozhodujúco vplývali na celkovú zmenu cenovej hladiny, možno označiť:

- *vývoj cien potravín* – potraviny sa stali položkou, ktorá zaznamenala najvyšší rast spomedzi všetkých kategórií merania spotrebiteľských cien, prispeli k tomu najmä dva ponukové šoky základných potravín (masla a vajec), ale aj rastúca cena ovocia a zeleniny, spolu kategória potravín narástla medziročne o 4 %, čo je spolu s kategóriou dopravy najvyšší nárast z celého spotrebného koša; ako príkladu sa analýze vývoja cien masla venujeme v druhej polovici tejto kapitoly;
- *pokračujúci pokles cien regulovaných odvetví* – už štvrtý rok sa ceny v regulovaných odvetviach znížili, tempo ich poklesu sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom ešte zrýchlilo, keď dosiahlo hodnotu -1,9 %, cenová hladina v regulovaných odvetviach tak bola v porovnaní s rokom 2013 až o 5,5 % nižšia;
- *nárast cien pohonných hmôt* – napriek tomu, že ceny pohonných hmôt sa v priebehu roka vyvíjali relatívne volatilne (medzimesačné nárasty striedali jednorazové poklesy), priemerná cena benzínu natural 95 dosiahla hodnotu o 6,4 % vyššiu ako v roku 2016, priemerná cena nafty dokonca vzrástla o 9 %, čo predstavuje dôležitý príspevok aj k rastu

cien iných tovarov, rovnako to čiastočne vysvetľuje vysoký nárast cien v kategórii doprava;

- *pokračujúci rast cien nehnuteľností* – uvoľnená menová politika ECB spôsobila väčšiu dostupnosť hypotekárnych úverov v minulosti, to viedlo k prudkému nárastu dopytu po nehnuteľnostiach, ktoré reagovali silným rastom cien, najviac narástli priemerné ceny bytov (8,8 %), ceny domov za týmto tempom zaostávali (2,7 %), aj keď v porovnaní s rokom 2016 predsa len zrýchlili.

Aj susediace ekonomiky sa v roku 2017 dostali k výrazne pozitívnym hodnotám rastu cenových hladín. V prípade ČR a Maďarska dokonca nad cieľovú hladinu 2 %. Tá sa však berie do úvahy v strednodobom horizonte, takže malé odchýlky smerom nahor nevzbudzujú obavy. Možno sa tak nazdávať, že krajiny, ktoré ešte neprijali spoločnú menu euro, reagovali na pozitívny ekonomický rast flexibilnejšie ako eurozóna.

Pri pohľade na produkčnú stránku ekonomiky, jednotlivé odvetvia priemyslu sa po niekoľkých rokoch prepadu opäť dostali ku kladnému rastu cien. Ceny priemyselnej produkcie určenej pre domáci trh vzrástli v priemere takmer o 2 % (1,9 %). Predbehli tak aj priemerné tempo rastu spotrebiteľských cien (1,3 %). Ceny priemyselných produktov určených na export z krajiny rástli dokonca o 1 p. b. rýchlejšie ako pre domáci trh, a to na úrovni 2,9 %. Zdá sa tak, že hospodársky rozmach naprieč EÚ sa prejavil aj na raste dopytu po slovenskej priemyselnej produkcii. Avšak tri najvýznamnejšie exportné odvetvia (automobilový, strojársky a elektronický priemysel) si pripísali len marginálny nárast cien svojich produktov (príp. úplnú stagnáciu).

Ceny stavebných prác boli jednou z položiek, ktoré významne prispeli k obnove inflačného prostredia. Tie si v priemere pripísali až 3 % nárast. Pokračujúci trend rastu nehnuteľností tak nemusel byť ťahaný len rastom dopytu, ale aj nákladovými položkami. Rovnako ceny stavebných materiálov si po niekoľkoročných poklesoch pripísali nárast až 3,5 %, čo potvrdzuje predchádzajúce tvrdenie o tlaku na rast cien nehnuteľností.

Ceny poľnohospodárskych produktov sa po troch rokoch úpadku cien vrátili k pozitívnemu rastu (a to rovno k najrýchlejšiemu rastu zo všetkých producentov v ekonomike – ponukovej strany). Tento nárast však

nie je taký zásadný, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Cenová hladina poľnohospodárskych produktov sa nenachádza ani na úrovni, ktorú dosahovala ešte v roku 2014. Môžu za to najmä prepady cien v posledných troch rokoch (najmä embargo na vývoz potravín do Ruska spôsobilo prebytky na európskych trhoch a tlak na pokles ceny).

Tabuľka 6.1

Prehľad základných indexov vývoja cien v SR (v %)

	2014	2015	2016	2017
Miera inflácie (HICP):				
Eurozóna	0,4	0,0	0,2	1,5
Slovensko	-0,1	-0,3	-0,5	1,4
Česká republika	0,4	0,3	0,6	2,4
Maďarsko	0,0	0,1	0,4	2,4
Poľsko	0,1	-0,7	-0,2	1,6
Priemyselné ceny:				
Ceny priemyselných výrobcov – tuzemsko	-3,6	-4,2	-4,3	1,9
– v tom: priemyselná výroba	-1,8	-3,2	-3,5	2,6
Ceny priemyselných výrobcov – úhrn	-3,5	-2,9	-4,1	2,5
Ceny priemyselných výrobcov – export	-3,3	-2,2	-3,8	2,9
Ceny stavebných prác	1,3	1,8	1,2	3,0
Ceny stavebných materiálov	-2,7	-0,8	-0,4	3,5
Ceny poľnohospodárskych produktov	-7,8	-2,2	-5,3	4,7
Deflátoary:				
Deflátor HDP	-0,2	-0,2	-0,4	1,3
Deflátor vládnej spotreby	0,3	0,7	1,3	3,3
Deflátor súkromnej spotreby	-0,1	-0,1	-0,3	1,5
Deflátor fixných investícií	-0,4	0,0	-0,8	1,2
Deflátor exportu tovarov a služieb	-3,3	-1,4	-1,5	2,4
Deflátor importu tovarov a služieb	-3,4	-1,1	-1,1	2,8
Výmenné relácie	0,0	-0,2	-0,4	-0,4

Prameň: Databáza Eurostatu (2018); Makroekonomická prognóza MF SR (február 2018); Databáza ŠÚ SR (2018).

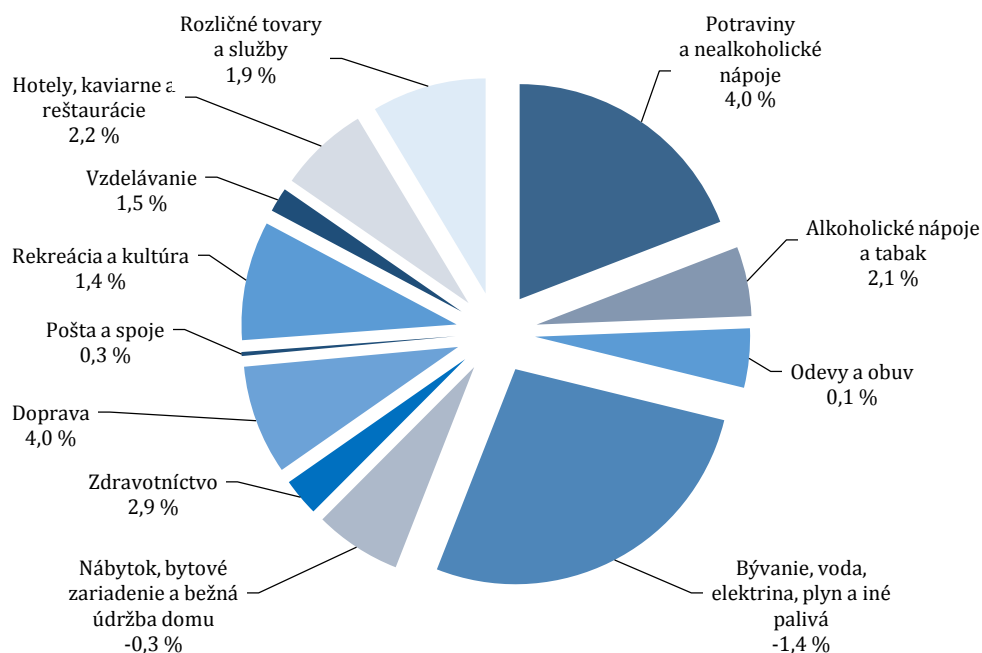
V oblasti deflátorov sa deflátor vládnej spotreby opäť ocitol na hodnotách, ktoré viac ako dvojnásobne prekračujú akýkoľvek iný komponent tvorby HDP. Stále tak platí, že ceny tovarov a služieb, ktoré nakupuje štát, rastú podstatne rýchlejšie ako tovary spotrebovávané súkromným sektorom. Za zmienku stojí aj návrat ostatných deflátorov tvorby HDP

k pozitívnym hodnotám. Návrat inflačného prostredia tak možno potvrdiť vo všetkých sférach ekonomiky. Rovnako ceny v zahraničnom obchode Slovenska zaznamenali nárast. Rast cien importu však predbehlo tempo rastu cien exportu, čo opäť viedlo k zhoršeniu pozície výmenných relácií. Za rovnaké množstvo exportu tak bolo opäť možné doviezť menšie množstvo importu. Po troch rokoch si tak opäť získava na dôležitosti aj faktor dovezenej inflácie ako prispievateľa k inflačnému prostrediu.

Graf 6.1

Medziročná zmena cenovej hladiny v kategóriách HCPI

(veľkosť kategórií podľa váh v HCPI)

Prameň: ŠÚ SR (2018).

V ďalšej časti kapitoly sa budeme detailnejšie venovať kategórii, ktorá si v roku 2017 pripísala najväčšie nárasty cien. Potraviny po rokoch cenového útlmu vzrástli až nečakane rýchlo. Najmä ceny masla (a neskôr aj vajec) boli na verejnosti veľmi diskutovanou témou. Chceme preto aj my

prispieť do tejto diskusie a na príklade masla dokázať, že faktory, ktoré stoja za zvyšovaním ceny, nemusia mať vždy iba číro ekonomické pozadie.

Beh na maslo

Názov tejto podkapitoly je pokusom o vyjadrenie situácie, ktorú ekonómovia poznajú skôr z oblasti monetárnej politiky a kríz finančných inštitúcií. Tzv. beh na banku (bank run) je situácia, keď vkladatelia strácajú dôveru v dostupnosť svojich vkladov a masívne (a naraz) vyberajú svoje vklady. A práve takéto správanie vedie k následnému zániku banky. Podobné správanie by však čiastočne dokázalo vysvetliť vývoj ceny takej bežnej potraviny, ako je maslo. To zaznamenalo v druhej polovici roku 2017 rekordný cenový nárast.

Avšak vývoj cien tovarov je značne volatilná kategória, keďže na jej úroveň pôsobí celý rad rozličných faktorov. Dôležitá je sezónnosť ponuky, vplyv počasia a ďalšie ekonomické faktory. Naskytuje sa tak hneď niekoľko možností vysvetlenia, prečo sa maslo ako základná potravina vymkla v oblasti ceny spod bežného vývoja.

Maslo ako téma diskusií

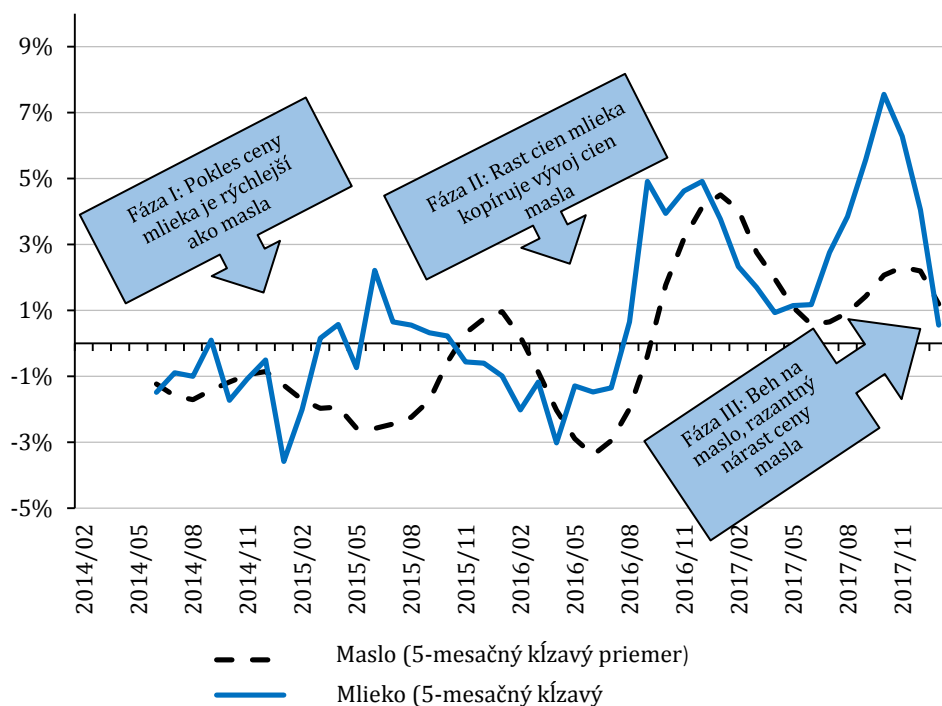
Maslo samotné je považované za základnú potravinu. Nejde len o priamu spotrebu masla v domácnostiach, ale aj spotrebu pri výrobe ďalších produktov, pri ktorých je maslo nevyhnutnou súčasťou. Takto sa cenový nárast prenáša aj do ďalších potravín. Zmena v jeho cene tak má veľký sociálny dopad na celé obyvateľstvo a jeho vývoj je vnímaný veľmi citlivo.

Už v lete roku 2017 začala spoločnosťou rezonovať téma zvyšujúcej sa ceny masla, pričom odhady hovorili o kulminácii ceny masla v predvianočnom období. Zaznelo rovnako niekoľko argumentov, ktoré mali prispieť k vytvoreniu takejto situácie. Hovorilo sa o rastúcej cene mlieka ako prvej suroviny, o zvýšenom exporte mlieka (Valachy, 2018) alebo o dorovnávaní cenovej medzery, ktorú si cena masla niesla z minulosti (teda iné mliečne produkty rástli rýchlejšie). Pomenej sa do povedomia

dostal vnútorný obchod Únie, teda import masla z iných krajín. Tieto faktory sa dajú relatívne jednoducho overiť.

G r a f 6.2

Vývoj trhových cien mlieka, masla v EUR/100 kg

Prameň: EU Milk Market Observatory; vlastné výpočty a spracovanie.

Cena mlieka ako príčina

Prvý faktor o zvýšenej cene mlieka ako prvotnej suroviny na výrobu masla môžeme zamietnuť, a to hneď na základe viacerých pozorovaní. Na grafe 6.2 môžeme vidieť, že vzťah vývoja cien mlieka a masla možno popísať v troch fázach. Prvou fázou (1/2014 – 6/2016) je obdobie poklesu cien oboch produktov, avšak s mierne rýchlejším poklesom cien mlieka (priemer poklesu je 1,9 % pri masle a 2,5 % pri mlieku). Druhou je fáza (7/2016 – 5/2017) rastu cien mlieka na približne rovnakej úrovni ako cien masla (s miernym oneskorením). Poslednou fázou (6/2017 –

11/2017) je odpútanie sa od vzájomného vývoja a razantný nárast cien masla. Pre porovnanie, dynamika rastu cien masla bola v poslednom období na tempe 83 % ročne, zatiaľ čo tempo rastu mlieka predstavovalo 26 %. Znamená to, že ak by sa takéto tempá rastu udržali po celý rok, cena masla by sa takmer zdvojnásobila, zatiaľ čo cena mlieka by vzrástla „len“ o štvrtinu. Rast ceny mlieka tak nedokáže samostatne vysvetliť nárast cien masla.

Ďalším faktorom bol zvýšený export masla mimo EÚ, čo pri obmedzených možnostiach rozširovania produkcie v rámci EÚ tlačí na rast cien produktu. Avšak podľa posledných údajov o exporte masla bolo v roku 2017 exportované z EÚ menej masla ako v roku 2015 a 2016 (v porovnaní s rokom 2016 o 17 % menej) (CLAL.it, 2018). Ani tento faktor nepomáha vysvetliť správanie sa ceny masla, aj keď nižšie množstvo exportu nemusí automaticky znamenať väčšie množstvo dostupného masla na domácom trhu.

Tretím faktorom, ktorým sme sa zaoberali, je overenie dobiehania cenovej medzery medzi maslom a ostatnými mliečnymi produktmi. Pre získanie prehľadu tak stačí získať priemerné tempo rastu cien týchto produktov a porovnať, či maslo zaostávalo v raste cien za ostatnými produktmi.

T a b u l' k a 6.2

Priemerný ročný rast cien vybraných mliečnych produktov 2012 – 2017

Produkt	Priemerné ročné tempo rastu
Jogurt ovocný	-0,8 %
Pasterizované plnotučné mlieko	0,3 %
Syr eidamská tehla	0,2 %
Tvaroh	1,4 %
Čerstvé maslo	1,0 %

Prameň: ŠÚ SR.

Tabuľka 6.2 nám poskytuje presvedčivé dôkazy, že o korekciu relatívnych cien medzi mliečnymi produktmi a maslom nešlo. Maslo rástlo v ročnom priemere na úrovni 1 %, zatiaľ čo iné produkty boli veľmi blízko stagnácie a v prípade jogurtu dokonca v poklese. Takže ani tento faktor nie je dostačujúci na vysvetlenie správania sa ceny masla.

Pokles importu v rámci EÚ

Jeden z dôležitých faktorov, ktorý dokáže (aspoň čiastočne) vysvetliť vývoj cien masla, je málo komunikovaný import z iných členských krajín. Aj napriek tomu, že slovenská produkcia masla vzrástla v porovnaní s rokom 2016 o viac ako 4 %, import jedlých tukov predbežne poklesol¹⁷ o viac ako 21 %. Avšak ani pri jednotkovej elasticite ponuky by to neznamenal rast cien na rovnakej úrovni. Ide len o výpadok importu, nie celkovej sumy produkcie masla (domáca produkcia masla narástla – viď Box 1). Ako však z údajov vyplýva, maslo má veľmi ďaleko k takej úrovni elasticity. Cena masla vzrástla v rámci tretej fázy o 67 %. Dokonca sa javí, že vďaka súhre okolností (obdobie pred vianočnými sviatkami) sa na Slovensku v prípade masla prejavil tzv. efekt rozbehnutého vlaku v spojení s už spomínaným efektom behu na banku.¹⁸

Rast ceny poháňaný spotrebiteľským správaním

Efekt výpadku importu, ktorý by za iných okolností viedol k síce badaťnejšiemu zvýšeniu cien (ale určite nie k takému výraznému ako v skutočnosti), sa multiplikoval ďalšími dvomi efektmi. Prvým bol beh na banku, pretože spotrebiteľia sa obávali o dostupnosť tovaru v obchodoch pred Vianocami. To viedlo k rastu dopytu, vypredaniu zásob a samozrejme ešte k rýchlejšiemu rastu ceny. Zároveň dostupnosť masla v obchodoch klesala. Zároveň sa k nemu pripojil efekt rozbehnutého vlaku, ktorý motivoval kupovať maslo do zásoby, pretože tak robili aj ostatní spotrebiteľia. Výsledkom tak bol nevídaný cenový nárast, ktorý z väčšej časti vytvorili hlavne spotrebiteľia svojím nákupným správaním. To, že išlo len o dočasný behaviorálny efekt, možno konštatovať na základe vývoja cien masla po jej kulminácii v novembri 2017. Už v decembri začala pozvoľne klesať a predpokladá sa, že už v lete tohto roku dosiahne opäť úroveň, ktorú dosahovala pred rokom.

¹⁷ Predbežné údaje po október 2017 (ŠÚ SR).

¹⁸ Efekt rozbehnutého vlaku je popísaný v teórii spotrebiteľského správania ako jav, keď ľudia nakupujú produkt hlavne kvôli tomu, že ostatní spotrebiteľia ho nakupujú tiež.

B o x 6.1

Objektívna zmena ceny masla

Údaje, ktoré sú známe:

- Spotreba masla na osobu je 3,9 kg v roku 2016.
- Ročná domáca produkcia masla v roku 2016 je 8 970 ton.
- Predpokladáme, že v roku 2017 nastal pokles v importe masla o 21 %.
- Produkcia masla na Slovensku vzrástla v roku 2017 o 4,2 %.
- Nepoznáme proporciu exportu na domácej produkcii masla.
Odhadujeme pritom tri scenáre, kde export tvorí 25 %, 50 % a 75 % domácej produkcie.

Z počtu obyvateľov v roku 2016 súdime, že celková spotreba masla v roku 2016 predstavovala 21197 ton. Import teda predstavuje asi 58 % celkovej spotreby masla. Pri scenári č. 1 (export 25 % domácej produkcie) by import predstavoval až 68 %, pri exporte 50 % by to bolo 79 % a pri exporte 75 % by import predstavoval až 89 % spotrebovaného masla v SR.

Ak nastal 21 % prepád v importe masla v roku 2017, množstvo importovaného masla kleslo na 11431 ton v prvom scenári; na 13203 ton v druhom scenári a na 14974 ton a v treťom scenári.

Pokles celkového predaného masla (domáca produkcia – export + import) v roku 2017 teda predstavuje pri prvom scenári pokles asi o 13 %, v druhom scenári asi 15,7 % a pri treťom scenári asi 18,3 %. Tieto hodnoty tak predstavujú *objektívny* nárast ceny za situácie, keď zvýšenie ceny o percento by viedlo k poklesu dopytu o percento). Z toho vyplýva, že ak nastal prepád dopytu masla napr. o 18,3 %, objektívnym zvýšením by bol nárast ceny masla práve o rovnaké percento.

V skutočnosti však cena masla narástla o 67 % čo je nevyhnutné prisúdiť aj iným (skôr behaviorálnym) faktorom. A je možné, že ich veľkosť bola väčšia ako vplyv objektívnych faktorov na zmenu ceny.

Prameň: CLAL.it, (2018); ŠÚ SR (2018).

Porastie inflácia naďalej?

Zdá sa, že obdobie pokrízovej deflácie sa úspešne skončilo a miera inflácie sa aj v najbližších rokoch udrží v pozitívnych hodnotách. Prekvapivým fenoménom v roku 2017 bol najmä nárast kategórie cien potravín, ktoré rástli podstatne rýchlejšie ako ostatné kategórie v spotrebnom koši.

Predikovaný vývoj v oblasti vývoja inflácie hovorí o relatívne stabilnom vývoji pri stanovenom strednodobom ciele 2 %. Tomu nasvedčujú aj

prvé údaje z roku 2018, keď sa tempo rastu cien potravín zvrátilo a pomaly klesá.

Návrat inflačného prostredia však bude čoraz viac tlačiť tvorcov európskej monetárnej politiky k návratu k štandardným opatreniam (ukončenie QE) a postupne aj k zvyšovaniu základnej úrokovej miery. Bude však nevyhnutné správne odhadnúť čas pre zdvíhanie úrokových mier, pretože predčasný signál ECB o zavádzaní reštriktívnej monetárnej politiky by mohol rast cien opäť zastaviť. Ak aj ECB pristúpi v roku 2018 k takémuto činu, jeho zavádzanie bude musieť byť veľmi opatrné.

* * * *

Vývoj cenovej hladiny by v nasledujúcom roku nemal pôsobiť negatívne na pozitívne znaky zrýchlenia ekonomického rastu hospodárstva. Všetky inštitúcie zaoberajúce sa témou makroekonomických prognóz sa zhodujú na tom, že inflačné prostredie by malo byť v nadchádzajúcich rokoch stabilné (dokonca veľmi blízko k inflačnému cieľu tesne pod 2 %). Jedine neočakávaný externý šok by mohol znamenať, že hospodárske prognózy sa nenaplnia. Avšak pravdepodobnosť takéhoto šoku je relatívne nízka, podobne ako schopnosť takýto šok predpovedať.

7. VEREJNÉ FINANČIE

Rok 2017 bol charakteristický pokračujúcou konjunktúrou v domácej aj európskej ekonomike, čo sa priaznivo prejavilo na výsledkoch hospodárenia verejných financií. V roku 2017 bol dosiahnutý najnižší deficit verejných financií od vzniku SR.

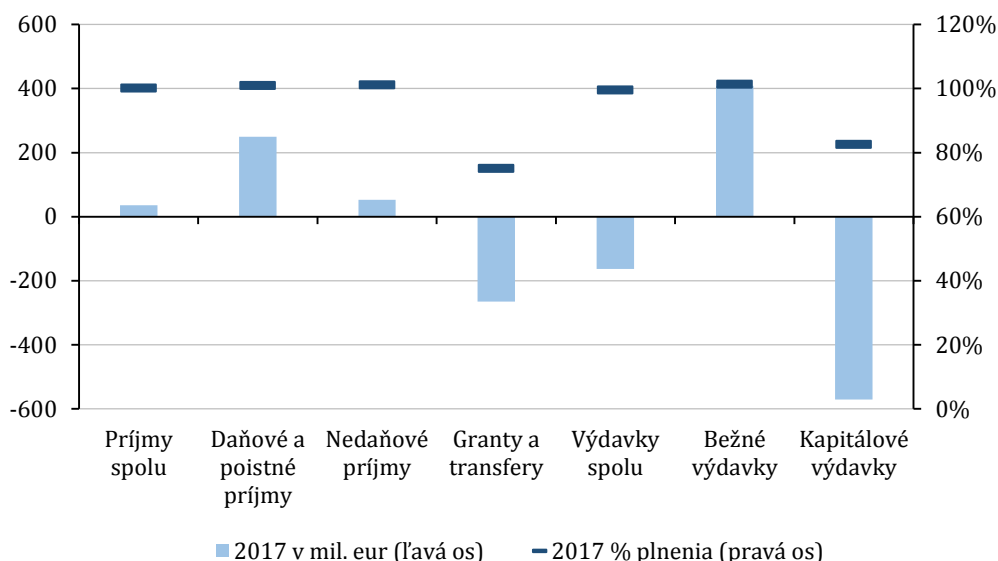
Vývoj hospodárenia rozpočtu verejnej správy

Rozpočet verejnej správy dosiahol v roku 2017 deficit na úrovni 1,04 % HDP (884,4 mil. eur) a oproti predchádzajúcemu roku 2016 bol nižší o 1,16 percentného bodu.

Príjmy verejnej správy boli oproti schválenému rozpočtu vyššie o 36 mil. eur (tab. 7.1). Daňové a odvodové príjmy boli aj v dôsledku rastu zamestnanosti o 51 tisíc pracovných miest oproti schválenému rozpočtu vyššie o 249,9 mil. eur.

Graf 7.1

Rozdiel medzi plánovanými a skutočnými príjmami a výdavkami rozpočtu verejnej správy v roku 2017 (v mil. eur a %)

Prameň: MF SR (2018).

Výnos dane z príjmov fyzických osôb sa prejavil nárastom príjmov o 74 mil. eur a výnos sociálnych a zdravotných odvodov sa prejavil rastom

príjmov o 249,9 mil. eur. V podrobnejšej štruktúre sa na výnose z DPFO zásadne podieľal výnos DPFO zo závislej činnosti, pričom výnos dane DPFO z podnikania bol, naopak, oproti plánu nižší o 4,5 mil. eur. Daň z pridanej hodnoty bola na základe dostupných údajov vyššia o 198 mil. eur v dôsledku zlepšujúceho sa výberu dane rastúcej spotreby domácností.

Odvody do rozpočtu EÚ boli nižšie oproti rozpočtovanej úrovni o 38,8 mil. eur. Celkový objem korekcií dosiahol v roku 26,1 mil. eur, z čoho systémové korekcie dosiahli úroveň 7,2 mil. eur a individuálne korekcie 18,9 mil. eur.

V porovnaní s plánovaným rozpočtom boli kapitálové výdavky nižšie o 571 mil. eur a granty a transfery o 265 mil. eur. Podrobnejší pohľad na hospodárenie subjektov verejnej správy ponúka tabuľka 7.1.

Tabuľka 7.1

Hospodárenie subjektov verejnej správy v rokoch 2015 – 2017 v mil. eur

	2015 Skutoč- nosť	2016 Skutoč- nosť	2017 Skutoč- nosť	2017 Rozpo- čet	2017 Roz- diel
Ústredná správa					
Štátny rozpočet	-1 487,8	-2 251,1	-1 299,2	-1 722,3	423,1
Príspevkové organizácie ústrednej správy	0,5	34,3	33,0	-14,1	47,1
Štátne fondy	232,8	188,3	192,0	255,6	-63,6
Eximbanka SR	-2,0	9,3	1,1	0,1	1,0
Obchodné spoločnosti štátu	-755,2	79,0	-94,7	46,3	-141,0
Verejné vysoké školy	-3,3	47,3	21,4	0,2	21,2
Zdravotnícke zariadenia ústrednej správy	-70,9	-74,6	-33,4	-1,5	-31,9
Ostatné subjekty ústrednej správy	-15,8	-29,5	68,5	60,6	7,9
Územná samospráva	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Obce a ich rozpočtové organizácie	64,6	348,3	-7,7	123,5	-131,2
Vyššie územné celky a ich rozpočtové organizácie	58,1	84,3	-15,7	109,9	-125,6
Príspevkové organizácie obcí	4,6	11,9	7,8	1,0	6,7
Príspevkové organizácie VÚC	5,1	0,9	0,0	2,0	-2,0
Dopravné podniky	-11,7	12,6	-4,6	3,4	-8,1
Zdravotnícke zariadenia miestnej samosprávy	3,1	4,0	-1,9	0,3	-2,2
Ostatné subjekty miestnej samosprávy	-2,6	-2,5	3,9	0,0	3,9
Fondy sociálneho zabezpečenia	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sociálna poisťovňa	-224,0	-180,4	84,9	36,9	48,0
Verejné zdravotné poistenie	53,7	-72,7	160,3	14,6	145,7
Schodok verejnej správy spolu	-2 150,9	-1 790,7	-884,5	-1 083,0	199,0
% z HDP	-2,73	-2,21	-1,04	-1,29	0,25

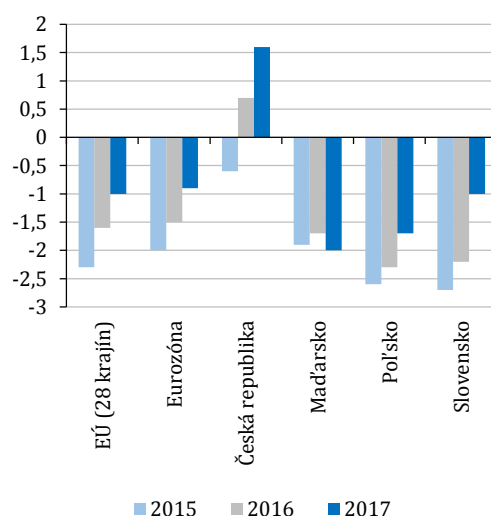
Prameň: MF SR (2018).

Na výsledkoch hospodárenia verejnej správy sa negatívne podieľali predovšetkým štátne fondy, obchodné spoločnosti štátu, zdravotnícke zariadenia, obce a ich rozpočtové organizácie a vyššie územné celky (VÚC). Príčinou zhoršenia hospodárenia obcí a VÚC boli predovšetkým vyššie ako plánované kapitálové výdavky, ktoré medziročne vzrástli o 37 % v prípade obcí a o 65 % pre VÚC. Rastúce kapitálové výdavky môžeme pripísať zvýšenej investičnej aktivite VÚC smerovanej k znižovaniu existujúceho investičného dlhu, ako aj končiacemu politickému cyklu a voľbami do orgánov VÚC v roku 2017.

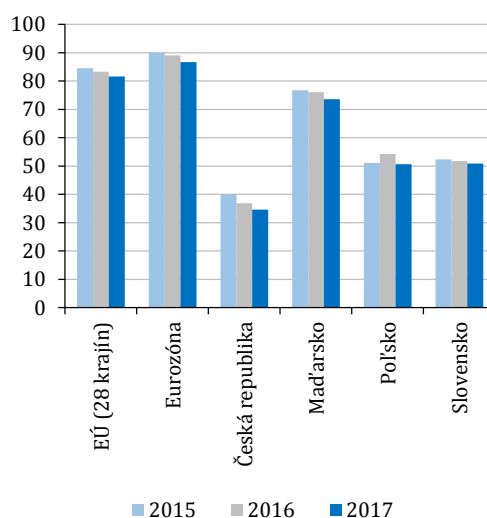
Dlh verejnej správy dosiahol ku koncu roka 2017 výšku 43,2 mld. eur (50,9 % HDP) a bol o 1 p. b. nižší ako v roku 2016. Významným faktorom, ktorý prispel k nižšiemu dlhu verejnej správy, bol aj pozitívny vývoj hospodárenia štátneho rozpočtu, ktorého hotovostný schodok bol oproti plánovanej hodnote nižší o 773 mil. eur.

V porovnaní s priemerom EÚ a eurozónou dosahuje deficit verejnej správy, ako aj hrubý dlh verejnej správy Slovenska výrazne nižšiu výšku. V porovnaní s krajinami V4 dosiahol Slovensko v roku 2017 druhý najnižší deficit verejnej správy a tretí najnižší hrubý dlh verejnej správy (graf 7.2 a 7.3).

Graf 7.2

Deficit verejnej správy v % HDP

Graf 7.3

Dlh verejnej správy v % HDP

Prameň: Eurostat (2018).

Vývoj hospodárenia štátneho rozpočtu v roku 2017

Príjmy štátneho rozpočtu dosiahli 14,0 mld. eur a boli oproti schválenému rozpočtu nižšie o 1,37 mld. eur. V štruktúre príjmov dosiahol výber dane z príjmov fyzických osôb (DPFO) zo závislej činnosti 2,48 mld. eur a z podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti 94,2 mil. eur. Výber DPFO bol vyšší o 67,8 mil. eur, pokým výber dane z podnikania nižší o 12,5 mil. eur. Oproti schválenému rozpočtu bol výber dane z príjmov právnických osôb nižší o 539,6 mil. eur.

Tabuľka 7.2

Vývoj štátneho rozpočtu v rokoch 2014 – 2017 (v mil. eur)

Ukazovateľ	2014	2015	2016	Plánovaný 2017	Skutočnosť 2017	% plnenia 2017	Medziročná zmena v %
Príjmy spolu	12 496	16 233	14 275	15 390	14 014	91,1 %	-1,8 %
v tom:							
1. daňové	9 293	10 612	11 068	11 530	11 152	96,7 %	0,8 %
z toho:							
daň z príjmov FO ¹	239	64	-8,5	5	7,0	129,6 %	-182,4 %
daň z príjmov PO	1 917	2 607	3 187	3 144	2 604	82,8 %	-18,3 %
daň z príjmov vyberaná zrážkou	175	162	179	190	179	93,9 %	-0,3 %
DPH	4 919	5 510	5 368	5 749	5 923	103,0 %	10,3 %
spotrebné dane	2 009	2 096	2 170	2 255	2 253	99,9 %	3,8 %
2. nedaňové	1 637	1 274	1 217	1 162	1 395	120,1 %	14,6 %
3. granty a transfery	1 566	4 346	1 989	2 699	1 467	54,4 %	-26,2 %
z toho:							
príjmy z rozpočtu EÚ	1 257	4 280	1 939	2 656	1 423	53,6 %	-26,6 %
Výdavky spolu	15 420	18 166	15 256	17 383	15 234	87,6 %	-0,1 %
v tom:							
bežné výdavky	13 441	13 507	13 353	14 644	13 682	93,4 %	2,5 %
kapitálové výdavky	1 979	4 658	1 902	2 739	1 553	56,7 %	-18,4 %
Schodok/Prebytok	-2 923	-1 932	-980	-1 993	-1 220	61,2 %	24,5 %

Poznámka: Celkový výnos dane z príjmov fyzických osôb je vyšší, ale vzhľadom na to, že je príjmom územnej samosprávy.

¹ FO – fyzické osoby, PO – právnické osoby.

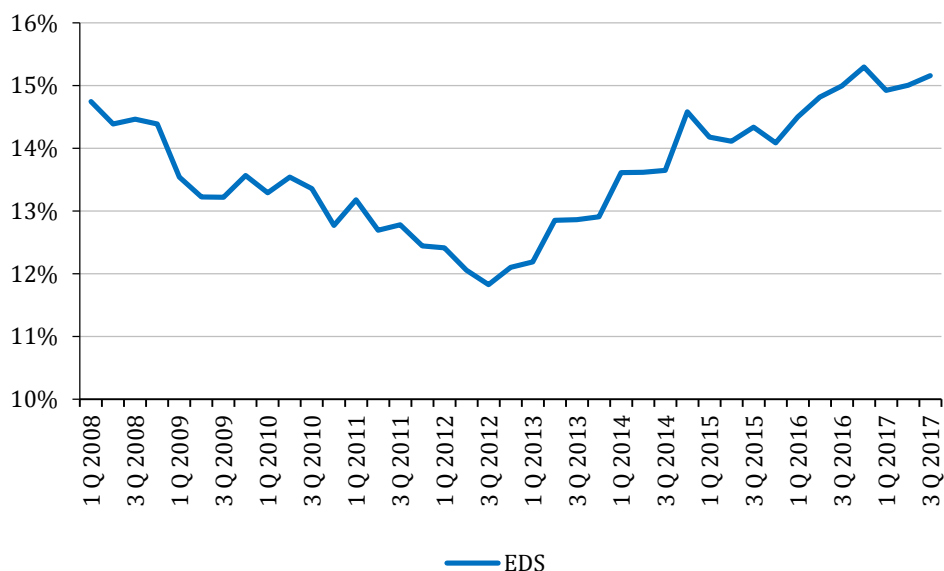
Prameň: MF SR (2018x); vlastné výpočty.

Výber DPH bol oproti plánu vyšší o 173,9 mil. eur a dosiahol 5,92 mld. eur. Ostatné dane na tovary a služby dosiahli vo väčšine hodnoty schválené v návrhu rozpočtu. Výrazný pokles o 22,1 mil. eur bol zaznamenaný len v prípade dane z tabakových výrobkov, najmä v dôsledku prijatých daňových zmien.

Výdavky štátneho rozpočtu boli oproti schválenému rozpočtu nižšie o 2,1 mld. eur. Bežné výdavky boli nižšie o 962,7 mil. eur, a to predovšetkým výdavky na tovary a služby o 666 mil. eur, bežné transfery o 340 mil. eur. Úroky a poplatky súvisiace s úvermi boli nižšie o 143,4 mil. eur. Kapitálové výdavky boli nižšie o 1,1 mld. eur, avšak existuje predpoklad, že v rámci platných rozpočtových pravidiel je možné tieto presúvať do nasledujúcich rokov.

Graf 7.4

Efektívna daňová sadzba dane z pridanej hodnoty od 1Q2008 – 3Q2017

Prameň: IFP (2018).

Aj v roku 2017 došlo k miernemu zlepšeniu efektívnej daňovej sadzby dane z pridanej hodnoty, čo sa prejavilo čiastočne aj na vyššom výbere dane z pridanej hodnoty. Pochopiteľne najvyšší prínos k rastu DPH mala pokračujúca konjunktúra a s ňou spojená rastúca spotreba domácností.

Trend rastu efektívnej daňovej sadzby je na dobrej trajektórii, avšak existuje ešte dodatočný priestor na jej rast a vyšší výber DPH (graf 7.4).

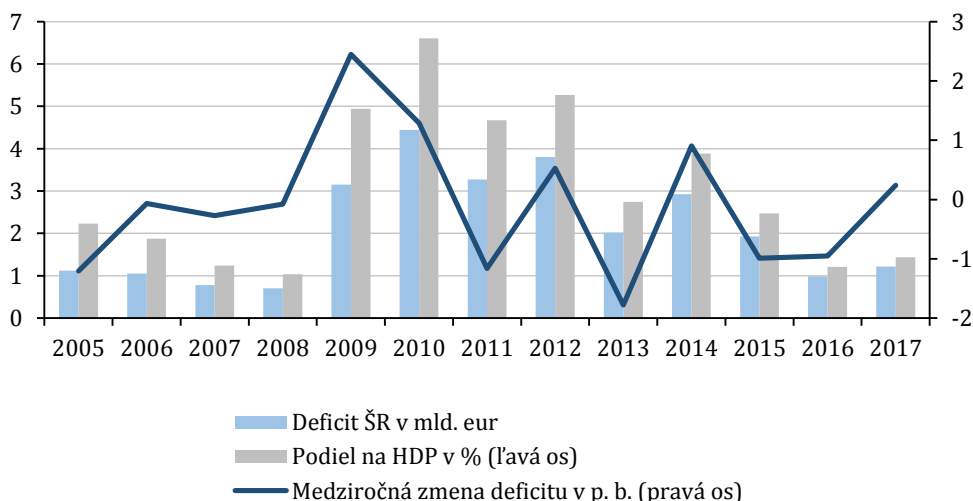
Koniec programového obdobia 2007 – 2013 a pretrvávajúce pomalé čerpanie v aktuálnom období 2014 – 2020 sa prejavili aj na príjmoch štátneho rozpočtu. Príjmy v tejto položke boli oproti plánu nižšie o 1,2 mld. eur a dosiahli celkovo 1,4 mld. eur. V porovnaní s plánom tak bolo vyčerpaných len niečo vyše 50 % z plánovanej sumy na rok 2017.

Deficit štátneho rozpočtu a dlh centrálnej vlády

V roku 2017 dosiahol deficit štátneho rozpočtu medziročné zhoršenie a v pomere k HDP dosiahol hodnotu 1,44 %. Štátny rozpočet skončil s deficitom na úrovni 1,22 mld. eur, čo predstavovalo oproti minulému roku rast o 230 mil. eur (graf 7.5). V porovnaní so schváleným rozpočtom bol deficit nižší o 773,1 mil. eur.

Graf 7.5

Deficit štátneho rozpočtu v rokoch 2005 – 2017

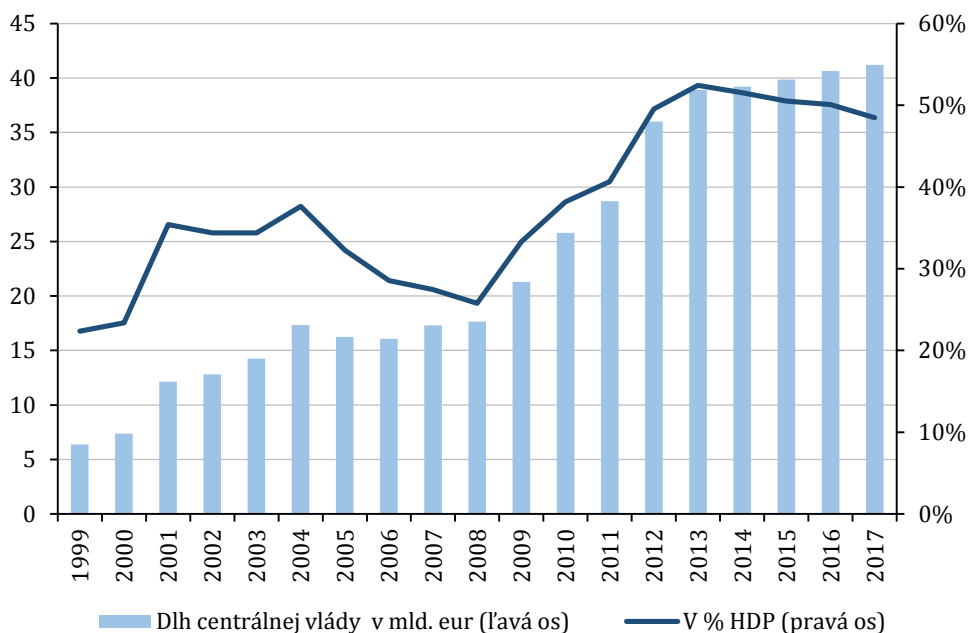
Prameň: MF SR (2017a); vlastné výpočty.

V roku 2017 došlo opätovne k miernemu nárastu dlhu centrálnej vlády o približne 560 mil. eur a jeho celková výška dosiahla 41,2 mld. eur.

Vplyvom zmeny metodiky ESA 2010 realizovanej v ostatných rokoch a pretrvávajúcemu vyššiemu tempu rastu HDP ako dlhu centrálnej vlády dochádza k postupnému znižovaniu jeho podielu na HDP. Dlh centrálnej vlády dosiahol v pomere k HDP hodnotu 48,5 %.

Graf 7.6

Dlh centrálnej vlády v rokoch 2007 – 2017

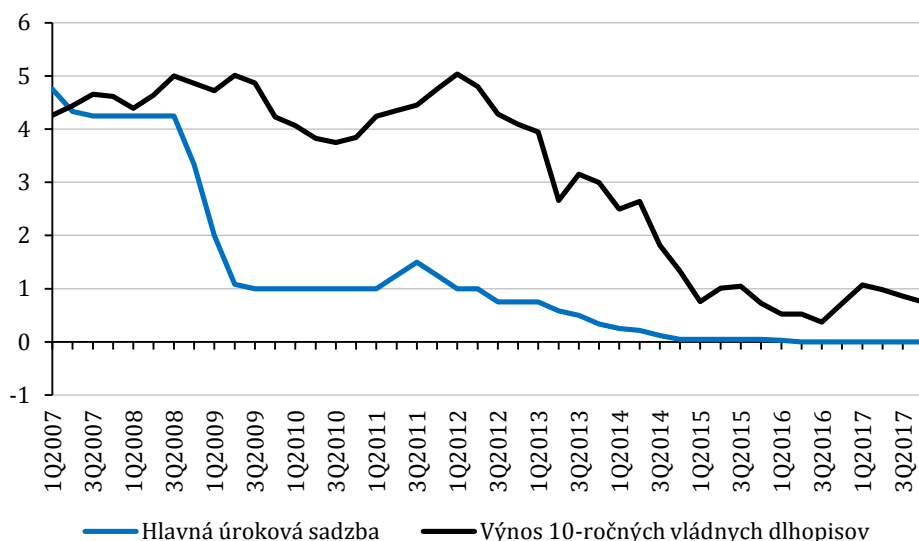
Prameň: MF SR (2017c); vlastné výpočty.

Politika kvantitatívneho uvoľňovania ECB sa v ostatných rokoch prejavila na úročení štátnych dlhopisov. Pokým v roku 2008 alebo 2012 dosahoval priemerný výnos hodnotu blízku 5 %, v treťom štvrtroku 2016 dosiahol priemerný výnos rekordne nízku hodnotu 0,37 % (graf 7.7).

V roku 2017 dosiahli náklady na financovanie štátneho dlhu (na hotovostnej báze) 1,1 mld. eur a v porovnaní s plánom boli nižšie o 143 mil. eur. Pokračovanie politiky kvantitatívneho uvoľňovania do konca roku 2018 bude naďalej vplývať pozitívne na úročenie a prispeje k úspore výdavkov na obsluhu dlhu verejnej správy aj v roku 2018.

Graf 7.7

Vývoj úrokových sadzieb 10-ročných slovenských štátnych dlhopisov splatnosti v rokoch 2007–2017 v %

Prameň: Makroekonomická databáza NBS.

Finančná pozícia Slovenskej republiky voči rozpočtu Európskej únie

Od vstupu Slovenska do EÚ v roku 2004 môžeme pozorovať postupný nárast čistej pozície voči rozpočtu EÚ (graf 7.8). V roku 2015 v dôsledku končiaceho sa programového obdobia bola čistá pozícia na úrovni 4,0 % HND (3,09 mld. eur). V roku 2016 dosiahla čistá pozícia 2,5 % HND (1,98 mld. eur).

Tabuľka 7.3

Výdavky rozpočtu EÚ v SR v rokoch 2009 – 2016 (v mil. eur)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1. Udržateľný rast	633,5	1208	1096,8	1646	1439,2	1120	3147,9	2075
1.1 Konkurencieschopnosť pre rast a zamestnanosť	48,7	11,8	40,9	70,4	58,4	69,2	61,6	85,5
1.2 Súdržnosť pre rast a zamestnanosť	548,8	1096,1	1056	1575,7	1380,8	1051,7	3086,3	1989,6
1.2.1 Štrukturálne fondy	385,9	633,7	917,6	1212,9	812,1	1026,3	3053,6	1904,2

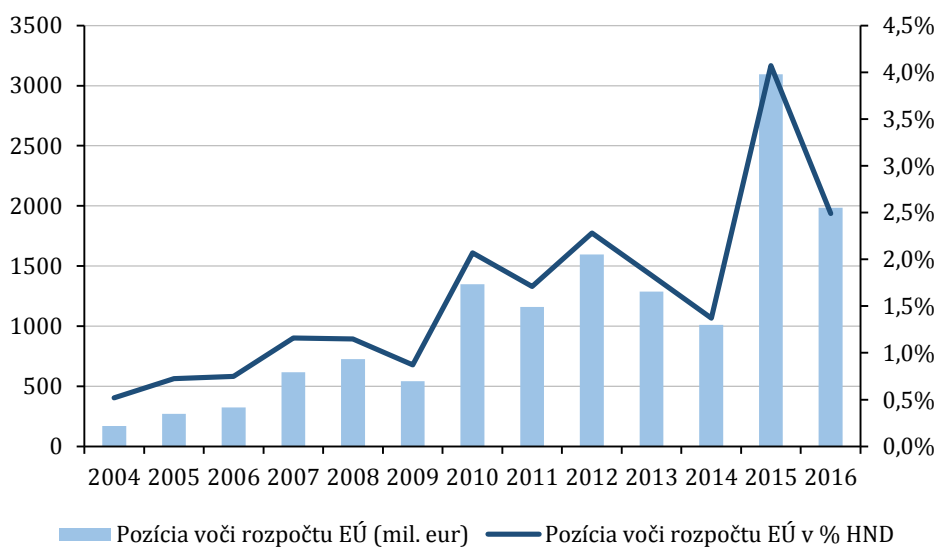
1.2.2 Kohézny fond	198,8	462,4	138,2	362,7	568,7	507,2	1281,1	558,2
2. Ochrana a riadenie prírodných zdrojov	513	676,5	647,9	618	566	532	566,5	566,4
3. Občianstvo, sloboda, bezpečnosť a spravodlivosť	8,5	8,7	29,2	12,6	11	5,6	9	10,7
4. EÚ ako globálny partner	26,6	0,3	0,5	0,5	0	0	0,5	0,1
5. Administratíva	10,8	11,5	10,7	9,7	9,9	10,2	10,9	10,6
6. Kompenzácie	0	0	0	0	0	0	0	0
Spolu	1192,4	1905	1785,1	2286,8	2026,1	1668,8	3734,8	2662,8

Poznámka: Údaje za rok 2016 neboli v čase vypracúvania kapitoly k dispozícii.

Prameň: European Commission (2017).

Graf 7.8

Vývoj čistej pozície SR voči rozpočtu EÚ v rokoch 2004 – 2016

Poznámka: Údaje za rok 2017 neboli v čase písania publikácie dostupné.

Prameň: European Commission (2017).

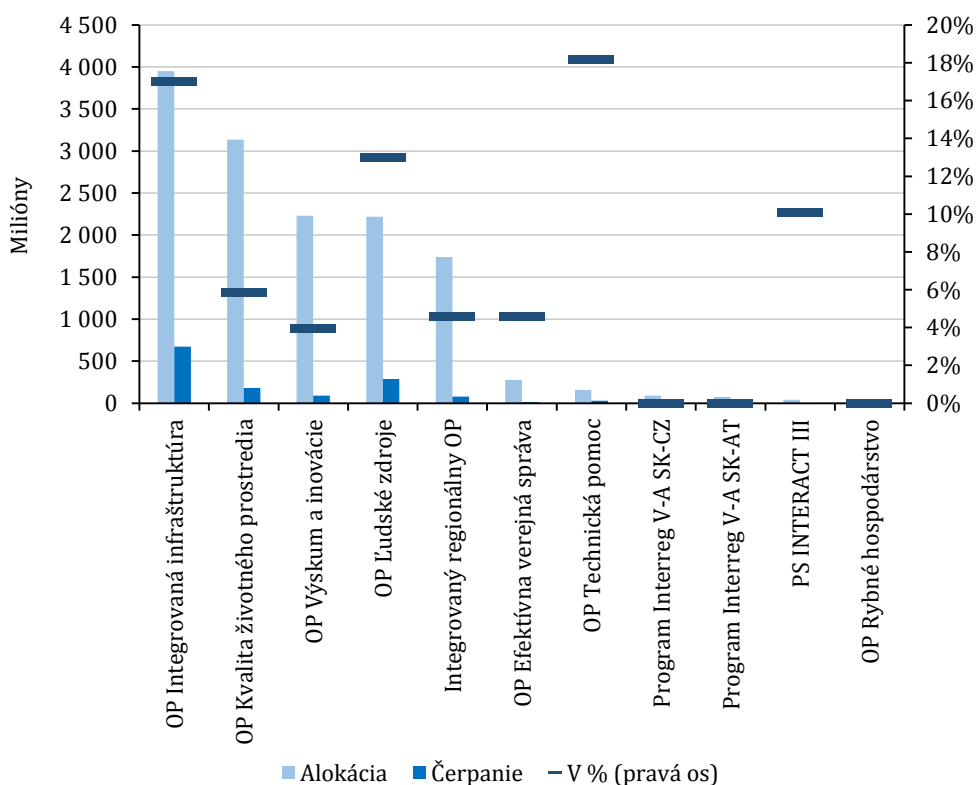
Implementácia politiky súdržnosti Európskej únie v programovom období 2014 – 2020

Ku koncu roku 2017 dosiahla celková úroveň čerpania z rozpočtu EÚ 9,7 % z celkového záväzku na roky 2014 – 2020. Čerpanie je štyri roky od začiatku programového obdobia na pomerne nízkej úrovni. V absolútnom

vyjadrení bolo vyčerpaných 1,3 mld. eur. Najvyššie čerpanie bolo dosiahnuté v Operačnom programe Integrovaná infraštruktúra (671 mil. eur), Operačnom programe Ľudské zdroje (288 mil. eur), a Operačnom programe Kvalita životného prostredia (182 mil. eur). Naopak, najnižšie čerpanie bolo dosiahnuté v Operačnom programe Výskum a inovácie (88 mil. eur) a Operačnom programe Efektívna verejná správa (12,8 mil. eur).

Graf 7.9

Stav čerpania záväzku rokov 2014 – 2020 podľa operačných programov k 31. 12. 2017 v % (EÚ zdroj)

Prameň: MF SR (2018c); vlastné výpočty.

V relatívnom vyjadrení dosiahli v pomere k celkovej alokácii na roky 2014 – 2020 najvyššie čerpanie OP Integrovaná infraštruktúra (17 %) a OP Ľudské zdroje (13 %), OP Technická pomoc (18,2 %).

Program cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Česká republika a Program cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Rakúsko a Operačný program Rybné hospodárstvo nevyčerпали žiadne finančné prostriedky ku koncu roka 2017. Opakuje sa situácia z predchádzajúceho programového obdobia, kde bol taktiež zaznamenaný v prvých rokoch pomalý nábeh čerpania a kontrahovania.

Navyše pri porovnaní predchádzajúceho programového obdobia s tým súčasným môžeme konštatovať, že priebeh čerpania je v súčasnom období pomalší. Je preto evidentné, že najvyšší objem finančných zdrojov sa bude čerpať v závere programového obdobia v rokoch 2021 – 2023, čo bude predstavovať pre rozpočet verejnej správy zvýšené nároky na spolufinancovanie, ale na druhej strane prispeje k vyšším daňovým príjmom. Z hľadiska čerpania v závere programového obdobia bude kľúčovým momentom neopakovanie situácie z minulého programového obdobia, v ktorom sa projekty schvaľovali, realizovali a preplácali v posledný možný termín. Výrazne sa tak zvyšuje riziko chybovosti, neefektívnosti a iných nežiaducich dejov, ktoré nakoniec vyústia do finančných korekcií a financovaní neefektívnych a dlhodobo neudržateľných projektov.

V roku 2017 predstavovali finančné korekcie sumu 26,1 mil. eur z toho v dôsledku zníženia pohľadávky voči EU z dôvodu systémových korekcií¹⁹ 7,2 mil. eur a individuálnych korekcií²⁰ v sume 18,9 mil. eur. Významne problematickými boli najmä projekty spojené s elektronizáciou súdnictva.

* * * *

V nadchádzajúcich rokoch sa vláda zaviazala pokračovať v konsolidácii rozpočtu verejnej správy, avšak nastavené ciele nemusia byť splnené z viacerých dôvodov. Pokračujúca konjunktúra bude naďalej pozitívne ovplyvňovať príjmovú stránku rozpočtu verejnej správy Medzi riziká môžeme zaradiť predovšetkým končiaci sa politický cyklus a s ním spojené

¹⁹ Systémová korekcia vzniká v dôsledku opakujúceho sa nedostatku zisteného v rámci viacerých projektov, je dôsledkom závažného nedostatku účinného fungovania systémov riadenia a kontroly, a to vrátane nestanovenia vhodných postupov.

²⁰ Individuálna nezrovnalosť je zistený nedostatok (jednorazová chyba), ktorý sa viaže k jednej operácii, resp. k jednému projektu a je nezávislý od iných chýb alebo nedostatkov v systéme riadenia a kontroly.

legislatívne úpravy, ktoré môžu zásadne ovplyvniť dlhodobú udržateľnosť verejných financií. Problematickým zostáva aj sektor zdravotníctva, ktorého dlh dosiahol ku koncu roku 2018 výšku 774 mil. eur. Rizikom je naďalej aj hospodárenie obcí a VÚC, ako aj podnikov s majetkovou účasťou štátu. Výrazné riziko predstavujú aj presunuté a neminuté bežné a kapitálové výdavky, ktoré je v zmysle rozpočtových pravidiel možné presunúť do ďalšieho fiškálneho roka.

8. HOSPODÁRSKOPOLITICKÉ A LEGISLATÍVNE OPATRENIA V ROKU 2017

Z hľadiska hospodárskej politiky v období 2017 – 2018 je kľúčovým dokumentom *Národný program reforiem Slovenskej republiky 2017* (MF SR, 2017), ktorý definuje kľúčové výzvy a priority politík, ako aj konkrétne opatrenia na ich naplnenie. Medzi najväčšie výzvy dokument zaraduje kvalitu základného školstva, trh práce a kvalitu zdravotnej starostlivosti. Medzi priority patrí v oblasti zamestnanosti znižovanie dlhodobej nezamestnanosti, budovanie kapacít zariadení starostlivosti o deti do troch rokov a integrácia ľudí z marginalizovaných rómskych komunít. Prioritami, podobne ako v predchádzajúcom období, ostávajú efektívnosť výberu daní a zvyšovanie efektívnosti verejných výdavkov (prostredníctvom projektu *Hodnota za peniaze*), a to najmä v oblasti regionálneho a vysokého školstva a dopravy a zdravotníctva. Záujem politík je nasmerovaný i na zlepšovanie oblasti výskumu, vývoja a inovácií, lepšieho fungovania verejnej správy, ako aj rast kvality podnikateľského prostredia.

V roku 2017 bolo schválených niekoľko hospodárskopolitických dokumentov strategickej povahy, ktorých prijatie podmieňuje zapojenie Slovenska do nadnárodných štruktúr. Vláda schválila dokument *Koncepcie implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí (Zodpovedné Slovensko – udržateľný rozvoj za našimi hranicami)*, ktorým sa Slovensko hlási ku globálnej Agende 2030. Je „doposiaľ najkomplexnejším súborom priorít pre dosiahnutie udržateľného rozvoja. Nadväzuje na Miléniové rozvojové ciele (MDGs) z r. 2000“ (Vláda SR, 2017a). Stratégia definuje oblasti, v ktorých by chcelo Slovensko prispieť k napĺňaniu cieľov udržateľného rozvoja v globálnom meradle.

Vzhľadom na zaostávanie slovenskej ekonomiky v rozvoji dopravnej infraštruktúry za úrovňou EÚ patrí táto oblasť medzi hospodárskopolitické priority. V tejto súvislosti je dôležitým dokumentom schválený *Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II*. Od tohto dokumentu fakticky závisí financovanie sektora dopravy zo zdrojov EÚ. Stratégia *Aktualizácia národnej rámcovej stratégie podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe* je dokumentom, ktorý „systematizuje prístupy k riešeniu chudoby a sociálneho vylúčenia a rozvíja ich pod jednotným

rámcom, a to vo vzťahu k cieľom vyplývajúcim zo stratégie Európa 2020“ (MPSVR SR, 2017).

K dlhodobým strategickým dokumentom schváleným v roku 2017 môžeme zaradiť i *Cestovnú mapu k národnému infraštruktúrnemu plánu Slovenskej republiky na roky 2018 – 2030*. Dokument má ambíciu vytvoriť podmienky „k zastabilizovaniu kľúčových vládnych programov a projektov a následne zabezpečiť potrebnú mieru kontinuity cez viaceré volebné obdobia“ (ÚPVSR II, 2017). Má priniesť lepšiu predvídateľnosť a stabilitu verejných rozhodnutí. Pomerne konkrétny dokument *Návrh východísk k opatreniam na odstránenie bariér pre trvalo udržateľný rozvoj automobilového priemyslu na Slovensku* rieši potreby automobilového priemyslu v strednodobom až dlhodobom horizonte. Identifikuje dve kľúčové bariéry odvetvia: „č. 1 – Akútny nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily podľa potrieb priemyslu a č. 2 – Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily podľa potrieb trhu práce generovaný vzdelávacím systémom“ (Vláda SR, 2017b). Definuje tiež opatrenia, ktoré by mali smerovať k odstráneniu uvedených bariér.

Vláda prijala *Návrh opatrení na zlepšenie podnikateľského prostredia* (Vláda SR, 2017c); balíček 35 opatrení v oblasti zlepšovania kvality podnikania a znižovania byrokratickej záťaže podnikania. Jednotlivé opatrenia sa týkajú oblasti zamestnávania, služieb verejnej správy (elektronické ohlasovanie cudzincov, administratívna záťaž v stavebníctve), podpory konkurencieschopnosti, daní (zjednodušenie výpočtu základu dane a otázka limitov na daňovú odpočítateľnosť straty pre malé a stredné podniky) a podpory podnikania (napr. nový zákon o investičnej pomoci). Navrhované opatrenia majú byť prijaté v období 2017 až 2019.

K samotnému zlepšovaniu tvorby politík a právnych predpisov sa vyjadruje strategický dokument *RIA 2020 – Stratégia lepšej regulácie*. Jej cieľom je „optimalizácia regulačného prostredia v SR prostredníctvom zvyšovania kvality ex ante posudzovania vybraných vplyvov navrhovaných regulácií a zavedenia systematického ex post hodnotenia účelnosti a efektívnosti už existujúcich regulácií“ (Vláda SR, 2017d).

V roku 2017 sa prijalo viacero nových zákonov (väčšinou vládnych návrhov), ktoré vo vzťahu k národnej ekonomike prinášajú zmeny regulačnej

funkcie štátu alebo modernizujú jej inštitucionálny rámec. Podstatnú časť tvorí transpozícia legislatívy EÚ do slovenských podmienok.

Veľkou novelou (č. 242/2017) zákona o patentoch, dodatkových ochranných osvedčeniach (tzv. patentový zákon) sa legislatívne upravila oblasť ochrany duševného vlastníctva na Slovensku. Novela znamená „zosúladenie právnej úpravy najdôležitejších priemyselno-právnych inštitútov, akými sú najmä zamestnanecký režim, majiteľstvo a spolumajiteľstvo, prevod a prechod práv, licenčná zmluva, vymáhanie práv, prihláška a právo prednosti, sporové konania, rozklad a subsidiárna aplikácia správneho poriadku“ (NR SR, 2017a), ako aj nariadenie administratívnej záťaže v konaní pred Úradom priemyselného vlastníctva SR. Taktiež sa zavádzajú nové rešeršné služby.

Prijatím novely Obchodného zákonníka (č. 264/2017 Z. z.) sa zlepšila ochrana práv veriteľov spoločností zúčastnených na zlúčení. Cieľom je zamedziť špekulatívnym fúziám obchodných spoločností, ktoré sú vo finančných problémoch a snažia sa vyhnúť plneniu svojich povinností pri ich úpadku alebo likvidácii. Novela zavádza tzv. inštitút faktického (tieňového) štatutára; čo znamená, že podnikateľ, ktorý formálne dosadí za štatutára niekoho iného, má rovnaké povinnosti a zodpovednosť ako táto formálne nasadená osoba. Ďalej sa posilňujú povinnosti štatutárov v prípade úpadku firmy. Nové pravidlá sa zavádzajú aj pre spoločníkov firiem, ak „spoločník urobí úkon, ktorý firmu výrazne poškodí a spôsobí jej úpadok, ponesie zodpovednosť za škodu“ (www.epravo.sk, 2017). Zrušila sa aj možnosť založenia spoločnosti s ručením obmedzeným pre tie osoby, ktoré sú daňovými dlžníkmi.

Novela zákona o správe daní (č. 267/2017 Z. z.) zavádza niekoľko dôležitých zmien. Úpravy sa týkajú daňového tajomstva, zverejňovania nových zoznamov daňových subjektov, zavádzania povinnej elektronickej komunikácie pre firmy a živnostníkov. Novinkami sú: index daňovej spoľahlivosti (hodnotenie daňového subjektu na základe plnenia jeho povinností voči finančnej správe), lacnejšie záväzné stanoviská finančného riaditeľstva k uplatneniu daňových predpisov a súhrnný protokol („o navzájom prepojených transakciách daňových subjektov, u ktorých bolo zistené

porušenie daňových predpisov alebo obchádzanie daňových predpisov“ (Solíková, 2017).

Novela zákona o bankách (č. 279/2017 Z. z.) vytvorila nové podmienky pre fungovanie hypotekárnych záložných listov, znížila administráciu poskytovania štátnej podpory k hypotekárnym úverom pre mladých, zmenila intervenčné právomoci NBS a upravila oblasť spotrebiteľských úverov. Novela zákona o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve (č. 279/2017 Z. z.) priniesla prísnejšiu reguláciu do oblasti finančného sprostredkovania. Ide najmä o zavádzanie prísnejších nárokov na odbornú spôsobilosť, zavedenie podrobnejších pravidiel výkonu činnosti finančného sprostredkovania alebo osobitnej regulácie investičných produktov založených na poistení. Novela znamená prísnejšiu reguláciu krížového predaja, ako aj podrobnejšiu úpravu cezhraničných služieb a sprísnenie udeľovania sankcií.

Novela zákona o nájme poľnohospodárskych pozemkov, poľnohospodárskeho podniku a lesných pozemkov (č. 291/2017 Z. z.) zjednodušuje a do istej miery liberalizuje vlastnícke vzťahy v agrozozoroch a vytvára lepšie podmienky pre podnikanie v tomto zozoroch, a to najmä pre malé a stredné podniky.

Po veľkej a kontroverznej novele o odpadovom hospodárstve v roku 2016 sa opäťovne novelizoval zákon o odpadoch aj v roku 2017 (č. 292/2017 Z. z.). Aktuálna legislatívna zmena znižuje administratívnu záťaž pre mnohých malých podnikateľov. Predchádzajúca legislatíva mnohých podnikateľov považovala „za výrobcov obalov a výrobcov neobalových výrobkov a to napríklad aj kvôli tomu, že svojmu zákazníkovi dali pri predaji tovaru sáčok alebo si vytlačili reklamný leták“ (Seneši, 2017). S tým bolo spojených mnoho registračných a administratívnych povinností.

Novelou zákona o zdravotnej starostlivosti sa zrušila tzv. odvodová odpočítateľná položka (na zdravotné poistenie). Opatrenie prijaté v roku 2015 malo motivovať zamestnávateľov zamestnávať pracovníkov na pozície s nízkymi platmi prostredníctvom zníženého vymeriavacieho základu pre zdravotné poistenie. Opatrenie zavedené v roku 2015 sa vzhľadom na negatívny dopad na príjmy zdravotných poisťovní a pozitívny stav na trhu práce zrušilo.

Prijatie Obecného nariadenia o ochrane osobných údajov²¹ významne mení oblasti ochrany osobných údajov. Prostredníctvom novely zákona o ochrane osobných údajov (č. 18/2018 Z. z.²²) sa uľahčí prístup občanov k osobným údajom, ktoré o nich podniky zhromažďujú, zavádza tzv. právo na zabudnutie (vymazanie svojich údajov kedykoľvek aj spätne do minulosti na požiadanie). Novela taktiež sprísňuje nakladanie s osobnými údajmi a pre podniky zavádza nové povinnosti a pravidlá v oblasti evidencie a nakladania s osobnými údajmi.

Novela zákona o verejnom obstarávaní (č. 248/2017 Z. z.) zjednodušuje niektoré aspekty vo verejnom obstarávaní. Po novom sa rozširuje taxatívny výpočet výnimiek v rámci podlimitných zákaziek a zákaziek s nízkou hodnotou. Zákon o verejnom obstarávaní sa už nebude musieť aplikovať na zákazky, ktorých predmetom je napríklad: činnosť znalca, tlmočníka a prekladateľa, diela výtvarného umenia a diela úžitkového umenia, tvorba, vydanie a nákup učebníc, učebných textov a pracovných zošitov, poskytnutie služby, ktorú priamo poskytuje verejná vysoká škola a ktorej odberateľom je verejný obstarávateľ (Laktišová, 2017). Ďalšou zmenou je napríklad opätovné zavedenie jednoobáľkového systému pri podlimitných zákazkách, čo má viesť k skráteniu doby obstarávania.

Novela zákona o dani z príjmov č. 344/2017 Z. z. zavádza pravidlá novej dani – daň pri odchode (*exit tax*). Týka sa právnických osôb pri presune majetku, podnikateľskej činnosti alebo sídla spoločnosti z územia SR do zahraničia; jej výška je 21 %. Zmeny zákona o dani z príjmov sa týkajú i zdaňovania príjmov v súvislosti s komerčným využívaním nehmotných aktív (tzv. patent box). V rámci tejto novinky bude „oslobodená od dane časť licenčných príjmov a príjmov z predaja výrobkov, na ktorých výrobu sa využíva patent alebo úžitkový vzor“ (Benko, 2017). Cieľom je podpora priemyselného výskumu a vývoja. Intenzívnejšia podpora VaV v rámci novely sa očakáva aj od zvýšenia tzv. superodpočtu. Podniky, ktoré realizujú VaV, si budú môcť miesto 25 % zaúčtovať až 100 % nákladov na VaV. Novela po novom upravuje aj zdaňovanie cesty do práce a späť pri doprave,

²¹ General Data Protection Regulation – GDPR.

²² Zákon bol schválený 19. 12. 2017 a publikovaný v Zbierke zákonov 30. 1. 2018. V našom prehľade ho uvádzame teda ešte za rok 2017.

ktorú zabezpečuje zamestnávateľ; „podľa novely je takéto nepeňažné plnenie poskytnuté zamestnávateľom vo forme dopravy do zamestnania oslobodené od dane len v tom prípade, ak sa zamestnanci podieľajú na financovaní takejto dopravy, pričom novela upravuje minimálnu výšku tohto spolufinancovania“ (Redakcia Touchit, 2017).

Novela zákona o platobných službách (č. 281/2017 Z. z.) reaguje na rast objemu využívania elektronických služieb a prostredníctvom transpozície smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) zavádza na Slovensku podmienky pre vznik harmonizovaného trhu elektronických platieb. Zmeny sa týkajú napr. zvýšenia bezpečnosti internetových platieb (prostredníctvom silnej autentifikácie zadávateľa a autorizáciou platby). Zákon taktiež prenáša väčšie bremeno zodpovednosti na poskytovateľa platobných služieb.

Regulačný rámec a efektívna verejná správa ako faktory konkurencieschopnosti

Kvalita regulačného rámca a efektívna verejná správa sú vo vzťahu k podnikateľskému prostrediu jedným z určujúcich faktorov národnej konkurencieschopnosti. Vplyv inštitucionálneho fungovania verejnej správy na podnikanie možno posúdiť na základe niektorých indikátorov *The Global Competitiveness Report* (tab. 8.1). Podľa posledného vydania *The Global Competitiveness Report 2017 – 2018* má Slovensko v oblasti kvality inštitúcií ako jedného z pilierov konkurencieschopnosti národnej ekonomiky značné nedostatky. Aj keď uvedené hodnotenie je založené na mäkkých indikátoroch (expertné hodnotenie na 7 stupňovej škále), má istú výpovednú hodnotu. Aktuálne medzinárodné postavenie nevyznieva pre Slovensko pozitívne. V tabuľke 8.1 uvádzame poradie Slovenska a pre porovnanie aj ostatných krajín V4. Podľa tejto správy korupcia, neefektívna vládna byrokracia, daňové sadzby, daňové regulácie, reštriktívne pracovné regulácie (v tomto poradí) predstavovali celkovo 5 najväčších bariér podnikania v roku 2017.

Tabuľka 8.1

Vybrané faktory inštitucionálneho piliera (poradie krajiny podľa *The Global Competitiveness Report 2017 – 2018*)

	Slovensko		PL	HU	CZ
	2016	2017	2017	2017	2017
Verejná dôvera v politikov	110.	109.	101.	105.	89.
Nepravidelné platby a úplatky	89.	79.	44.	59.	46.
Nezávislosť súdnictva	120.	119.	99.	101.	45.
Uprednostňovanie v rozhodovaní vládných úradov	136.	130.	85.	131.	95.
Plytvanie vo vládných výdavkoch	118.	94.	73.	108.	81.
Záťaž vládných regulácií	131.	129.	112.	106.	119.
Efektívnosť právneho rámca v oblasti urovnávania sporov	137.	131.	106.	93.	94.
Transparentnosť vládnej politiky	84.	87.	116.	125.	73.
Spolahlivosť služieb polície	101.	106.	89.	64.	52.

Prameň: WEF (2018); WEF (2017).

Rozsah vládnej regulácie vo vzťahu k podnikateľskému prostrediu poskytujú aj niektoré indikátory v rámci hodnotenia Svetovej banky *Doing Business* (WB, 2017). V tabuľke 8.2 uvádzame porovnanie transakčných nákladov firiem, ktoré vznikajú v typických *životných* situáciách v podnikaní; náklady sú vyjadrené počtom procesov/úkonov, počtom dní/rokov alebo finančnými výdavkami (podľa aktuálnych údajov *Doing Business 2018*). Na Slovensku z hľadiska podnikania pretrváva ako najväčšia regulačná bariéra oblasť stavebného konania a získanie stavebného povolenia (trvá až 286 dní).

V porovnaní s priemerom vysokopríjmových krajín OECD je táto hodnota 1,8-násobne vyššia, a to aj v prípade, že je počet procedúr nižší. Dlhé stavebné konanie je faktorom, ktorý ovplyvňuje v rámci verejných investícií efektívnosť implementácie európskych štrukturálnych a investičných fondov, ale aj priamych zahraničných investícií, ktoré sa týkajú budovania fyzickej infraštruktúry. Z hľadiska počtu procedúr a času sa v porovnaní s rokom 2016 mierne skomplikovalo založenie podniku. Negatívnou zmenou je i predĺženie doby vynútiteľnosti kontraktov o viac ako 10 %. V porovnaní s priemerom vysokopríjmových krajín OECD ostáva kritickým faktorom i doba konkurzného konania. Táto doba, ktorá hovorí

o tom, aký dlhý čas potrebujú veritelia, aby získali svoj úver späť prostredníctvom súdov, patrí medzi najdlhšie v rámci EÚ.

Tabuľka 8.2
Vybrané indikátory *Doing Business* 2018

		SK 2016	SK 2017	OECD*	Pomer SK/OECD
Založenie podniku	Počet procedúr	6,0	7,0	4,9	1,43
	Čas (počet dní)	11,5	12,5	8,5	1,47
	Cena (% príjmu per capita)	1,2	1,1	3,1	0,35
Získanie stavebného povolenia	Počet procedúr	10	10	12,5	0,80
	Čas (počet dní)	286	286	154,6	1,85
	Cena (% ceny nehnuteľnosti)	0,1	0,1	1,6	0,06
Registrácia nehnuteľnosti	Počet procedúr	3,0	3,0	4,6	0,65
	Čas (počet dní)	16,5	16,5	22,3	0,74
	Cena (% hodnoty)	0,0	0,0	4,2	0,00
	Index kvality pozemkovej administratívy (0 -30)	26,5	26,5	22,7	1,17
Platenie daní	Počet platieb za rok	8,0	8,0	10,9	0,73
	Počet hodín za rok	192,0	192,0	160,7	1,19
	Celková úroveň dane (% zo zisku)	51,6	51,6	40,1	1,29
	Postfiling index**	89,9	87,17	83,05	1,05
Vynútiteľnosť kontraktov	Čas (počet dní)	705	775	577,8	1,34
	Cena (% pohľadávky)	30,0	30,6	21,5	1,42
	Index kvality súdnych procesov (0-18)	10,5	11,5	11,5	1,00
Konkurzné konanie	Miera náhrady (centov na 1 dolár)	55,6	47,3	71,2	0,66
	Čas (počet rokov)	4,0	4,0	1,7	2,35

Poznámka: * – priemer vysokopríjmových krajín OECD; V3 – Poľsko, Maďarsko, Česko;

** – *post-filing index* zahŕňa čas potrebný na uplatnenie vrátenia DPH, ako aj čas potrebný na audit dane z príjmu právnických osôb.

Prameň: World Bank (2018); World Bank (2017).

* * * *

Druhý rok fungovania pravo-lavej vlády R. Fica mal v oblasti formovania regulačnej funkcie štátu a inštitucionálneho rámca podobný charakter ako jeho dve predchádzajúce vlády. Výkon verejných politík je vo veľkej miere ovplyvnený dvoma faktormi: v oblasti verejných kapitálových výdavkov závislosťou od zdrojov fondov EÚ a v oblasti prijímaných zákonov a mäkkej normotvorby (stratégie, akčné plány) nutnosťou preberania

legislatívy EÚ. Agenda EÚ v oblasti ochrany spotrebiteľov alebo životného prostredia (zákon o ochrane osobných údajov alebo zákon o platobných službách) znamená tiež zvýšenú administratívnu záťaž pomerne veľkej časti podnikového sektora. Harmonizáciu a vytváranie jednotného trhu môžeme vidieť tiež v prípade zmien Obchodného zákonníka alebo zavedenie *exit tax*. Už štvrtá novela zákona o verejnom obstarávaní mala priniesť isté zjednodušenie procesov. V roku 2017 sme, bohužiaľ, nepozorovali väčšiu ambíciu zmeniť fungovanie pre budúcnosť Slovenska kľúčových sektorov, akými sú vzdelávací systém, zdravotníctvo, verejná správa alebo verejný systém VaV. Letná vládna kríza znamenala prakticky zastavenie reformnej koncepcie Učiace sa Slovensko a zbrzdzenie implementácie OP Výskum a inovácie. Jedným z mála pozitív v rámci verejného sektora ostáva len projekt Hodnota za peniaze.

9. VÝHLAD DO ROKU 2019

Po pohľadoch na vybrané oblasti sa vraciame k súhrnnému pohľadu na ekonomiku, so zámerom vyjadriť sa k možnostiam jej vývoja v krátkodobom horizonte. V priebehu prvých mesiacov roka 2018 boli široko medializované predikcie, podľa ktorých sa má v najbližšom období zrýchliť ekonomický rast a zvýrazniť nedostatok pracovných síl. Úlohou pre túto kapitolu je preskúmať, či je takéto očakávanie tou najpravdepodobnejšou možnosťou, a čo môže spôsobiť odchýlky.

Naším hlavným cieľom tu nie je priniesť podrobnú kvantitatívnu prognózu makroekonomických ukazovateľov.²⁴ Kvantifikácie sú tu sekundárne, ide nám skôr o náčrt pravdepodobnej trajektórie a pomenovanie determinantov vývoja (ako aj pozitívnych a negatívnych rizík či výziev, ktoré sa v krátkodobom a strednodobom horizonte môžu objaviť).

Na začiatku tejto kapitoly sa vraciame k skôr vysloveným očakávaniam v predchádzajúcom výhlade a konfrontujeme ich so skutočným vývojom. Následne sa venujeme faktorom, ktoré by mali ovplyvniť vývoj, načrtávame vývojové tendencie aj s intervalmi pre pravdepodobné kvantitatívne hodnoty rozhodujúcich indikátorov a nakoniec sa zaoberáme niektorými výzvami a rizikami.

9.1. Starší výhľad verzus skutočný vývoj

V predchádzajúcom roku sme na stránkach predchodkyne tejto publikácie vyjadrili pre rok 2017 očakávanie pokračovania ekonomického rastu s tempom v blízkosti 3,5 % (a s mierne vyššími hodnotami v roku 2018); očakávanie definitívneho prekonania deflácie; ako aj očakávanie ďalšieho, hoci už predsa len spomaľujúceho sa rastu zamestnanosti (spojeného takisto s ďalším, ale spomaľujúcim sa poklesom miery nezamestnanosti). Tieto očakávania sa aj približne naplnili, pritom parametre skutočného vývoja trhu práce boli tesne mimo intervalu, ktorý sme považovali

²⁴ Podstatne podrobnejšie kvantifikovanú prognózu (aj pre strednodobý horizont) vypracovanú v Ekonomickom ústave SAV predstavuje práca Radvanský a Lichner (2018). Zahŕňa podstatne širšiu škálu ukazovateľov, akou sa zaoberáme tu.

za najpravdepodobnejší. Miera nezamestnanosti klesala ešte výraznejšie, ako sme očakávali, nami predpovedané spomalenie medziročného poklesu miery nezamestnanosti sa odsunulo na neskôr. Nevyhnutne však príde.

T a b u ľ k a 9.1

Porovnanie staršieho výhľadu so skutočným vývojom

Parameter		2015 (s)	2016 (s)	2017 (p)	2017(s)
Medziročná zmena reálneho HDP	%	3,9	3,3	3,3 až 3,8	3,4
Medziročná zmena HDP v bežných cenách	%	3,7	2,9	3,7 až 4,7	4,7
Medziročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	2,6	2,8	1,7 až 2,3	1,5
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	11,5	9,7	8,3 až 8,8	8,1
Priemerná ročná miera inflácie mera- ná indexom spotreb. cien	%	-0,3	-0,5	0,9 až 1,4	1,3

Prameň: Skutočnosť (s) za roky 2015 až 2017 podľa Štatistického úradu SR; prognóza (p) podľa Morvay a kol. (2017).

9.2. Rozhodujúce determinanty budúceho vývoja

Ak máme zodpovedať našu centrálnu otázku stanovenú pre túto kapitolu (t. j., či je pravdepodobné zrýchlenie rastu v horizonte najbližších dvoch rokov, spolu so zvýraznením nedostatku využiteľných pracovných síl), je potrebné rozobrať faktory určujúce dynamiku externého aj domáceho dopytu. Tak sa totiž odhalia možnosti krátkodobých zmien v raste reálneho HDP. Predpokladáme, že rastové tendencie v dlhom horizonte sú ovplyvnené technológiami, kvantitou a kvalitou kapitálu (fyzického, ľudského, intelektuálneho...), ale v krátkodobom horizonte nášho výhľadu sú rozhodujúce skôr zmeny v agregátnom dopyte.

Očakávame, že v horizonte nášho výhľadu budú pre externý dopyt (a teda export zo SR) rozhodujúce dva vplyvy: pokračujúce oživenie v eurozóne a nábeh novej výroby v automobilovom priemysle.

V rozhodujúcom externom prostredí (t. j. v eurozóne a zvlášť v Nemecku) sa pre rok 2018 očakáva udržanie podobného ekonomického rastu ako v roku 2017 – s hodnotami blízko 2,5 %. K miernemu spomaleniu by malo dôjsť v ďalšom roku, ale pri hodnotách, ktoré sú v týchto ekonomikách stále priaznivé (hodnoty prebrané z výhľadov vybraných inštitúcií sú uvedené v tab. 9.2). V eurozóne tak možno hovoriť o pokračujúcom oživení, ktoré je podporované priaznivými podmienkami financovania (nízke úroky). Vyplýva z toho relatívne priaznivá situácia pre vývoj vonkajšieho dopytu (a teda exportu zo SR). K tomu pridávame už spomenutý nábeh výroby štvrtej veľkej automobilky – čiastočne na jeseň 2018 a naplno v roku 2019. V takej malej a takej otvorenej ekonomike má spustenie výroby v jednej veľkej automobilke ešte stále veľmi významný vplyv na vývoj makroekonomických ukazovateľov (hoci už tento vplyv nemôže byť taký prevratný, ako bol štart iných veľkých automobiliek pred viac ako jedným desaťročím). Očakávame tak, že po prechodnom spomalení v roku 2017 by mohol znovu výraznejšie akcelerovať export.

T a b u ľ k a 9.2

Očakávané zmeny reálneho HDP v eurozóne a v Nemecku

	2017 skut.		2018 prognóza	2019 prognóza
<i>Eurozóna</i>				
Medziročná zmena reálneho HDP v %	2,4	Gemeinschaftsdiagnose	2,3	2,0
		Európska komisia	2,3	2,0
		MMF	2,4	2,0
<i>Nemecko</i>				
Medziročná zmena reálneho HDP v %	2,2	Gemeinschaftsdiagnose	2,2	2,1
		Európska komisia	2,3	2,1
		MMF	2,5	2,0

Poznámka: Vybrali sme výhľady v podaní troch rozličných typov subjektov: Projektová skupina *Gemeinschaftsdiagnose* spája na tento účel viaceré nemecké a rakúske výskumné pracoviská, Európska komisia je predstaviteľ nadnárodnej európskej inštitúcie a MMF je predstaviteľ globálnej finančnej inštitúcie.

Prameň: Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose (2018), apríl 2018.

Európska komisia (2018), máj 2018.

IMF (2018), apríl 2018.

Relatívne ľahko možno v súčasnosti identifikovať niekoľko faktorov, ktoré v najbližšej dobe zrejme podporia rast domáceho dopytu:

- ďalší rast spotreby domácností (pripomíname jeho akceleráciu v uplynulých rokoch, predstavenú v prvej kapitole) by sa mal opierať o priaznivú situáciu na trhu práce (rast zamestnanosti plus akcelerácia miezd dávajú priestor pre expanziu spotreby domácností),
- pre investičný dopyt (vyjadrený tvorbou hrubého fixného kapitálu) je dôležitá kulminácia aktuálnej vlny rezidenčnej výstavby (NBS, 2018), investičný proces súvisiaci s novou automobilkou aj aktuálny rozbeh výstavby bratislavského cestného obchvatu,
- významný vplyv pri podpore domáceho dopytu môže zohrať verejný sektor, vláda deklarovala niekoľko zámerov, ktoré môžu mať citelný dopad na spotrebu aj investičné toky: vo verejnom sektore sa očakáva zvyšovanie mzdovej úrovne (s kulmináciou v 2019); IFP (2018) aj NBS (2018) pripomínajú opätovné naštartovanie veľkých investícií v infraštruktúre; zvýšiť by sa mohlo aj čerpanie eurofondov v dôsledku realizácie už zazmluvnených projektov; zvýšiť objem investícií by mal aj vládou ohlásený program masívnej rekonštrukcie a modernizácie nemocníc; presnejšie nešpecifikovaný pozitívny vplyv na domáci spotrebný dopyt by mal mať aj vládou avizovaný *sociálny balíček*, napriek tomu môže pokračovať zmenšovanie deficitov vo verejných financiách (lebo aj príjmová strana verejných rozpočtov by sa mala posilniť cez rýchlejší ekonomický rast a priaznivý vývoj zamestnanosti).

Je teda možné očakávať, že v krátkodobom horizonte bude rast ekonomiky podporený priaznivým vývojom tak externého, ako aj domáceho dopytu.

9.3. Očakávané vývojové tendencie

Z vyššie uvedeného vyplýva, že viacero faktorov z vonkajšieho aj vnútorného prostredia môže skutočne viesť k zrýchleniu rastu reálneho HDP. IFP (2018) upozorňuje na otvorenie kladnej produkčnej medzery, ktorá by sa mala v roku 2019 ešte zvýrazniť. Z toho možno ďalej odvodiť

možnosť miernej dopytovej inflácie (mieru inflácie očakávame v blízkosti 2 %, v tab. 9.3).

Veľkú pozornosť aktuálne priťahuje trh práce. Je pozoruhodné, že ten dlhodobo bol a aj zostáva akýmsi neuralgickým bodom ekonomiky, ale v inom význame. V minulosti išlo o nedostatok pracovných miest spravádzaný masovou nezamestnanosťou. V súčasnosti ide o nedostatok využiteľných pracovných síl. Práve s dianím na trhu práce sa spájajú aj niektoré pozitívne či negatívne riziká (uvedené ďalej). Je veľmi pravdepodobné, že zamestnanosť bude aj v blízkej budúcnosti ešte masívne rásť (očakávané hodnoty v tab. 9.3), je však otázne, v akej miere bude tento rast pokrývaný importom pracovnej sily zo zahraničia.

Zamestnávateľia sa ocitli v novej, doteraz nepoznanej pozícii: majú súťažiť o zamestnancov. Keďže zároveň ešte potrebujú svoj *mzdový vankúš* (teda nižšie náklady práce kvôli konkurencieschopnosti), často preferujú možnosť dovozu zahraničnej, ešte lacnejšej pracovnej sily zo zahraničia pred konkurenčným bojom o domáceho pracovníka (cez ponúkanie vyššej mzdy). Nepopierateľne však silnie aj tlak na vyššie mzdy. K tomuto tlaku prispieva aj politická snaha o zakotvenie vyššej minimálnej mzdy, zmeny v Zákonníku práce (súbor príplatkov za prácu mimo štandardného pracovného času), ako aj už spomínané pripravované zvyšovanie miezd vo verejnom sektore.

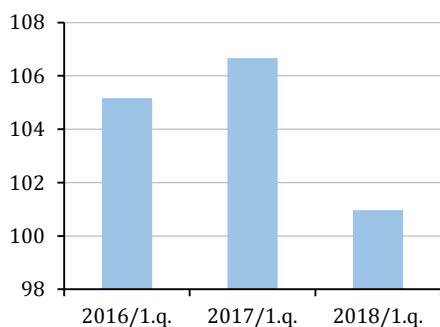
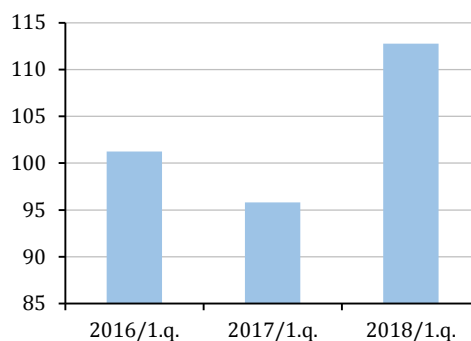
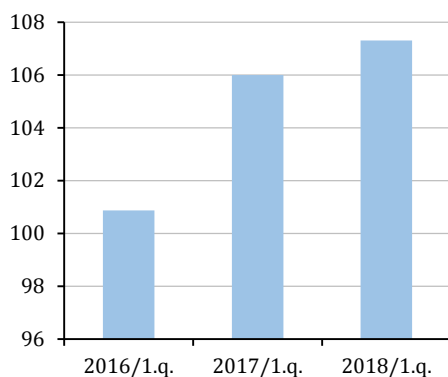
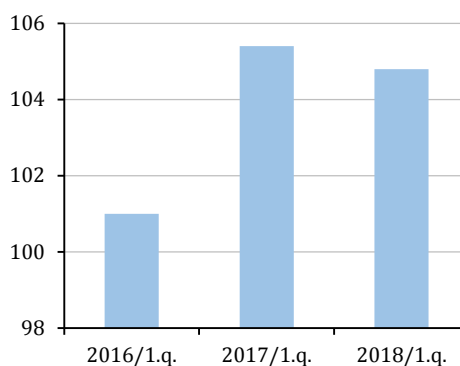
V prvých údajov o tržbách (za prvý štvrtrok 2018, graf 9.1) vidno náznak výrazného rastu skôr v stavebníctve a obchode, nie však v priemysle. Pravdaže, tieto údaje majú ešte veľmi obmedzenú vypovedaciu schopnosť o vývoji za celý rok, treba ich vnímať opatrne. Ale aj tieto predbežné čísla o štarte ekonomiky do roku 2018 podporujú očakávanie rastu fixných investícií (odráža sa to v raste stavebníctva) aj rastu spotreby (odráža sa v raste tržieb v obchode).

Pri pohľade na predikcie vybraných externých aj domácich inštitúcií vidno dosť nápadný konsenzus: konsenzuálne sa očakáva zrýchlenie ekonomického rastu, zrýchlenie rastu cien a ďalší pokles miery nezamestnanosti (na nové historické minimá).

Graf 9.1

Indikátory dynamiky aktivity vybraných odvetví

(medziročné indexy, rovn. obd. min. roka = 100)

A. Tržby v priemysle**B. Tržby v stavebníctve****C. Tržby vo veľkoobchode****D. Maloobchodné tržby**

Vysvetlivky: – V grafe A ide o index tržieb za vlastné výkony a tovar v priemysle (rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100, v stálych cenách);
 – v grafe B ide o index tržieb za vlastné výkony a tovar v stavebníctve (rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100, v stálych cenách);
 – v grafe C a D ide o medziročný index tržieb za vlastné výkony a tovar vo veľko- a maloobchode okrem predaja motorových vozidiel (rovnaké obdobie predchádzajúceho roka = 100), vo veľkoobchode z bežných cien, v maloobchode zo stálych cien.

Prameň: Štatistický úrad SR.

T a b u ľ k a 9.3

Predikcia vývoja vybraných makroekonomických parametrov

Parameter		2016 (s)	2017 (s)	2018 (p)	2019(p)
Medziročná zmena reálneho HDP	%	3,3	3,4	3,9 až 4,3	4,0 až 4,4
Medziročná zmena HDP v bežných cenách	%	2,9	4,7	5,1 až 5,9	5,2 až 6,2
Medziročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	2,8	1,5	1,3 až 1,9	0,9 až 1,4
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	9,7	8,1	7,1 až 7,6	6,5 až 7,0
Priemerná ročná miera inflácie meraná CPI	%	-0,5	1,3	1,8 až 2,4	1,8 až 2,4

Poznámka: s – skutočnosť, p – prognóza.

Prameň: Štatistický úrad SR (skutočnosť 2016 a 2017); intervaly prognóz autori.

T a b u ľ k a 9.4a

Očakávané zmeny reálneho HDP v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2017 skutočnosť		2018 prognóza	2019 prognóza
Medziročná zmena reálneho HDP v %	3,4	<i>Externé inštitúcie</i>		
		EK	4,0	4,2
		IMF	4,0	4,2
		Gemeinschaftsdiagnose	3,5	3,4
		<i>Domáce inštitúcie</i>		
		IFP	4,2	4,5
		NBS	4,2	4,7
		EÚ SAV (*)	4,1	4,3

T a b u ľ k a 9.4b

Očakávaná miera inflácie v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2017 skutočnosť		2018 prognóza	2019 prognóza
Priemerná miera inflácie podľa HICP v %	1,4	<i>Externé inštitúcie</i>		
		EK	2,4	2,1
		IMF	1,9	1,9
		Gemeinschaftsdiagnose	1,9	2,3
		<i>Domáce inštitúcie</i>		
		IFP	2,0	2,0
		NBS	2,3	2,2
		EÚ SAV (*)	2,0	2,1

T a b u l' k a 9.4c

Očakávaná miera nezamestnanosti v SR v prognózach rôznych inštitúcií

	2016 skutočnosť		2017 prognóza	2018 prognóza
Miera neza- mestnanosti podľa VZPS v %	8,1	Externé inštitúcie		
		EK	7,1	6,3
		IMF	7,5	7,4
		Gemeinschaftsdiagnose	7,2	6,8
		Domáce inštitúcie		
		IFP	7,3	6,7
		NBS	7,2	6,6
		EÚ SAV (*)	7,3	6,6

Poznámka: Prognózy nevznikli v rovnakom čase, čo treba vnímať pri ich porovnávaní. Napríklad v čase tvorby prognózy IFP ešte neboli k dispozícii kompletne údaje za rok 2017, čo mohlo prognózu ovplyvniť.

Prameň: Európska komisia (2018), máj 2018; MMF (2018), apríl 2018; Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose (2018), apríl 2018; IFP (2018), prognóza Výboru pre makroekonomické prognózy, február 2018; NBS (2018), strednodobá predikcia P1Q 2018; (*) Radvanský – Lichner (2018), máj 2018.

9.4. Pohľad na riziká budúceho vývoja: Je tu definitívna strata mzdového vankúša?

Medzi pozitívne či negatívne riziká, ktoré môžu odchyliť ekonomický vývoj od vyššie uvedených tendencií, možno zaradiť nasledovné:

- riziká geopolitické – sú plne exogénne z pohľadu slovenskej ekonomiky a sú v podstate stále prítomné,
- možný nárast protekcionizmu v globálnom obchode - ochranárske tendencie v ekonomike USA by mohli priamo (cez obchodné vzťahy SR – USA) či sprostredkované (cez vzťahy EÚ – USA) obmedziť rast vývozu zo SR,
- zmena v načasovaní začiatku novej produkcie v automobilovom priemysle - vyššie uvádzané úvahy stoja na predpoklade čiastočného nábehu na jeseň 2018 a plného v roku 2019, aktivita jednej veľkej nadnárodnej korporácie (v tomto prípade JLR – Jaguar Land Rover) má citelný vplyv na takú malú ekonomiku,
- riziká z trhu práce: 1. keby množstvo dostupnej pracovnej sily narazilo na limit a obmedzilo by rastový potenciál ekonomiky, negatívna odchýlka by sa prejavila, keby sa ďalšiu potrebu pracovníkov nedarilo

dosť pružne naplniť ani domácimi pracovníkmi, ale ani zahraničnými; naopak, napríklad lepší prílev pracovníkov (či už z domácich zdrojov alebo zo zahraničia) by znamenal realizáciu pozitívnej odchýlky, 2. prípadný silnejší rast mzdovej hladiny môže byť vnímaný ako pozitívne aj negatívne riziko, pozitívne riziko je spojené s tým, že rýchlejší rast mzdovej hladiny môže viesť k zrýchleniu rastu spotreby – bez ďalšieho zadlžovania sektora domácností, negatívne riziko môže byť spojené s rýchlejšou stratou konkurencieschopnosti časti producentov (tej časti, ktorá je citlivá na úroveň mzdových nákladov); k tomuto javu sa ešte dostaneme nižšie, pozitívne riziko by v tomto prípade nastalo v čase skôr ako to negatívne,

- presýtenie ekonomiky (hlavne sektora domácností) úvermi a z toho vyplývajúce spomalenie rastu spotreby domácností,
- efekty druhej polovice volebného cyklu – ako sa konštatuje aj v kapitole Verejné financie, medzi riziká môžeme zaradiť končiaci sa politický cyklus a s ním spojené legislatívne úpravy, ktoré môžu zásadne ovplyvniť dlhodobú udržateľnosť verejných financií (napr. opatrenia ako už spomínaný *sociálny balíček*),
- neznáma podoba budúcej menovej politiky v eurozóne (Zanechanie programu kvantitatívneho uvoľňovania? A akým spôsobom? Na toto riziko upozornila kapitola Menová politika ECB...).

V kapitole Vývoj kvalitatívnych faktorov ekonomického rozvoja sa hovorí o postupnom vyčerpávaní cenových a nákladových faktorov konkurenčnej schopnosti Slovenska. Pravdaže, riziko straty cenovo-nákladovej konkurencieschopnosti (hlavne konkurencieschopnosti cez nízke náklady práce) sa v diskusiách ekonómov aj v rôznych hospodárskopolitických dokumentoch pripomína už dlhšiu dobu. Teraz však naberá na vážnosti, tento jav sa pripomína s novou naliehavosťou. Zvýšené pnutie na trhu práce, vyššia vzácnosť pracovnej sily, z toho vyplývajúci tlak na rast miezd a dopad na mzdovú konkurencieschopnosť sú nosnou témou ekonomických debát v SR v súčasnosti. Túto problematiku vyberáme pre malú analytickú sondu v rámci 1.

R á m ě k 1

**Spomaľovanie dobiehania produktivitnej špičky a strata
mzdového vankúša**

Nemôžeme vylúčiť, že sa doterajšia trajektória rastu (položená na pôvodných faktoroch konkurencieschopnosti, hlavne nízkych nákladoch) ešte na nejaký čas obnoví. Nie je ešte úplne prekonaná, ale čoraz viditeľnejšie naráža na svoje limity – to je čitateľné napr. z vývoja produktivity práce (tabuľka 9.5). Kým v období 2000 – 2010 ekonomika SR skokovito dobiehala produktivitu vyspelejších ekonomík (z 20 % úrovne EÚ 15 v roku 2000 na 48 % v roku 2010), tak medzi rokmi 2010 a 2017 došlo k ďalšiemu zblíženiu iba o jeden percentný bod.

T a b u ľ k a 9.5

Pomer produktivity práce k jej úrovni v EÚ 15 (úroveň EÚ 15 = 1)

	1995	2000	2005	2010	2017
EÚ 15	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Česko	0,20	0,26	0,36	0,48	0,49
Maďarsko	0,18	0,21	0,34	0,36	0,35
Poľsko		0,23	0,28	0,35	0,38
Slovinsko	0,37	0,43	0,50	0,56	0,58
Slovensko	0,16	0,20	0,30	0,48	0,49

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostatu.

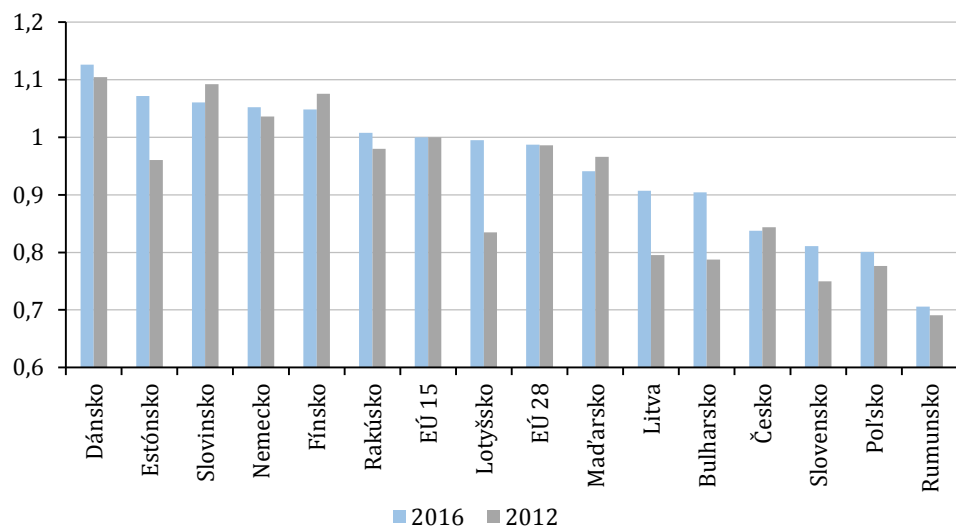
Produktivita práce rástla v slovenskej ekonomike dlhú dobu rýchlejšie ako náklady práce. To prinášalo zlepšovanie konkurenčnej výhody v podobe klesajúcich jednotkových nákladov práce (menej nákladov práce pripadajúcich na jednotku vytvorenej pridanej hodnoty). Ak položíme úroveň jednotkových nákladov práce v EÚ 15 rovnú jednej, potom úroveň v SR v roku 2016 dosahovala 0,81. Pri tvorbe 100 eur pridanej hodnoty v EÚ 15 vznikali náklady práce (vyjadrené cez odmeny zamestnancov) vo výške 53,6 eur, v SR len 43,5 eur (pomer tých dvoch hodnôt je vyššie uvedených 0,81). To znamená, že slovenská ekonomika je stále konkurencieschopná voči EÚ 15 cez jednotkové náklady práce. Stále tu existuje relatívne výhodný pomer medzi produktivitou a pracovnými nákladmi, a teda existuje tzv. mzdový vankúš, ktorý pomáha podnikom v SR udržať sa. Lábaj (2018) uvádza, že existuje len malý priestor pre rast nákladov práce nad rámec rastu produktivity bez straty konkurenčnej výhody založenej na jednotkových nákladoch práce. Je však zjavné, že v strednodobom pohľade sa táto konkurenčná výhoda SR výrazne zmenšila (graf 9.2). Ešte v roku 2012 dosahovali jednotkové náklady práce v SR len necelých 75 % úrovne EÚ 15, čo je o 6 percentných bodov menej ako v roku 2016. Ešte naliehavší je tento problém v spracovateľskom priemysle (ktorý je rozhodujúci pre konkurencieschopnosť). Slovenský spracovateľský priemysel stratil výhodu nízkych jednotkových nákladov práce vo V4 (tamtiež).

Kvôli nárastu vzácnosti pracovnej sily po roku 2013 silno narastá podiel odmien zamestnancov na pridanej hodnote v SR (predtým bol tento podiel veľmi nízky a dlhodobo skôr klesajúci). Tým vyprcháva konkurenčná výhoda nízkych nákladov práce. *Pri strácaní konkurenčnej výhody nízkych nákladov práce nie je perspektívne snažiť sa o ich opätovné znižovanie. Výhodiskom je skôr podpora dosahovania takej vysokej*

produktivity práce, pri ktorej ani vysoké pracovné náklady neznamenajú stratu konkurencieschopnosti.

Graf 9.2

Jednotkové náklady práce (úroveň EÚ 15 = 100)

LITERATÚRA

Literatúra k 1. kapitole:

HABRMAN, M. (2018): Dobiehame alebo nedobiehame ten západ? Inštitút finančnej politiky. Dostupné na:

<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11650>>.

MINISTERSTVO FINANCIÍ SR (2018): Rozpočet verejnej správy na roky 2018 až 2020 – schválený NR SR. Dostupné na:

<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11521>>.

MORVAY, K. (2015): Príčiny zmien vo vývoji funkčnej štruktúry príjmov v slovenskej ekonomike. In Ekonomický časopis, Roč. 63, č. 9. ISSN 0013-3035.

ZEMAN, J. (2018): Income distribution and economic growth; empirical results for Slovakia. NBS Working Paper, 1/2018. Dostupné na:

<https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/WP_1_2018_Zeman_Income_distribution_EN.pdf>.

Literatúra k 2. kapitole:

ECONOMIST (2017): The construction industry's productivity problem. In: Economist, August 17, 2017. Dostupné na:

<<https://www.economist.com/leaders/2017/08/17/the-construction-industrys-productivity-problem>>.

EUROSTAT (2018a): Employment by A*10 Industry Breakdowns. Last update April 9, 2018.

EUROSTAT (2018b): Gross Value Added and Income by A*10 Industry Breakdowns. Last update April 13, 2018.

GLOSER, J. et al. (2017): The European Construction Value Chain: Performance, Challenges and Role in the GVC. Vienna: WIIW, Research Report 418, May 2017.

MORVAY, K. a kol. (2017): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2016 a výhľad do roku 2018. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2017. ISBN 978-80-7144-276-9.

Literatúra k 3. kapitole:

EC (2016): European Innovation Scoreboard 2016.

<<http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/17822>>.

EC (2018a): European Innovation Scoreboard 2017. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

<http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_sk>.

EC (2018b): Digital Agenda Scoreboard Key Indicators. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

<http://digital-agenda-data.eu/datasets/digital_agenda_scoreboard_key_indicators/visualizations>.

EPO (2018): European Patent Office. Statistics. Filings 2008 – 2017 per country of residence of the applicant. [online]. [cit. 20. 3. 2018]

<<https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/statistics.html#applications>>.

EUROSTAT (2018): Štatistická databáza Eurostat.

<<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>
<<http://ec.europa.eu/eurostat/data/browse-statistics-by-theme>>.

MŠVVŠ SR (2017a): Správa o stave výskumu a vývoja v Slovenskej republike a jeho porovnanie so zahraničím za rok 2016. Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, 47 s.

MŠVVŠ SR (2017b): Implementačný plán Stratégie výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky.

<<https://www.opvai.sk/ris3/dolezite-dokumenty/>>.

ŠÚ SR (2016): Ročenka vedy a techniky v Slovenskej republike 2016. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. 86 s. ISBN 978-80-8121-488-2.

ŠÚ SR (2017): Ročenka vedy a techniky v Slovenskej republike 2017. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. 82 s. ISBN 978-80-8121-573-5.

ÚPV (2017): Výročná správa 2016. Bratislava: Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

<<https://www.indprop.gov.sk/?vyrocne-spravy>>.

Literatúra k 4. kapitole:

EUROSTAT (2018): Databáza Eurostatu.

PAS (2018): Nedostatok zamestnancov riešia podnikatelia aj zamestnávaním cudzincov v SR. (Výsledky ankety).
<<http://alianciapas.sk/tag/trh-prace/>>.

RIZMAN, T. – SACHEROVÁ, K. (2018): Host' do domu. Analýza príchodov a návratov obyvateľstva na Slovensko. Komentár 2018/6. Inštitút finančnej politiky, 9. apríl 2018.

SOCIÁLNA POISŤOVŇA (2018): Poistenie v nezamestnanosti – Štatistiky. Dostupné online.

ŠÚ SR (2018a): Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR. 4. štvrťrok 2017. Súborné publikácie, 010318, Bratislava: Štatistický úrad SR, marec 2018.

ŠÚ SR (2018b): Databázy Slovstat a Datacube dostupné online.

ÚPSVAR (2018): Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky (mesačné štatistiky).

<<http://www.upsvar.sk/statistiky/>> a Nezamestnanosť – Mesačné štatistiky.

<<http://www.upsvar.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky>>.

Literatúra k 5. kapitole:

BERANKE, B. S. (2005): The Global Saving Glut and the U.S. Current Account Deficit. Prejav pre Virginia Association of Economists, 14. apríl 2005, Richmond. Dostupné na internete:

<<http://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/2005/200503102/>>.

BÉNASSY-QUÉRÉ, A. – RAGOT, X. (2015): A Policy Mix for the Euro Area. Les notes du conseil d'analyse économique, no 21.

BLANCHARD, O. J. – DELL'ARICCIA, G. – MAURO, P. (2010): Rethinking Macroeconomic Policy. In Journal of Money, Credit and Banking, roč. 42. č. 1, s. 199-215.

BUGHIN, J. a kol. (2018): <<https://voxeu.org/article/strong-aggregate-demand-critical-reaping-benefits-digitisation>>.

CŒURÉ, B. (2013):

<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130926_1.en.html>.

ECB (2017):

<<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.financialintegrationin europe201705.en.pdf>>.

FUEST, C. – PEICHL, A. (2012): European Fiscal Union: What It Is? Does It Work? And Are There Really 'No Alternatives'? IZA Policy Paper No. 39.

MERSCH, Y. (2018):

<<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2017/html/ecb.sp171206.en.html>>.

PRAET, P. (2018):

<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2018/html/ecb.sp180314_2.en.html>.

REID a kol. (2017):

<<http://www.tramuntalegria.com/wp-content/uploads/2017/09/Long-Term-Asset-Return-Study-The-Next-Financial-Crisis-db.pdf>>.

ROGOFF, K. (2015):

<<https://voxeu.org/article/debt-supercycle-not-secular-stagnation>>.

Literatúra k 6. kapitole:

CLAL.IT (2018): Databáza Butter and Cream Overview. Dostupné na:

<https://www.clal.it/en/?section=grafici_burro>.

ECB (2010): Oil Prices – Their determinants and impact on Euro area inflation and the macroeconomy, ECB Monthly Bulletin, August 2010.

Dostupné na:

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/art1_mb201008en_pp75-92en.pdf>.

EU MILK MARKET OBSERVATORY (2018): Databáza Prices/Margins.

Dostupné na:

<https://ec.europa.eu/agriculture/market-observatory/milk/latest-statistics/prices-margins_en>.

EUROSTAT (2018): Databáza Eurostat.

MF SR (2018): 44. zasadanie výboru pre makroekonomické prognózy.

Bratislava: Inštitút finančnej politiky MF SR. Dostupné na:

<http://www.finance.gov.sk/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=11680&documentId=16212>.

ŠÚ SR (2018): Databáza Datacube.

VALACHY, J. (2018): Ceny potravín prekvapujú svojím rastom. Prečo?
In: Tatra Banka Research mesačník 1/2018. Dostupné na:
<https://www.tatrabanka.sk/att/5505636/tb_mesacnik_jan2018.pdf>.

Literatúra k 7. kapitole:

EUROPEAN COMMISSION (2018a): European Structural and Investment Funds Database. Dostupné na:
<<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SK>>.

EUROPEAN COMMISSION (2018b): EU Expenditure and Revenue 2014 – 2020. Dostupné na:
<http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm>.

MAKROEKONOMICKÁ DATABÁZA NBS.

Dostupné na:
<<http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/makroekonomicka-databaza/makroekonomicke-ukazovatele-graf>>.

MF SR (2018a): Plnenie štátneho rozpočtu. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na:
<<http://www.mfsr.sk/Default.aspx?CatID=10601>>.

MF SR (2018b): Návrh štátneho záverečného účtu Slovenskej republiky za rok 2017. Dostupné na:
<<http://rpo.rokovania.sk/RokovanieVlady/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=27451>>.

MF SR (2017c): Dlh ústrednej správy Slovenskej republiky. Bratislava: Ministerstvo financií SR. Dostupné na:
<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatId=7319&id=2016>>.

Literatúra k 8. kapitole:

BENKO, J. (2017): „Patent Box“ prinesie výhodnejšie zdaňovanie licenčných príjmov.
<<https://www.podnikajte.sk/dane-a-uctovnictvo/c/3448/category/dan-z-prijmov/article/patent-box-zdanovanie-licencnych-prijmov.xhtml>>. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

WWW.EPRAVO.SK (2017): Stop špekulatívnym fúziám spoločností.
<<https://www.epravo.sk/top/clanky/stop-spekulativnym-fuziam-spolocnosti-3790.html>>. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

LAKTIŠOVÁ (2017): Ďalšia novela zákona o verejnom obstarávaní.
<<https://www.epravo.sk/top/clanky/dalsia-novela-zakona-o-verejnom-obstaravani-3850.html>>. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

MF SR (2017): Národný program reforiem Slovenskej republiky 2017. Bratislava: Ministerstvo financií SR. [online]. [cit. 10. 3. 2018].
<<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=5197>>.

MPSVR SR (2017): Národná rámcová stratégia podpory sociálneho začlenenia a boja proti chudobe. [online]. [cit. 17. 3. 2018].
<<https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/boj-proti-chudobe/>>.

NR SR (2017): Vládný návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 435/2001 Z. z. o patentoch, dodatkových ochranných osvedčeniach a o zmene a doplnení niektorých zákonov (patentový zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dôvodová správa. [online]. [cit. 10. 3. 2018].
<<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6388>>.

REDAKCIA TOUCHIT (2017): Zdaňovanie dopravy do zamestnania sa zmení.
<<https://touchit.sk/zdanovanie-dopravy-do-zamestnania-sa-zmeni/146589>>. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

SENEŠI, N. (2017): Novela zákona o odpadoch od roku 2018 sa týka aj bežných podnikateľov. [online]. [cit. 17. 3. 2018].
<<https://www.podnikajte.sk/pravo-alegislativa/c/3403/category/zakonne-povinnosti-podnikatela/article/zakon-o-odpadoch-2018.xhtml>>.

SOLÍKOVÁ, V. (2017): 7 zmien v zákone o správe daní od roku 2018 (novela daňového poriadku).
<<https://www.podnikajte.sk/dane-a-uctovnictvo/c/3386/category/dane/article/novela-danoveho-poriadku-2018.xhtml>>. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

ÚPVSR II (2017): Cestovná mapa k Národnému infraštruktúrnemu plánu SR na roky 2018 – 2030. [online]. [cit. 17. 3. 2018].
<<https://www.vicempremier.gov.sk/index.php/investicie/narodny-infrastrukturny-plan/vladne-materialy/navrh-cestovnej-mapy-k-narodnemu-infrastrukturnemu-planu-sr-na-roky-2018-2030/index.html>>.

VLÁDA SR (2017a): Konceptia implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí. Zodpovedné Slovensko – udržateľný rozvoj za našimi hranicami. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

<<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26175>>.

VLÁDA SR (2017b): Návrh východísk k opatreniam na odstránenie bariér pre trvalo udržateľný rozvoj automobilového priemyslu na Slovensku. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

<<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=27104>>.

VLÁDA SR. (2017c). Návrh opatrení na zlepšenie podnikateľského prostredia.

<<http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26663>> [online]. [cit. 17. 3. 2018].

VLÁDA SR (2017d): RIA 2020 – Stratégia lepšej regulácie. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

<<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/NezaradenyMaterialDetail?idMaterial=27132>>.

WB (2017): Doing Business Measuring Business Regulations. World Bank. [online]. [cit. 11. 3. 2017].

<<http://www.doingbusiness.org/data>>.

WB (2018): Doing Business 2018. Reforming to Create Jobs. Washington DC: International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank. 303 s.

WEF (2017): The Global Competitiveness Report 2016–2017. World Economic Forum. [online]. [cit. 5. 2. 2017].

<http://www3.weforum.org/docs/GCR2016017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf>.

WEF (2018): The Global Competitiveness Report 2017 – 2018. World Economic Forum. [online]. [cit. 17. 3. 2018].

<http://www3.weforum.org/docs/GCR2016017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf>.

Literatúra k 9. kapitole:

EC (2018): European Economic Forecast. Spring 2018. European Commission. Dostupné na:

<https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/european-economic-forecast-spring-2018_en>.

IFP (2018): Prognóza Výboru pre makroekonomické prognózy.

44. zasadnutie výboru pre makroekonomické prognózy (február 2018).

Dostupné na: <<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11680>>.

IMF (2018): World Economic Outlook, April 2018. Cyclical Upswing, Structural Change. Dostupné na:

<<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/03/20/world-economic-outlook-april-2018>>.

LÁBAJ, M. (2018): Produktivita, mzdové náklady a jednotkové náklady práce spracovateľského priemyslu v medzinárodnom porovnaní. Monitor hospodárskej politiky 1/2018, Katedra hospodárskej politiky NHF EUBA. Dostupné na:

<https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/khp/MHP_03_18_final.pdf>.

MORVAY, K. a kol. (2017): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2016 a výhľad do roku 2018. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-276-9. Dostupné na:

<<http://www.ekonom.sav.sk/sk/publikacie/-p362>>.

NBS (2018): Strednodobá predikcia P1Q 2018. Národná banka Slovenska, marec 2018. Dostupné na:

<<https://www.nbs.sk/sk/publikacie/strednodoba-predikcia/strednodoba-predikcia-2018>>.

Projektgruppe Gemeinschaftsdiagnose (2018): Gemeinschaftsdiagnose Frühjahr 2018: Deutsche Wirtschaft im Boom – Luft wird dünner.

Dostupné na:

<<http://gemeinschaftsdiagnose.de/2018/04/19/gemeinschaftsdiagnose-fruehjahr-2018-deutsche-wirtschaft-im-boom-luft-wird-duenner/>>.

RADVANSKÝ, M. – LICHNER, I. (2018): Strednodobá prognóza vývoja ekonomiky SR v rokoch 2018 – 2021. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, jún 2018. In: Pohľady na ekonomiku Slovenska 2018. Zborník príspevkov. Slovenská štatistická a demografická spoločnosť, Štatistický úrad SR, Bratislava. Dostupné na:

<<http://ssds.sk/casopis/konferencie/pes2018.pdf>>.

VÝBER PUBLIKÁCIÍ EKONOMICKÉHO ÚSTAVU SAV

List of Publications of the Institute of Economic Research of SAS

BRZICA, D. – KAČÍRKOVÁ, M. – VOKOUN, J.: Vytváranie a zhodnocovanie potenciálu znalostnej spoločnosti. [Creation and Exaluation of Potential of Knowledge Society.] 2017. 135 s. ISBN 978-80-7144-283-7.

MORVAY, K. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2016 a výhľad do roku 2018. [Economic Development of Slovakia in 2016 and Outlook up to 2018.] 2017. 155 s. ISBN 978-80-7144-275-2. ISBN 978-80-224-1601-6.

OBADI, S. M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Krehký posun z oblasti rizika do rastovej trajektórie. [The Development and Perspectives of the World Economy: Fragile Shift from Areas of Risk to Growth Trajectory.] 2017. 382 s. ISBN 978-80-7144-279-0.

ONDROVIČ, A.: Inštitucionálne príčiny globálnej ekonomickej krízy. [Institutional Causes of the Global Economic Crisis.] 2017. 112 s. ISBN 978-80-7144-286-8.

PAUHOFOVÁ, I. a kol.: Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku II. [The Context of Income Polarization in Slovakia II.] 2017. 230 s. ISBN 978-80-7144-273-8.

PAUHOFOVÁ, I.(ed.): Paradigmy budúcich zmien v 21. storočí: externé a interné determinanty polarizácie spoločnosti. [Paradigms of the Changes in the 21st Century: External and Internal Determinants of Society Polarization.] Zborník statí. 2017. 287 s. ISBN 978-80-7144-281-3.

LUBYOVÁ, M. – ŠTEFÁNIK, M. et al.: Labour Market in Slovakia 2017+. 2016. 226 s. ISBN 978-80-970850-4-9.

MORVAY, K. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2015 a výhľad do roku 2017. [Economic Development of Slovakia in 2015 and Outlook up to 2017.] 2016. 129 s. ISBN 978-80-7144-261-5. ISBN 978-80-224-1515-6.

OBADI, S. M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Vysoké riziká a väčšie neistoty. [The Development and Perspectives of the World Economy: High Risks and Larger Uncertainties.] 2016. 344 s. ISBN 978-80-7144-271-4.

PAUHOFOVÁ, I. – STANĚK, P.: Adaptačné procesy a pulzujúca ekonomika (v cykle Paradigmy zmien v 21. storočí). [Adaptation Processes and Pulsating Economy (Paradigms in the Cycle of Changes in the 21st Century).] 2016. 160 s. ISBN 978-80-7144-267-7.

PAUHOFOVÁ, I. a kol.: Súvislosti príjmovej polarizácie na Slovensku. [The Context of Income Polarization in Slovakia.] 2016. 229 s. ISBN 978-80-7144-259-2.

RADVANSKÝ, M. et al.: Impact of Cohesion Policy on Regional Development of Slovakia. Ex-post Assessment of National Strategic Reference Framework 2007 – 2013. 2016. 107 s. ISBN 978-80-7144-257-8.

LUBYOVÁ, M. – ŠTEFÁNIK, M. a kol.: Trh práce na Slovensku 2016+. [Labour Market in Slovakia 2016+.] 2015. 239 s. ISBN 978-80-7144-255-4.

MORVAY, K. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2014 a výhľad do roku 2016. [Economic Development of Slovakia in 2014 and Outlook up to 2016.] 2015. 130 s. ISBN 978-80-7144-241-7. ISBN 978-80-224-1445-6.

OBADI, S. M. a kol.: Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: krehké oživenie globálnej ekonomiky v čase relatívne nízkych cien ropy a pretrvávajúcích geopolitických rizík. [The Development and Perspectives of the World Economy: Fragile Recovery of the Global Economy in the Time of Relatively Low Crude Oil Prices and the Persisting Geopolitical Risks.] 2015. 336 s. ISBN 978-80-7144-245-5.

PÁLENÍK, V. et al.: Potential of the Silver Economy: In an Ageing Europe Dealing with an Ongoing Debt Crisis and Problems in the Labour Market. Bački Petrovac, 2015. 135 p. ISBN 978-86-80394-00-8.

BRZICA, D. – KAČÍRKOVÁ, M. – KOŠTA, J. – VOKOUN, J.: Motivácia aktérov pri smerovaní k znalostnej spoločnosti. [Motivation of Actors in Transition Towards Knowledge-based Society.] 2014. 282 s. ISBN 978-80-7144-238-7. ISBN 978-80-224-1415-9.

KOŠTA, J. a kol.: Aktuálne problémy (ne)zamestnanosti nízkokvalifikovaných pracovných síl. [Actual Problems of (Un)employment of Low-skilled Labour Force.] 2014. 150 s. ISBN 978-80-89608-16-4.

LÁBAJ, M.: Štrukturálne aspekty ekonomického rozvoja. Slovenská ekonomika v globálnych súvislostiach. [Structural Aspects of Economic Development. Slovak Economy in the Global Context.] 2014. 168 s. ISBN 978-80-7144-223-3. ISBN 978-80-225-3889-3.

MORVAY, K. a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2013 a výhľad do roku 2015. [Economic Development of Slovakia in 2013 and Outlook up to 2015.] 2014. 128 s. ISBN 978-80-7144-224-0. ISBN 978-80-224-1382-4.

MORVAY, K. a kol.: Pohľady na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky II. [Insights into the Structural Problems of the Slovak Economy II.] 2014. 197 s. ISBN 978-80-7144-236-3.

PÁLENÍK, V. a kol.: Strieborná ekonomika – potenciál na Slovensku. [Silver Economy – Potential in Slovakia.] 2014. 359 s. ISBN 978-80-7144-234-9.

Publikácie, ako aj jednotlivé čísla Ekonomického časopisu, ktorý vydáva EÚ SAV, si možno objednať alebo kúpiť v knižnici Ekonomického ústavu SAV a v kníhkupectvách: ELITA, VEDA, vydavateľstvo SAV v Bratislave a v internetových kníhkupectvách: Matej LAZÍK <www.bibliostudio.sk>; UniKnihy.sk, s. r. o. <www.uniknihy.sk/>.

HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA V ROKU 2017 A VÝHLAD DO ROKU 2019

**ECONOMIC DEVELOPMENT OF SLOVAKIA
IN 2017 AND OUTLOOK UP TO 2019**

Autori: Karol Morvay a kolektív

Vychádza od roku 1993.

1. vydanie

© Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

Šancová 56, 811 05 Bratislava 1

Telefón: 42-1-2-52 49 54 80, Fax: 42-1-2- 52 49 51 06

E-mail: karol.morvay@savba.sk

<<http://www.ekonom.sav.sk>>